

► EDITORIAL

Alexandru Radu

► COMUNISM ȘI STUDII
POLITICE ÎN ROMÂNIA
POSTCOMUNISTĂ

Cecilia Tohăneanu

Ciprian Negoită

Corina Daba-Buzoianu

Cristina Cirtita-Buzoianu

Bogdan Ficeac

Daniel Buti

Alexandru Radu

► DOCUMENTE –
INTERVIURI

Ilarion Țiu

► RELAȚII
INTERNAȚIONALE

Alexandru-Nicolae Cucu

Irina Velicu

Alexandru Voicu

► ANTISEMITISM, RASISM,
XENOFOBIE

Ana Bărbulescu

Laura Ioana Degeratu

► RECENZII

Teodora-Maria Daghie

Valentin-Gabriel Budău

Roxana Hîncu

Dumitru-Cătălin Rogojanu

Iulian Toader

Liana Ioniță

► SEMNALE

VOLUM XXII

NUMĂRUL 1 (177)

IAN.-FEB. 2014

Sfera Politicii

25 de ani de postcomunism
100 de ani de la Primul Război Mondial

REVISTĂ DE ȘTIINȚE POLITICE

EDITATĂ DE FUNDAȚIA „ORIENT EXPRES”

APARIȚIE BIMESTRIALĂ

Acest număr apare cu sprijinul
Institutului Național pentru Studierea
Holocaustului din România „Elie Wiesel”

INSHR
EW

Studii politice în
România postcomunistă

Sfera Politicii este prima revistă de știință și teorie politică apărută în România, după căderea comunismului. Revista apare fără întrerupere din 1992.

Sfera Politicii a jucat și joacă un rol important în difuzarea principalelor teme de știință și teorie politică și în constituirea și dezvoltarea unei reflecții politologice viabile în peisajul științific și cultural din România.

Sfera Politicii pune la îndemâna cercetătorilor, a oamenilor politici și a publicului, analize, comentarii și studii de specialitate, realizate pe baza paradigmelor teoretice și metodologice ale științei și teoriei politice actuale.

Sfera Politicii își face o misiune din contribuția la consolidarea și dezvoltarea societății democratice și de piață în România.

**Revista *Sfera Politicii*
a fost editată din anul 1992 de:**

Fundația
Societatea Civilă

INDEXĂRI INTERNAȚIONALE:

- Central and Eastern European Online Library (CEEOL)
- DOAJ - Directory of Open Access Journals
- International Political Science Abstract / Association internationale de science politique (IPSA/AISP)

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

EBSCO **ProQuest®**
P U B L I S H I N G

 SCIOPIO
SCIENTIFIC PUBLISHING & INFORMATION ONLINE

Sfera Politicii respectă Ordinul nr. 4691 din 26 iulie 2011 al Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului privind aprobarea standardelor minime necesare și obligatorii pentru conferirea titlurilor didactice din învățământul superior, a gradelor profesionale de cercetare-dezvoltare.

EDITORIAL BOARD

Călin Anastasiu

Consilier Principal al Președintelui Societății Române de Radiodifuziune, București, România

Daniel Chirot

University of Washington, Seattle, Washington, USA

Dennis John Deletant

Professor, University College, London, United Kingdom

Alexandru Florian

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București
Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”

Anneli Ute Gabanyi

Cercetător asociat al Institutului German pentru Probleme Internaționale și de Securitate (Stiftung Wissenschaft und Politik), Berlin, Germania

Gail Kligman

Professor, University of California, Berkeley, USA

Steven Sampson

Professor, Lund University, Lund, Sweden

Gisèle Sapiro

Directrice de recherche au CNRS, Directrice du Centre européen de sociologie et de science politique (CESSP), Université Paris-Panthéon-Sorbonne/CNRS/EHESS

Michael Shafir

Profesor, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România

Lavinia Stan

Professor, Department of Political Science, St. Francis Xavier University, Canada

G. M. Tamas

Budapest, Hungary

Katherine Verdery

Professor, City University of New York Graduate Center, USA

REDACTOR ȘEF

Alexandru Radu

Profesor, Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București

SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE

Florin Grecu

REDACȚIE

Alexandru Climescu

Nicolae Drăgușin

Aurora Martin

Ioana Paverman

Camelia Runceanu

Cecilia Tohăneanu

TEHNOREDACTOR

Liviu Stoica

Sfera Politicii

VOLUMUL XXII, NUMĂRUL 1 (177), ianuarie-februarie 2014

Editorial

Alexandru Radu

Ghiță Ionescu, Comunismul în România – o carte ce trebuie recitită 3

Comunism și studii politice în România postcomunistă

Cecilia Tohăneanu

In memoriam: Karl R. Popper 7

Ciprian Negoită

Imunitatea parlamentară. Limită a democrației în România postcomunistă 14

Corina Daba-Buzoianu și Cristina Cirtita-Buzoianu

Europe on the margins of national agendas. The case of Romanian public agenda during recent protests 25

Bogdan Ficeac

Strategii discursive în dezbaterile parlamentare. „Terorism verbal”, populism, dezinteres și blocaj politic 31

Daniel Buti și Alexandru Radu

Sistemul politic românesc postcomunist. De la separația puterilor la partajarea puterii 48

Documente – Interviu

Ilarion Țiu

Anul 1989 în documente de arhivă. Diplomatul Mircea Răceanu, ultimul condamnat la moarte în România comunistă 55

Ilarion Țiu

Cum a ajuns Armata în posesia Arhivei Comitetului Central al PCR. Interviu cu gen. (r) Nicolae Spiroiu, ministru al Apărării Naționale în perioada 1991-1994 58

Relații internaționale

Alexandru-Nicolae Cucu

Marea Britanie și constituirea Politicii Europene de Securitate și Apărare 61

Irina Velicu

The Crises and the Movements of Global Capitalism 69

Alexandru Voicu

Balanța de putere în teoria neorealistă a lui Waltz, după Războiul franco-Prusac și unirea Germaniei 78

Antisemitism, rasism, xenofobie

Ana Bărbulescu

Anti-semitism, rasism sau naționalism? Evreul, noi și ceilalți în spațiul virtual 86

Laura Ioana Degeratu

Documente inedite cu privire la situația evreilor din orașul Galați în timpul celui de-al Doilea Război Mondial 96

Recenzii

<i>The transformation of international orders-from early modern times to present</i> (Teodora-Maria Daghie)	108
Phillips, Andrews, <i>War, Religion and Empire: The Transformation of International Orders</i> (Cambridge Studies in International Relations)	
<i>Tools of the Trade – A Manual for Foreign Policy Analysis</i> (Valentin-Gabriel Budău)	111
Alex Mintz and Karl DeRouen Jr., <i>Understanding Foreign Policy Decision-Making</i>	
<i>Cultura recunoașterii- o terapie de securizare umană. Recognition culture – a therapy of human security</i> (Roxana Hîncu)	113
Anton Carpinski 2012, <i>Cultura recunoașterii și securitatea umană</i>	
<i>Reflecții asupra revoluției române din 1989</i> (Dumitru-Cătălin Rogojanu)	115
Mărcău Flavius Cristian, <i>Revoluția română din decembrie 1989</i>	
<i>Conceptul de putere și Relațiile Internaționale în secolul XXI</i> (Iulian Toader)	117
Joseph S. Nye Jr., <i>Viitorul puterii</i>	
<i>Există o voce est-europeană?</i> (Liana Ioniță)	120
Iulia Motoc, <i>Despre Democrație în Europa Unită</i>	

Semnale	124
----------------------	-----

Index de autori	125
------------------------------	-----

Summary	127
----------------------	-----

Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*

O carte ce trebuie recitită

■ ALEXANDRU RADU

[„Dimitrie Cantemir“ Christian University]

Abstract

The present paper advocates a contemporary reading of the volum of Ghiță Ionescu, „Comunismul în România”. Being a relevant picture of the communist regime, the volume guides the discussion towards the theory of „communist legacy”, a general formula designating the genetic explanation of post-communism. This is, therefore, the theoretical perspective under which we propose to (re)reading this book.

Keywords

Ghiță Ionescu; communist regime; post-communism

Scrisă între 1960-1963, cartea profesorului Ghiță Ionescu ar părea să dateze, asemenea multor lucrări cu tentă istorică care, în mod inevitabil, la momentul redactării nu au „putut beneficia de toată evidența publicată și de arhivele deschise de atunci”, cum chiar autorul o spune, în prefața din 1994¹. Și totuși, cititorul de astăzi al cărții va regăsi în analiza comunismului din Republica Populară Română nu doar o radiografie pertinentă a regimului, ci, mai mult, argumente pentru a o alătura studiilor recente dedicate conturării unei explicații cauzale pentru geneza postcomunismului în raport cu *moștenirea comunistă*.

Să reamintim, mai întâi, că lucrarea este organizată în trei părți – *Partea întâi*, „Instalarea controlului sovietic asupra României, 1944-1947”; *Partea a doua*, „Statul totalitar, ianuarie 1948-februarie 1956”; *Partea a treia*, „Între Congresele XX și XII ale P.C.U.S.-ului” –, precedate de o introducere dedicată istoriei PCR, fiind structurată în acord cu teza conform căreia „România a fost condusă de agenții Moscovei, indiferent cei i s-a întâmpnat Moscovei între timp”². În ansamblu, cei 18 ani ai comunismului analizați în lucrare sunt considerați a reprezenta o etapă istorică a

¹ Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, traducere de Ion Stanciu (București: Litera, 1994), 11.

² Ionescu, *Comunismul*, 9.

distrugerii, căci misiunea conducătorilor partidului comunist, toți, cum subliniază Ghiță Ionescu, cu nume străine ascunse sau nu sub pseudonime românești, a fost aceea de a distruge tot ceea ce fusese anterior România – un regat și o democrație.

Distrugerea nu s-a produs însă numai în faza, numită de autor, mercenară, sub conducerea lui Groza și Gheorghiu-Dej, analizată ca atare în lucrare, ci și în cea următoare, a Republicii Socialiste România, dintre 1965 și 1989, care, atenție, se va produce după momentul redactării lucrării. Cititorul versiunii traduse în limba română a lucrării publicate inițial în 1964 are avantajul de a beneficia de îndrumarea autorului în această direcție, cuprinsă în prefața la ediția română, unde ideea continuității regimului este expres afirmată. Astfel, autorul definește regimul lui Ceaușescu drept o „satrapie”³, adică, cu un termen consacrat ulterior de știința politică, un regim sultanistic⁴, dar similar celui anterior, în ciuda evenimentelor din 1968. Dar ce s-a întâmplat în acel an? Un act de curaj al puterii de la București, spune Ghiță Ionescu: „în 1968, adevăratul curaj al guvernului român de a refuza, singur în tot blocul sovietic, să participe la intervenția în Cehoslovacia (...) era prima împrejurare în care Ceaușescu își puna în cumpănă poziția ideologică.”⁵ Într-adevăr, asumându-și neparticiparea la înăbușirea militară a *primăverii de la Praga*, Ceaușescu se asocia Iugoslaviei, acuzată de Moscova „de o democratizare burgheză”, în apărarea Cehoslovaciei „unde încă și mai vădit accentul reformei era **politic** – înlăturarea dictaturii partidului comunist.”⁶ În alte cuvinte, Ceaușescu adopta *comunismul național* al lui Tito, care, în Iugoslavia, prin măsuri specifice ale politicii interne⁷, era „un început de democratizare reală, care înspăimânta pe adevărații sateliți.”⁸ România lui Ceaușescu a beneficiat și ea de pe urma deciziei din 1968, devenind în anii următori o destinație a investițiilor occidentale, altfel de neconceput pentru o țară parte a *lagărului comunist*. Spre exemplu, așa s-a construit, în 1972, autostrada București-Pitești, rămasă singura șosea de mare viteză câțiva ani și după prăbușirea regimului comunist. Însă spre deosebire de regimul democratic-burghez titoist, cel al lui Ceaușescu „nu numai că nu a luat calea democratizării, dar, din motive încă incomplet deslușite, s-a străduit să-și închidă legăturile cu Occidentul” și să devină, în fapt, mai apropiat ideologic de China, „care îi reproșa lui Hrușciov și lui Brejnev de a fi devenit prea «moi» și de a trăda marxism-leninismul și, mai ales, stalinismul.”⁹ Așadar, regimul *neronian* al lui Ceaușescu se dovedește, în fapt, continuarea, în al moment istoric, a primei faze de *distrugere* a României, iar în ansamblul său, „regimul din România rămâne probabil cel mai rezistent la liberalizare decât oricare din țările vecine.”¹⁰

Ajungem astfel la principalul motiv pentru care, în opinia noastră, cartea lui Ghiță Ionescu își păstrează actualitatea, în ciuda aspectului ei istoric. Ea rămâne o excelentă radiografie din exterior a comunismului românesc, dar, totodată, furnizează și o explicație pertinentă pentru diacronia regimului, iar prin conexiune, a schimbării politice din 1989. Căci, prin sublinierea caracterului său monolitic, politologul româno-britanic identifică nu doar factorul specific al comunismului

3 Un al nume folosit de autor este cel de „regim neronian” (Ionescu, *Comunismul*, 9 și 21).

4 Vezi Juan Linz & Alfred Stepan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation, Southern Europe, South America and Post-Communist Europe* (Baltimore/ London: The Johns Hopkins University Press, 1996).

5 Ionescu, *Comunismul*, 9.

6 Ionescu, *Comunismul*, 9.

7 Printre aceste amintim politica de păstrare a proprietății private în agricultură, libertatea (relativă) a presei, a călătoriilor în străinătate, deschiderea societății către produsele economice și culturale occidentale (aici putând fi menționat și faptul că Ghiță Ionescu însuși a predat cursuri libere la Universitățile federatiei).

8 Ionescu, *Comunismul*, 8.

9 Ionescu, *Comunismul*, 8.

10 Ionescu, *Comunismul*, 384.

românesc, în ambele lui faze istorice, ci, încă mai important, una din cauzele tranziției violente spre democrație. În fond, autorul ghidează discuția către ideea corelației dintre absența societății civile, consecință a politicii monolitiste a partidului comunist, și emergența postcomunismului, în mod deosebit a expresiei sale pluripartidiste, prefățând astfel teoria actuală pentru care postcomunismul „reprezintă primul caz de democratizare din Europa ce are loc în absența efectivă a unei societăți civile autentice”¹¹, validată cu precădere de cazul românesc.

Într-adevăr, ca urmare a politicii de omogenizare socială și a celei de sancționare a deviaționismului ideologic, România comunistă nu a cunoscut forme de expresie socio-politică de factura unor grupări reformatoare sau dizidente. După momentul istoric 1968, național-comunismul practicat de Nicolae Ceaușescu a făcut din politica externă de independență în raport cu Moscova un paravan pentru o politică internă prin care societatea românească a fost literalmente confiscată de partid, nefiind permisă, sub sancțiunea de trădare a țării, nici un fel de abatere de la ideologia oficială. Și chiar dacă în ultimul deceniu de existență a regimului ceaușist au apărut și în România, ca urmare a declanșării crizei economice și sub influențe exterioare, semnele unor opoziții față de politica ceaușistă, în special sub forma unor dizidențe personale, „orice încercare de organizare a spațiului societății civile a fost sortită eșecului”¹². Lipsa de existență a unor astfel de „organizații protopartizane”¹³, a făcut ca partidele constituite după decembrie 1989 să nu poată avea o inserție socială articulată, și nici legitimitatea unui trecut opoziționist. În același registru explicativ trebuie încadrată și „absența de continuitate a partidului comunist”.¹⁴ România a făcut excepție de la modelul dominant în Europa de est al continuității partidelor comuniste, de regulă, în formele reformate ale partidelor socialiste sau social-democrate, cum, bunăoară, s-a întâmplat în Ungaria sau Polonia, cu un anume specific, dar și în Bulgaria. În postcomunismul românesc, nici în anii '90 și nici ulterior nu a existat un partid *post-comunist* propriu-zis, adică un partid care să-și asume direct și declarat filiația cu PCR¹⁵. Dubla absență de continuitate partidistă și-a făcut simțită din plin prezența sub forma caracterul particular al procesului schimbării. Cum bine se știe, tranziția românească nu a îmbrăcat forma unei *revoluții de catifea*, adică a negocierii dintre comuniști și anticomuniști, ci pe cea a *revoluției violente*. I-au lipsit actorii politici originali, asemenea, bunăoară, celor din Polonia, respectiv Partidul Unit Muncitoresc Polonez și Solidaritatea, titularii *Acordul* din 5 aprilie 1989 care a ghidat tranziția spre democrație. În România, au existat doar copii ale acestor actori, adică partide care și-au asumat aceste roluri abia după prăbușirea regimului comunist. Ca atare, echivalentul românesc al „acordului” dintre comuniștii și anticomuniștii polonezi avea

11 Peter Mair, „What is Different about Post-Communist Party Systems?”, *Studies in Public Policy* 259 (1996): 6.

12 George Voicu, *Pluripartidismul. O teorie a democrației* (București: All, 1998), 211-212.

13 Daniel-Louise Seiler, „Pot fi aplicate clivajele lui Rokkan în analiza partidelor politice din Europa centrală?”, în Jean-Michel de Waele (editor), *Partide politice și democrație în Europa centrală și de est* (București: Humanitas, 2003), 166.

14 Formula a fost folosită anterior în studii politologice românești, precum D. Pavel, I. Huiu, „Nu putem reuși decât împreună”. *O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-2000* (Iași: Polirom, 2003) sau C. Preda, S. Soare, *Regimul, partidele și sistemul politic din România* (București: Nemira, 2005).

15 Insistând asupra acestui aspect, vom preciza că cel mai aproape de această situație a fost Partidul Socialist al Muncii, condus la înființare, în noiembrie 1990, de fostul demnitar comunist Ilie Verdeț, cu o carieră de partid minor. Cât privește FSN, cel mai adesea suspectat de a fi continuatorul, măcar *de facto*, al PCR, trebuie subliniat că legătura acestuia cu partidul comunist nu este directă, de tip instituțional. Legătura dintre PCR și FSN a fost făcută în special cu referire la originea comunistă a elitei partidiste, cazul lui Ion Iliescu fiind simptomatic în acest. Totuși, dacă acesta este criteriul analizei, atunci va trebui să adăugăm cel puțin o altă formațiune politică succesoare, și anume UDMR, condusă în primii ani de Domokos Géza, fost demnitar comunist.

să se consume într-o formă sui-generis la mai bine de la o lună de la fuga lui Nicoale Ceaușescu, respectiv la 1 februarie 1990, prin transformarea Consiliului Frontului Salvării Naționale în Consiliul Provizoriu al Uniunii Naționale, titularii acestuia fiind *partide postcomuniste*. Extinzând analiza, vom putea spune că „în România, post-comunismul nu inventează și nici nu reconstituie clivaje”¹⁶ și, în mod deosebit, nu dă consistență clivajului definit de Seiler în termenii opoziției dintre post-comuniști și democrați. În fapt, cu o valoare simbolică, provenind din imitație, opoziția dintre neocomuniști și anticomuniști traduce doar o dispută în termeni de *legitimitate* căci, „partidele care apar după decembrie 1989 se revendică – unele – de la Revoluție, iar celelalte – de la tradiția și istoria politică românească”¹⁷ antecomunistă, actorii de prim rang ai acestei dispute fiind FSN, pe de-o parte, și partidele istorice, pe de alta. Așa se și explică paradoxul fenomenului numit de Daniel Barbu al anticomunismul postcomunist¹⁸, căci dacă, inițial, FSN și-a asumat rolul anticomunist, acesta a fost revendicat în principal de partidele istorice, ambele forțe politice rămânând însă actorii neoriginali ai unei tranziții defazate istoric.

Recunoaștem în detaliile mai sus prezentate, elementele specifice teoriei „moștenirii comuniste”, formulă generală prin care se desemnează explicația genetică a postcomunismului. Ele nu sunt, în mod evident, regăsite ca atare în cartea publicată în 1964, dar, în același timp, nu vom putea să nu constam că teoria moștenirii comuniste, cu aplicare concretă la cazul românec, își află rădăcini în analiza istorică a comunismului românesc datorată lui Ghiță Ionescu, chiar dacă (sau cu atât mai mult cu cât) a fost realizată cu patru decenii înainte de emergența postcomunismului. Aceasta este, așadar, perspectiva teoretică sub care îndemnăm la (re) citirea cărții *Comunismul în România*.

BIBLIOGRAFIE

- BARBU, Daniel, *Republica absentă*, ediția a doua revăzută și adăugită, București: Nemira, 2004.
- IONESCU, Ghiță, *Comunismul în România*, traducere de Ion Stanciu, București: Litera, 1994.
- LINZ, Juan, STEPAN, Alfred, *Problems of Democratic Transition and Consolidation, Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*, Baltimor / London: The Johns Hopkins University Press, 1996.
- MAIR, Peter, „What is Different about Post-Communist Party Systems?”, *Studies in Public Policy*, Nr. 259, 1996.
- PAVEL, Dan, HUIU, Iulia, „Nu putem reuși decât împreună”. O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-2000, Iași: Polirom, 2003.
- PREDĂ, Cristian, SOARE, Sorina, *Regimul, partidele și sistemul politic din România*, București: Nemira, 2005.
- SEILER, Daniel-Louis, „Pot fi aplicate clivajele lui Rokkan în analiza partidelor politice din Europa centrală?”, în Jean-Michel de Waele (editor), *Partide politice și democrație în Europa centrală și de est*, București: Humanitas, 2003.
- VOIUC, George, *Pluripartidismul, o teorie a democrației*, București: All, 1998.

¹⁶ Preda, Soare, *Regimul*, 146.

¹⁷ Preda, Soare, *Regimul*, 149.

¹⁸ Vezi Daniel Barbu, *Republica absentă*, ediția a doua revăzută și adăugită (București: Nemira, 2004), 107-123.

In memoriam: Karl R. Popper

■ CECILIA TOHĂNEANU

[„Dimitrie Cantemir“ Christian University]

„Eu poate mă înșel, tu poate ai dreptate, dar prin străduință ne putem apropia de adevăr.”

Abstract

Dedicated to Karl Popper's memory, this essay aims at following the echo of his critical rationalism and how it has been received by Mario Bunge, one of the most prominent contemporary philosopher of science – an admirer, later a critic of Popper's social and political philosophy. The main goal of such an endeavor is to find out where could have been Popper wrong – from Bunge's view point – and take note of the arguments of both of them, thus hoping to get closer to the truth, as Sir Karl said.

Keywords

Karl Popper; Mario Bunge; critical rationalism; conceptual rationality; instrumental rationality; irrationalism

Cuvintele din *motto*-ul acestui eseu sunt cele prin care Karl Popper încearcă să exprime o parte esențială a profesiei sale de credință „în materie de morală”. Cu acestea se deschide volumul său de eseuri *The Myth of the Framework* (Mitul contextului). Purtând cunoscuta semnătură K.R.P., *Acknowledgements*, care însoțesc acest volum, sunt datate 17 martie 1994. Șase luni mai târziu, la 17 septembrie, Sir Karl Raimund Popper avea să se stingă din viață într-un spital din Croydon, o suburbie a Londrei, la vârsta de 92 de ani. S-au scurs de atunci douăzeci de ani.

Am ales nu întâmplător să citez cele două rânduri din Popper. Formulate încă de prin 1932 și apărute pentru prima oară în formă tipărită în 1945, în *The Open Society and Its Enemies* (*Societatea deschisă și dușmanii ei*), ele redau, într-un limbaj simplu, nefilosofic, o atitudine și un mod de viață: „o credință în pace, în umanitate, în toleranță, în modestie, în încercarea de a învăța din propriile greșeli”.¹ Să pună în aceste cuvinte *credo*-ul moral al filosofului, cu speranța că ar putea exclude orice posibilitate de interpretare dogmatică a raționalismului său critic. O speranță dezamăgită transpare, însă,

1 Karl R. Popper, *Mitul contextului*, trad. F. Lobonț și C. Mesaroș (București: Trei, 1998), 12.

încă din primele pagini ale cărții. Căci criticii *Societății deschise* și ai raționalismului critic au fost, se pare, insensibili la aceste cuvinte: nu au prezentat interes pentru niciunul dintre ei, nimeni nu le-a observat sau citat, iar pentru unii, raționalismul critic era pur și simplu dogmatic, constata Popper cu șase luni înainte de moarte.²

În parte, Popper nu se înșela. Printre admiratorii, iar mai apoi criticii lui Popper se află și Mario Bunge. Prima întâlnire dintre cei doi filosofi a fost în anii 1950, când Bunge descoperă, din întâmplare, *Societatea deschisă* în biblioteca Universității din Chile (Universidad de Chile). Fascinat de cartea în care găsea o critică „profundă”, „strălucită” și „onestă” a lui Platon, Hegel și Marx, Bunge îi scrie lui Popper pentru a-și arăta admirația față de „curajul” de a se apleca asupra lucrărilor acestor filosofi spre a pune în lumină sursele filosofice ale totalitarismului contemporan. Scrisoarea avea să marcheze începutul unei îndelungate prietenii, în timpul căreia Bunge editează un volum publicat în onoarea lui Popper.³ Prietenia – în care îi lega ideea de raționalitate și respingerea iraționalismului – avea să se rupă la începutul anilor 1980, odată cu divergențele dintre cei doi filosofi iscate pe tema ontologiei pluraliste a celor trei lumi.⁴

În 1996, așadar, la doi ani după dispariția lui Popper, Bunge scrie un articol amplu⁵ consacrat integral examinării filosofiei sociale a fostului său prieten. Impresia lăsată atunci de *Societatea deschisă* era rezultatul unei lecturi de suprafață, un fel de „dragoste la prima vedere”, sugerează Bunge, relatând despre episodul primei lui întâlniri cu „această importantă lucrare”.

Reanalizând acum concepția popperiană despre societate – cu trimitere la numeroase lucrări, între care *Mizeria istoricismului* (*The Poverty of Historicism*, 1945), „Rațiune și revoluție” (*Reason or Revolution*, 1970), „Autobiografie intelectuală” (*Intellectual Autobiography*, 1974), inclusiv ediția revăzută a *Societății deschise* din 1988 – Bunge susține că termenul cheie care o definește este cel de negație. „Negativism logic” – aceasta ar fi expresia cea mai potrivită, crede el, pentru a caracteriza filosofia socială a lui Popper.⁶ Această filosofie „ne avertizează împotriva despotismului, dar nu ne ajută să remodelăm societatea pentru a elimina sursele tiraniei. Prin urmare, proslăvirea sa a ingineriei sociale, deși sinceră, răsună în

2 Conform Popper, *Mitul contextului*, pp. 11-12. Aceeși dezamăgire o trăiește filosoful în privința recunoașterii contribuției sale la teoria cunoașterii, în particular, la elucidarea problemei inducției: „Desigur, s-ar putea să greșesc; dar cred că am rezolvat o problemă filosofică majoră: problema inducției. Această soluție a fost extrem de fertilă și mi-a permis să soluționez un mare număr de alte probleme filosofice. Puțini filosofi însă ar susține ideea că eu am rezolvat problema inducției. Puțini filosofi și-au asumat dificultatea de a studia – sau chiar de a critica – ideile mele referitoare la această problemă, sau au observat faptul că am muncit ceva la ea. Despre acest subiect au fost publicate foarte recent numeroase lucrări care nu se referă la vreuna dintre lucrările mele, deși multe dintre ele conțin indicii că au fost influențate de unele ecouri indirecte ale ideilor mele; iar acele lucrări care au acordat atenție concepției mele îmi atribuie, de regulă, idei pe care nu le-am susținut niciodată, sau mă critică datorită unor neînțelegeri elementare sau interpretări greșite, sau cu argumente inacceptabile.” Karl R. Popper, *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach* (Oxford: Oxford University Press, 1979), 1.

3 Mario Bunge (ed), *The Critical Approach: Essays in Honour of Karl Popper* (Glencoe: Free Press, 1964).

4 Teoria ontologică a lui Popper a generat, de altfel, nenumărate reacții critice. Menționăm, în trecere, doar acuzația de cognitivism unilateral pe care i-o aduce Habermas, obiectându-i lui Popper admiterea culturii ca obiect al „lumii 3” (discursul politic este inclus și el aici), neglijând astfel valorile și normele aflate între „lumea 2” a spiritului subiectiv și „lumea 3” a spiritului obiectiv – a căror funcție este pentru Habermas integrarea socială, și nu reprezentarea. Vezi Jürgen Habermas, *On the Pragmatics of Social Interaction. Preliminary Studies in the Theory of Communicative Action*, trans. by Barbara Fultner (Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2001), 26-36.

5 Mario Bunge, „The Seven Pillars of Popper’s Social Philosophy”, *Philosophy of the Social Sciences*, Vol. 26, Nr. 4, (1996).

6 Bunge, *The Seven Pillars*, 553.

pustiu: ea ne sfătuiește să planificăm fără să precizeze vreun alt scop decât libertatea. Rezultatul este negativ, superficial, formalist și o filosofie socială incoerentă [...] inferioară contribuției sale la teoria cunoașterii”. Explicația eșecului lui Popper de a oferi o „filosofie socială originală, coerentă, cuprinzătoare, profundă și constructivă compatibilă cu cercetarea socială contemporană” este pusă de Bunge pe seama insistenței sale asupra uneia și aceleiași teme *negative*: „Este imposibil de realizat o astfel de sarcină pisând mereu aceeași unică temă negativă, chiar dacă importantă, ca aceea a abolirii tiraniei, nedreptății sociale, dependenței naționale, discriminării de gen sau superstiției.” O teorie pozitivă a societății și o filosofie morală pozitivă – acestea sunt, după Bunge, ingredientele necesare unei filosofii sociale „rotunde”, absente însă din filosofia lui Popper. Or, în afara unei astfel de filosofii sociale pozitive, spune el, „nu poate apărea nici o viziune clară asupra unei societăți deschise. Și, fără o astfel de viziune, oamenii nu vor fi mobilizați să construiască noua societate.”⁷

Potrivit lui Bunge, „pilonii” pe care se sprijină teoria socială a lui Popper, deși în sine corecți, sunt „șubrezi și instabili” pentru a susține o concepție capabilă să fundamenteze practica socială sau politică. Aceștia sunt: raționalitatea (conceptuală și practică), individualismul (ontologic și metodologic), libertarianismul, inexistența legilor istorice, utilitarismul negativ, ingineria socială graduală și o concepție despre ordinea socială dezirabilă.⁸ Cu excepția primului, mai precis a raționalității conceptuale, care a ghidat filosofia ambilor gânditori, toți ceilalți îi separă, generând dezacorduri, uneori profunde, a căror ultimă origine se află în opțiunea lui Popper pentru individualism și preferința lui Bunge pentru sistemism (dar nu holism!).

Ne vom opri doar asupra asupra raționalității și, urmând sugestia din *mot-to-ul* acestui eseu, vom încerca să vedem unde s-ar fi putut înșela Popper - din punctul de vedere al lui Bunge - și dacă nu cumva, doar ascultând argumentele amândurora, ne-am putea apropia de adevăr.

Pentru Popper, credința în rațiune înseamnă nu numai „credința în propria noastră rațiune, ci de asemenea – și chiar mai mult – în rațiunea celorlalți.”⁹ Stefano Gattei surprinde în mod corect faptul că decizia de a adopta raționalismul are la Popper o natură profund etică. „Popper”, spune el, „înțelege propria lui decizie morală ca o alegere, ca un gen de imperativ categoric care are o valoare intrinsecă, și nu ca o premisă în favoarea unui argument.”¹⁰ Aceasta și explică semnificația mai largă a raționalismului său, căreia îi sunt asociate următoarele implicații importante: recunoașterea dreptului celuiilalt de a fi auzit și de a-și apăra argumentele; recunoașterea pretenției la toleranță, cel puțin atunci când această pretenție este revendicată de cei care „nu sunt ei înșiși intoleranți”; necesitatea de a proteja, prin instituțiile sociale, libertatea omului, promovând libertatea criticii și a gândirii; preocuparea de a menține „un mediu comun al comunicării”, un „limbaj comun al rațiunii.” În accepțiunea lui Popper, aceasta din urmă este un fel de datorie morală ce incumbă lumii noastre,¹¹ care ar trebui să folosească limbajul nu atât ca pe un mijloc al „exprimării de sine” (aluzie la „jargonul romantic degenerat al majorității adepților educaționalismului”), ci mai degrabă ca pe un mijloc al comunicării

7 Vezi Bunge, *The Seven Pillars*, 551-552.

8 Bunge, *The Seven Pillars*, 528.

9 Karl R. Popper, *Filosofie socială și filosofia științei*. Antologie editată de David Miller, trad. A. Stanciu *at al.* (București: Editura Trei, 2000), 38.

10 Stefano Gattei, „The Ethical Nature of Karl Popper’s Solution to the Problem of Rationality”, *Philosophy of the Social Sciences*, Vol. 32, Nr. 2 (2002).

11 Prin lumea noastră Popper avea în vedere lumea occidentală, la fel cum, atunci când vorbea de „noi”, se referea la „noi, occidentalii occidentali”. Expresiile apar în mod frecvent în Karl R. Popper, *Lección acestui secol*, trad. F. Dumitrescu (București: Editura Nemira, 1998), mai ales 102-106.

rațional sau „vehicul al argumentului”¹² - funcție a cărei conservare condiționează conviețuirea pașnică a oamenilor.

În principiu, Bunge este de acord cu această versiune conceptuală (epistemo-logică) a raționalității popperiene, în sensul larg de atitudine deschisă la discuția pe bază de argumente, implicând disponibilitatea de a asculta punctul de vedere al celuilalt și de a învăța din experiență. Mai mult, în propria sa critică a iraționalismului, Bunge a făcut adesea apel la argumentele lui Popper, citându-l în sprijinul credinței lor comune că raționalitatea este un element indispensabil al vieții democratice, așa cum iraționalitatea este un ingredient necesar al supunerii oarbe a individului unui regim totalitar față comenzile superiorilor săi.¹³ Fără îndoială, Bunge s-a regăsit cu mare satisfacție în pasaje ca acela din *Societatea deschisă*, în care este denunțată „iresponsabilitatea intelectuală” a filosofiilor iraționaliste (sau „oraculare”, cum le botezase Sir Karl) „ce se refugiază în verbiaj” și cărora ar trebui să le opunem „disciplina testelor practice” pe care știința modernă o impune intelectului nostru.¹⁴ Iată ce îi sfătuiește el pe iraționaliștii de toate felurile: „Aceia care colportează astfel de vechituri iraționaliste perimate precum logica dialectică, fenomenologia, existențialismul, hermeneutica sau deconstructivismul ar câștiga citindu-l Popper despre incompatibilitatea iraționalismului, în particular, a filosofiei oraculare, cu democrația.”¹⁵

Cu ceea ce Bunge nu poate fi de acord este raționalitatea „practică” (instrumentală), adică raționalitatea ca principiu explicativ în științele sociale, asumată de către Popper în modelul său al analizei situaționale. Deși a susținut, mai ales în primele sale lucrări, unitatea metodei științifice (științele naturii și cele sociale adoptă aceleași metode, și anume, propunerea de ipoteze și testarea lor în raport cu dovezile empirice), Popper a teoretizat totodată o modalitate unică de abordare a studiului lumii sociale, fără corespondent în științele naturii: analiza sau logica situațională. Dacă toate celelalte deosebiri dintre științele naturii și cele sociale sunt „diferențe mai degrabă de grad decât de natură” (de exemplu, dificultățile întâmpinate în aplicarea metodelor cantitative și mai ales a metodelor de măsurare), logica situațională indică „existența unei diferențe considerabile” între cele două categorii de științe, probabil „cea mai importantă diferență între metodele lor”.¹⁶

Situația socială, argumentează Popper, este o „categorie fundamentală a metodologiei științelor sociale”, aproape fiecare problemă explicativă necesitând o (re)construcție logică sau rațională a unei situații sociale – reconstrucție care corespunde stabilirii condițiilor inițiale din științele naturii.¹⁷ Logica situațională este propusă ca model cu ajutorul căruia am putea explica „în principiu o clasă largă de evenimente structural asemănătoare”, adică situații sociale *tipice*. Întrucât nu dispunem niciodată de legi suficiente și condiții inițiale necesare unei explicații, spune

12 Popper, *Filosofie socială*, 39.

13 Vezi, de exemplu, eseuul lui Mario Bunge, „In Praise of Intolerance to Charlatanism in Academia”, *Annals of the New York Academy of Sciences*, Vol. 775 (1995), 109.

14 K. R. Popper, *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Vol II Epoca marilor profetii: Hegel și Marx, trad. D. Stoianovici (București: Humanitas, 1993) 265. În *Mitul contextului* Popper este extrem de critic cu lucrările Școlii de la Frankfurt, pe care le găsește obscure și chiar oraculare. Întreaga filosofie a lui Adorno (sau aproape toată), spune el cu ironie, este „numai cuvinte”, o filosofie care „nu are nimic de spus”. „Teoria critică” a lui Horkheimer este considerată „goală de orice conținut”, reductibilă în ultimă instanță la un „istoricism marxist vag și lipsit de originalitate”. Ideile sale, între care aceea a unei societăți de oameni liberi, sunt „obiectiv neinteresante”, căci Horkheimer nu spune nimic despre modul în care ne-am putea apropia de o astfel de societate. Sub acest aspect, Teoria critică a Școlii de la Frankfurt este pentru Popper sub valoarea teoriei lui Marx, lucrările acestei școli fiind „opiul intelectualilor”. Vezi Popper, *Mitul contextului*, 108-109; 111.

15 Bunge, *The Seven Pillars*, 530.

16 Karl R. Popper, *Mizeria istoricismului*, trad. D. Suci, A. Zamfir (București: All, 1996) 101; 102.

17 Popper, *Mitul contextului*, 218.

Popper, cel mai bun mod de a explica asemenea situații sau tipuri de evenimente, sugerează el, este de a construi un model. Acesta conține agenți umani (cu scopurile și cunoașterea lor), relații sociale (incluzând instituții, tradiții și norme sociale) și trăsături relevante ale mediului natural (legi naturale, obstacole fizice care constrâng comportamentul oamenilor). Un astfel de model, care nu trebuie văzut decât ca o reprezentare simplificată a realității, este „animat” de principiul raționalității - un omolog al legilor universale din știința fizicii.

Potrivit acestui principiu, agenții acționează întotdeauna „adecvat sau corespunzător situației” în care se găsesc, adică în acord cu ea.¹⁸ Îndeplinind funcția de unică lege „animatoare” a analizei situaționale, „principiul acțiunii conforme cu situația” pleacă de la supoziția că aproape în toate situațiile sociale este prezent „un element de raționalitate.” Chiar dacă oamenii nu acționează întotdeauna rațional, admite Popper, ci „mai mult sau mai puțin rațional”, acest lucru, sugerează el, nu ne împiedică să plecăm de la presupunerea raționalității complete (poate, și de la cea a „deținerii de informații complete”) în privința indivizilor implicați și să construim „modele comparative simple ale acțiunilor și interacțiunilor lor”, folosindu-le ca aproximări.¹⁹

Principiul raționalității (raționalitatea instrumentală) i se pare lui Bunge vulnerabil. Două sunt obiecțiile principale împotriva acestuia. În primul rând, maniera nesatisfăcătoare în care este formulat. Enunțul potrivit căruia acțiunile indivizilor sunt conforme cu situația este o formulare vagă, susține Bunge. Principiul este greu testabil, deoarece conceptul însuși de „comportament adecvat” de care el depinde este neclar. Nefiind riguros testabil, principiul nu este nici adevărat, nici fals: „Pe scurt, Popper a subliniat corect că o societate deschisă presupune, sub aspect conceptual, dezbateri raționale, și sub aspect instrumental, acțiune rațională. Dar el nu a analizat-o pe prima și nici nu a reușit să ne spună exact ce este cea din urmă.”²⁰

A doua obiecție este strâns legată de credința lui Bunge în sistemism și în funcția explicativă a mecanismelor (structurilor). Or, logica situațională le exclude pe ambele – un motiv personal pentru Bunge de a-i contesta valoarea explicativă atât în privința acțiunilor umane, cât și a faptelor sociale. Căci, la el, „agentul fără structură este o ficțiune”, iar explicația științifică implică asumarea „unui anumit mecanism – acela care face ca indivizii sau sistemele sociale să funcționeze [...], și nu aluzia la o anumită situație obișnuită.”²¹

Anticipând asemenea obiecții împotriva principiului raționalității, Popper a stăruit în câteva rânduri asupra unor aspecte legate de natura acestui principiu, cu speranța de a elimina acele „nenumărate confuzii” pe care le-a generat. Interpretarea acestui principiu în termenii unui model „slab” al raționalității ar putea fi una plauzibilă, cel puțin în lumina *Mitului contextului*. Aici, Popper previne asupra unei înțelegeri greșite a acestui principiu, în sensul de aserțiune empirică sau psihologică potrivit căreia „omul acționează întotdeauna sau aproape întotdeauna în mod rațional”. Dimpotrivă, el trebuie privit ca un postulat metodologic care nu permite includerea într-un model (ca cel al logicii situaționale) a unui „întreg efort teoretic”, a unei „întregi teorii explicative.” Această interpretare ne dă posibilitatea să vedem în raționalitate un principiu care, așa cum observă William Gorton, produce putere explicativă prin „transformarea persoanelor din modelul situațional în abstracții”.²² Într-adevăr, modelul descrie elementele situației sociale obiective ale unui agent, și nu stările sale psihologice. Prin metoda situațională, el devine „un

18 Vezi Popper, *Mitul contextului*, 222-223.

19 Vezi Popper, *Mizeria istoricismului*, 101-102.

20 Bunge, *The Seven Pillars*, 531.

21 Bunge, *The Seven Pillars*, 531.

22 William A. Gorton, *Karl Popper and the Social Sciences* (Albany: State University of New York Press, 2006), 9.

oarecare, un ins care trăiește o situație relevantă și își reduce scopurile personale de viață și cunoștințele la un model situațional tipic”,²³ apt să dea seamă în principiu, și nu în detaliu, de o clasă de acțiuni de același gen.

Agentii raționali ai lui Popper ar putea fi comparați cu agenții virtuozii ai lui Aristotel: și unii și ceilalți au statutul unor persoane tipice ipotetice acționând în numeroase contexte similare structural. Logica situațională este relevantă explicativ pentru ce *ar face* ori cum *ar acționa* o astfel de persoană (ipotetică) sau, cum spune Gorton, pentru „felul în care s-ar comporta *oricine* în situația dată.”²⁴ În acest sens, principiul acțiunii conforme cu situația apare, într-adevăr, ca un „principiu aproape vid”. Popper nu îi atribuie rolul unei „teorii empirice explicative, al unei ipoteze verificabile”. El admite că, din punct de vedere empiric, modelul analizei situaționale s-ar putea dovedi mai mult sau mai puțin adecvat – „aspect ce poate fi debătut și criticat” – iar acest lucru rezultă în urma testării. Dar testarea unui model (care, în științele sociale, presupune o cercetare istorică) este un lucru greu de realizat, recunoaște Popper, iar „explicațiile pe care le aduce pot fi adesea neclare”.²⁵

Îndreptățește cumva această concluzie obiecțiile lui Bunge? Popper spunea undeva că o discuție critică a unei teorii ne poate apropia de adevăr atunci când reușește să identifice *punctul slab* al acelei teorii. Este critica lui Bunge o reușită în acest sens? Răspunsul ar fi mai curând negativ. Desigur, el a sesizat câteva vulnerabilități ale metodei logicii situaționale asociate principiului raționalității. Nu trebuie să fim neapărat sistemisti ca Bunge pentru a fi de acord cu el asupra contradicției în care intră Popper, declarând, pe de o parte, că acest principiu este aproape vid și admitând, pe de altă parte, că modelul logicii situaționale este testabil. Dacă este să identificăm aspecte vulnerabile (mai) importante ale logicii situaționale, acestea sunt, cred, cele două semnalate de către William Gorton.

În primul rând, i se poate reproșa lui Popper pretenția de a fi oferit singura metodă de cercetare socială posibilă. „Teza mea”, susține Popper, este că doar în acest fel putem explica și înțelege un eveniment social.”²⁶ Or, așa cum observă Gorton, nașterea credințelor, dorințelor sau a valorilor care „animă” modelele situaționale – toate acestea „nu pot fi complet explicate” prin analiza situațională, studiul lor aparținând, în general, psihologiei. „Aceasta nu este însă o critică profundă a analizei situaționale”, precizează Gorton, sugerând „doar o diviziune a muncii între analiza situațională și psihologie: Am putea apela la psihologie pentru a explica generarea anumitor dorințe, norme și credințe, iar apoi să ne întoarcem la analiza situațională pentru a explica fenomenele sociale care decurg din acele dorințe, norme și credințe.”²⁷

În strânsă legătură cu obiecția de mai sus, Gorton aduce în discuție posibilitatea explicației comportamentului în termenii „modelelor psihologice ale iraționalității tipice”, pe care Popper a respins-o din capul locului. Asumând exclusiv principiul raționalității, analiza lui situațională poate lăsa fără explicație o serie de comportamente. Înțelegerea lor face necesară abandonarea acestui principiu și explorarea mecanismelor psihologice care permit, ca și modelele situaționale, explicația, dar nu predicția. „Analiza situațională ar putea beneficia de integrarea mecanismelor

23 Popper, *Mitul contextului*, 221-222.

24 Gorton, *Karl Popper*, p. 9. Această interpretare este întărită de următoarea observație a lui Popper: „Îndată ce ne-am construit modelul, singura noastră supoziție este că actorii acționează conform modelului sau că realizează ceea ce este implicit în cadrul situației” (Popper, *Mitul contextului*, 223). Precizări similare se regăsesc în *Mizeria istoricismului*, unde Popper aplică analiza situațională la istorie, arătând și în acest context că metoda sa este una logică, și nu psihologică. Vezi mai ales 103, 106-108, 114.

25 Vezi Popper, *Mitul contextului*, 223-224.

26 Popper, *Mitul contextului*, 222.

27 Gorton, *Karl Popper*, 4.

psihologice”, conchide Gorton, „îndată ce explicațiile raționale ale comportamentului sunt epuizate”, cu alte cuvinte, atunci când „principiul raționalității eșuează.”²⁸

Aș adăuga, în loc de concluzie și în completarea celor spuse de Popper, că șansele aproximării adevărului depind și de măsura în care reușim, printr-o dezbatere rațională, să punem în lumină punctele solide ale teoriilor noastre, pe lângă identificarea (și critica) celor slabe. Din acest punct de vedere, dincolo de criticile, unele acide, ale teoriei lui Popper, Bunge a știut să vadă ceea ce el consideră a fi partea cea mai solidă a acesteia: ideea de raționalitate – și, mai cu seamă contribuția contemporanului său la apărarea libertății prin critica iraționalismului. „Probabil”, așa cum scria David Miller (editorul volumului de eseuri Karl Popper, *Filosofie socială și filosofia științei*), „raționalismul critic nu este în întregime corect; dar nici nu poate fi, la urma urmei, în întregime incorect. E bine de reținut acest lucru.”²⁹

BIBLIOGRAFIE

BUNGE, Mario, „The Seven Pillars of Popper’s Social Philosophy”, *Philosophy of the Social Sciences*, Vol. 26, Nr. 4, 1996.

BUNGE, Mario, „In Praise of Intolerance to Charlatanism in Academia”, *Annals of the New York Academy of Sciences*, Vol. 775, 1995.

GATTEI, Stefano, „The Ethical Nature of Karl Popper’s Solution to the Problem of Rationality”, *Philosophy of the Social Sciences*, Vol. 32, Nr. 2, 2002.

GORTON, William, A., *Karl Popper and the Social Sciences*, Albany: State University of New York Press, 2006.

HABERMAS, Jürgen, *On the Pragmatics of Social Interaction. Preliminary Studies in the Theory of Communicative Action*, trans. by Barbara Fultner, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2001.

POPPER, Karl. R., *Filosofie socială și filosofia științei*. Antologie editată de David Miller, trad. A. Stanciu *et al.*, București: Editura Trei, 2000.

POPPER, Karl. R., *Mitul contextului*, trad. F. Lobonț și C. Mesaroș, București: Trei, 1998.

POPPER, Karl. R., *Lecția acestui secol*, trad. F. Dumitrescu, București: Nemira, 1998.

POPPER, Karl. R., *Mizeria istoricismului*, trad. D. Suci, A. Zamfir, București: All, 1996.

POPPER, Karl. R., *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Vol II Epoca marilor profeții: Hegel și Marx, trad. D. Stoianovici, București: Humanitas, 1993.

POPPER, Karl. R., *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*, Oxford: Oxford University Press, 1979.

²⁸ Gorton, *Karl Popper*, 4.

²⁹ David Miller, Introducere la Karl R. Popper, *Filosofie socială*, 19.

Imunitatea parlamentară.

Limită a democrației în România postcomunistă

■ CIPRIAN NEGOIȚĂ

[University of Bucharest]

Abstract

This paper aims to investigate one of the most debatable aspects of the post-communist parliamentary life in Romania: the parliamentary immunity. Initially developed as an instrument of maintaining the Legislative (the Parliament)'s independence, autonomy and integrity against the Executive (the Monarch)'s influence, the present statute of the parliamentary immunity in Romania has been facing different stages of decrease concerning its role and meaning. Who is responsible for bending the limits of this institution? In which way does the parliamentary immunity affect the democratic life in Romania? These are essential questions that this study seeks to answer.

Keywords

Parliamentary immunity; elites; constitution; parliament; representative democracy

Introducere

Imunitatea parlamentară în România postcomunistă a reprezentat și încă reprezintă, atât din perspectiva raționalității sale normative, cât și a tradiției intelectuale contemporane, un aspect sensibil al vieții parlamentare și implicit al regimului politic. Tratată ca o instituție „cu reguli și practici organizate”¹, imunitatea parlamentară reușește să lanseze în spațiul public și academic românesc după 1990 o serie de dezbateri privind modul în care acest privilegiu se legitimează ca un instrument de protecție a Parlamentului în numele cetățenilor². Ce întâmplă în cazul în care imunitatea parlamentară se abate de la regulile în limitele cărora a fost creată și determină practici ce pot fi uneori calificate drept anti-democratice? *De iure*, imunitatea nu trebuie privită ca o măsură care contravine valorilor democratice deoarece instrumentele legale îi conferă statutul legitim de instituție care asigură buna funcționare a Parlamentului, prin conferirea de drepturi și privilegii membrilor săi. *De facto*, prin modurile în care este actualizată, imunitatea parlamentară, poate

1 R.A.W Rhodes, Sarah Binder, Bert A. Rockman (ed.), *The Oxford handbook of political institutions* (Oxford: Oxford University Press, 2006), 3-5.

2 Marc van der Hust, *The parliamentary mandate. A global comparative study* (Geneva: Inter-Parliamentary Union Press, 2000), 65.

contribui la construcția unor aprecieri defavorabile la adresa instituției legislative, discreditând calitatea democrației în România³.

Cu cât reflectăm la această ultimă problemă, cu atât mai mult suntem de acord cu perspectiva lui Samuel Huntington privind problemele și amenințările cu care se confruntă democrațiile contemporane. Politologul american clasează situațiile conflictuale ce pot apărea în democrațiile *noi* sau *în curs de consolidare*, mai întâi drept consecință a acțiunii celor care pilotează procesul democratic (lideri politici și partide/grupări politice) și manipulează mecanismele democrației în interese proprii, apoi prin triumful electoral relativ al partidelor sau al mișcărilor atașate ideologiilor antidemocratice, și în final prin întărirea exagerată a executivului, atunci când liderul ales al Cabinetului concentrează puterea în propriile mâini și își subordonează legislativul⁴. Amenințările la adresa democrației din România, după căderea comunismului, sunt caracterizate atât de interesele proprii ale liderilor și partidele politice, dezvoltând astfel mecanisme instituționale inadecvate practicilor democratice, cât și de situații recente în care executivul a preluat și subordonat atribuțiile legislativului.

Cardinală, reprezentarea democratică răspunde în modul cel mai concret la întrebarea cine și în favoarea cui guvernează⁵. Prin comportamentul și acțiunile lor, liderii sau partidele politice care câștigă alegerile riscă să destabilizeze mecanismele democrației. Mai concret, în momentul investiției lor în funcție, reprezentanții poporului dobândesc anumite garanții/drepturi care îi plasează deasupra legii. Într-o democrație reprezentativă unde cetățenii deleagă puterea unei autorități suverane cu puteri decizionale în administrarea și buna funcționare a lucrurilor publice⁶, abateră guvernanților de la normele democratice acceptate și/sau instituționalizate și conduce spre un ansamblu contradictoriu, al cărui rezultat contrazice principiile statului de drept.

Așadar, studiul de față își propune să analizeze imunitatea parlamentară ca punct de întâlnire, dacă nu chiar de coliziune, între societate și politică în România post-comunistă. Practicile imunității iscă adesea conflicte între reprezentarea și guvernarea democratică. Studiul de față propune o scurtă reconstituire istorică și intelectuală a evoluției imunității parlamentare în România în sprijinul investigației ulterioare a modului și factorilor în măsură să producă sau să alimenteze antagonismele reprezentării politice amintite.

Evoluția constituțională a imunității parlamentare în România

Protecția mandatului parlamentar constituie un reper instituțional în evoluția Parlamentului. Importanța privilegiilor guvernărilor de astăzi nu poate fi înțeleasă fără o considerare a tradițiilor constituite pe firul istoriei politice a unei națiuni. În același timp, instituția aparține pe deplin prezentului politic. Astfel, evoluția contemporană a imunității parlamentare sprijină ipoteza formulată de Pierre

3 Ion Predescu, Bianca Predescu, *Mandatul parlamentar și imunitatea parlamentară* (Craiova: Scrisul Românesc, 2002), 12.

4 Samuel Huntington, *The Third Wave. Democratization in the late twentieth century* (Oklahoma: University of Oklahoma Press, 1991), 5-31.

5 Cf. Arend Lijphart, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*, trad. de Cătălin Constantinescu (Iași: Polirom, 2006), 25 „democrația definită ca „guvernare de către și pentru popor” determină reflectarea asupra unei întrebări fundamentale și anume cine realizează guvernarea și interesele cui trebuie să le răspundă ea, atunci când poporul este în dezacord cu practicile și politicile adoptate? Importanța acestor factori cauzali permite analizarea problemelor și amenințărilor cu care democrațiile se confruntă”.

6 Robert A. Dahl, *Despre Democrație*, trad. de Ramona Lupașcu, Alina Turcu, Mihaela Borde, Adriana Bargan-Ștraub (Iași: Institutul European, 2003), 101.

Rosanvallon referitoare la trecerea de la democrația reprezentativă la o democrație de imputare, organizată în jurul *judiciarizării* politicului⁷.

Istoric privite, imunitățile parlamentare au fost motivate de nevoia de a proteja integritatea, independența și autoritatea reprezentanților față de influențe și imixtiuni din exterior. Scurta radiografie a originii sale în parlamentul britanic dezvăluie, pe de-o parte, o situație istorică – raportul de putere inegal dintre instituția fragilă a Parlamentului și un Executiv puternic patronat de autoritatea monarhică, și, pe de altă parte, o ipoteză politică – teama de *tiranía majorității*, o tiranie care folosește formele și căile oficiale, dar contrazice spiritul libertății⁸. Dincolo de exemplul britanic, situația strategică ce opunea în numeroase cazuri parlamentul regelui a determinat apariția unor măsuri speciale „în temeiul cărora Parlamentul urma să fie protejat de eventualele presiuni sau abuzuri ce ar putea fi comise la adresa reprezentanților și la independența instituției”⁹. Inspirându-se din modelul francez, cel mai de succes pe continent, instituind instrumente menite să protejeze reprezentanții poporului de interferența unei puteri arbitrare, doctrina constituțională românească a acordat, în special după Primul Război mondial, o importanță considerabilă imunității parlamentare datorită aspectului ei dual de *inviolabilitate* și *iresponsabilitate*. Relația dintre cele două atribute constituie o cheie de lectură extrem de utilă pentru evoluția instituției ca măsură a raporturilor dintre Parlament și Executiv. Imunitatea este menționată încă din Constituția din 1866 (art. 51 și 52), care pune bazele unui sistem de privilegii funcțional, în care deputații și senatorii își văd pe deplin garantată libertatea de exprimare în interiorul forurilor legislative. Acest regimul rămâne valid în mod efectiv până la intrarea României în război¹⁰: raporturile cu monarhul și cu guvernul sunt detaliate în discursuri, interpelări, luări de cuvânt și amendamente la proiectele de legi etc.¹¹. Parlamentul perioadei nu a jucat numai rolul de centralizator al legilor inițiate de Cabinet, ci s-a comportat ca un for de dezbateră între majoritate și opoziție. La rândul său, Monarhul a păstrat o atitudine relativ distantă, „având grijă să nu tulbure echilibrul fragil dintre cele două Camere și Guvern”¹² printr-un exercițiu insistent al veto-ului regal¹³. Privilegiile parlamentare instituite la 1866 au fost așadar bine înrădăcinate și, grație absenței unor conflicte acute între legislativ și executiv, au alimentat stabilitatea instituțională. Parlamentarismul românesc nu s-a format într-un raport dezechilibrat dintre reprezentare și guvernare și nici în orizontul unei amenințătoare tiranii a majorității. Treptat, rolul Parlamentului s-a consolidat, iar posibilitatea ca executivul să intervină și să abuzeze în relațiile sale cu legislativul s-a diminuat considerabil.

Regimul constituțional al privilegiilor parlamentare (dreptul la libera exprimare și inviolabilitatea) a continuat și sub Constituția de la 1923¹⁴. Noua realitate istorică promovată prin această constituție întărea principiile democratice prin introducerea pentru prima oară a votului universal masculin, egal, direct, obligatoriu și secret¹⁵. În același timp, relația dintre legislativ și executiv se modifică în urma consolidării

7 Pierre Rosanvallon, *Contrademocrația. Politica în epoca neîncrederii*, trad. de Alexandra Ionescu, (București: Nemira, 2010), 240.

8 Norberto Bobbio, *Liberalism și democrație*, trad. De Ana-Luana Stoicea, (București: Nemira, 2007), 83, n. 1.

9 Ioan Muraru (Ed.), *Constituția României. Comentariu pe articole* (București: C.H. Beck, 2008), 681.

10 Marian Enache, Mihai Constantinescu, *Renașterea parlamentarismului în România* (Iași: Polirom, 2001), 37.

11 Enache, *Renașterea*, 37.

12 Enache, *Renașterea*, 37.

13 Tudor Drăgan, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat Elementar* (București: Lumina Lex, 1988), 306.

14 Constituția din 1923 publicată în Monitorul Oficial nr. 282/29 martie 1923.

15 Vezi Cristian Preda, *Rumanii fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent* (București: Polirom, 2011).

puterilor executivului, vizibilă mai ales în modul de alcătuire a camerei superioare a Parlamentului, care includea atât senatorii aleși, cât și senatorii de drept (art.73), al căror număr este mărit față de reglementările anterioare. Acest aspect echivala cu o sustragere a unei părți a acestei Camere legiuitoare de sub controlul și voința alegătorilor¹⁶. Constituția din 1938 a instaurat un regim politic autoritar. Chiar dacă privilegiile parlamentare și-au păstrat forme, substanța lor a fost evacuată prin anularea dreptului la libera exprimare. Contextul constituțional între 1938 și 1990 care vizează imunitatea parlamentară nu face subiectul analizei prezente din rațiuni ce țin de spațiul politic caracterizat de ideologia comunistă și constrângerea liberei exprimări.

Începând cu 1991, noile prevederi constituționale reprezintă momentul reînnoțirii la regimul democratic și al relansării discuției privind privilegiilor parlamentare. În contextul personalizării regimului, imunitatea parlamentară se transformă într-un privilegiu, unde „preeminența executivului și personalizarea dominației într-un singur lider”¹⁷ devin un aspect central pentru viața politică. Mai mult, într-un sistem prezidențial, în contextul constrângerilor constituționale problema imunității parlamentare devine un aspect sensibil întrucât asistăm la reconstruirea și redefinirea sistemului de privilegii, prin multiplele decizii de revizuire a regulamentelor Camerei Deputaților și Senatului, precum și prin deciziile Curții Constituționale¹⁸. După revizuirea constituțională din 2003¹⁹, dispozițiile privind privilegiile au fost amendate, fiind reduse la voturi și opinii politice.

16 Enache, *Renașterea*, 42.

17 Thomas Poguntke, Paul Webb (Ed.), *The Presidentialization of politics. A comparative study of modern democracies* (Oxford:Oxford University Press, 2007), 22.

18 Conturarea setului de privilegii parlamentare sub Constituția din 1991 și a Regulamentului Camerei Deputaților și Senatului din 1994 a cunoscut schimbări în materie de jurisprudență după cum urmează:

Decizia 45/1994 privind constituționalitatea Camerei Deputaților, când Curtea Constituțională a consimțit unele aprecieri privind imunitatea. Astfel a fost declarat neconstituțională definiția imunității deoarece art. 69, respectiv 70 din Constituție delimitau sfera.

Decizia 46/1994 privind Regulamentul Senatului, Curtea Constituțională a făcut din nou aprecieri privind neconstituționalitatea unor aspecte. În primul rând privind art. 149 alin. (2) privind protecția senatorilor împotriva urmăririi judiciare nu corespundea cu art. 69 din Constituție care stipula doar urmărirea penală și contravențională abuzivă. Totodată și alin (5), (8) ale aceleiași articol au fost declarate neconstituționale și presupuneau o nouă metodă de suspendare a imunității.

Decizia 63/1997 pune din nou sub lupă imunitățile parlamentare, de această dată la efectele pe care le implică ridicarea ei asupra unui alt mandat de parlamentar. Opinia formulată de Curtea Constituțională a fost aceea că sfârșitul mandatului parlamentar reprezintă sfârșitul imunității acestuia, iar o nouă perioadă de imunitate va corespunde unui nou mandat.

Ultimul aspect privitor la privilegiile parlamentare enfațat pe imunitatea parlamentară era ridicarea ei prin vot secret de două treimi din senatorii prezenți în sală, care dacă în primă instanță nu s-a dorit modificarea ei, această dispoziție a fost supusă amendării ei. Răspunsul comisiilor abilitate se consolida pe faptul că nicio țară nu dispune în legile ei de faptul că o majoritate atât de mare este necesară pentru a vota ridicarea imunității. În consecință prin Decizia 6/1999 s-a decis consacrarea unei majorități simple

19 După revizuirea din 2003 sistemul imunităților parlamentare este consolidat și de reglementările legislative apărute.

Hotărârea 17 din 9 martie 2005 a decis constituirea comisiei speciale comune a Camerei Deputaților și Senatului pentru elaborarea propunerii legislative privind Statutul deputaților și al senatorilor compusă din 7 deputați și 4 senatori care avea ca scop elaborarea respectivei propuneri legislative¹⁰¹. În 2006 intră în vigoare legea și în prezent aceasta coroborată cu regulamentul Camerei Deputaților și Senatorilor dar și cu actul fundamental al României oferă o bază solidă de analiză a privilegiile parlamentare.

Legea 96/2006 privind statutul deputaților și senatorilor reprezintă un act legislative care formează alături de Constituție, Regulamentele Senatului și Camerei Deputaților imagine juridică întregită a sistemului de privilegii parlamentar actual.

Rolul și importanța imunității parlamentare în democrația reprezentativă

În societățile democratice contemporane, imunitatea parlamentară este în permanență pusă în dezbatere: reprezintă ea un element necesar în protejarea reprezentanților sau, dimpotrivă, este doar un mecanism de satisfacere a propriilor interese în detrimentul reprezentării națiunii? Într-o perspectivă strict funcțională, imunitatea parlamentară garantează libertatea de acțiune a reprezentantului fără a-i permite însă acestuia să facă orice. Limitele impuse protejează spațiul politic al libertății de exprimare și instituie inviolabilitatea expresiei politice, dar nu incită la comportamente specifice. Cu alte cuvinte, imunitatea parlamentară formală este indiferentă la acțiunile realizate în spațiul protejat și tocmai din acest motiv, adoptarea ei nu reprezintă un gest politic neutru²⁰. Spațiu al acțiunii posibile, imunitatea devine astfel terenul de testare a calității acțiunii politice *per se*: cu acest titlu, imunitatea devine o instituție limită a democrației.

Libertatea opiniilor este un element indispensabil al sistemelor reprezentative, în cadrul căreia vocea alegătorilor se face auzită în guvernare. În lipsa unei constrângeri instituționalizate care să oblige reprezentanții la respectarea strictă a angajamentelor politice asumate în campaniile electorale – democrațiile reprezentative resping mandatul imperativ –, libertatea de exprimare permite cetățenilor să rămână prezenți în spațiul politic și să-și constrângă moral reprezentanții. Dimensiune orizontală a comunicării afectează relația verticală dintre cei guvernați și cei care guvernează²¹. Imunitatea parlamentară delimitează spațiul libertății de deliberare și decizie de care se bucură reprezentanții în calitatea lor de reprezentanți, de corp menit să actualizeze un actor politic – poporul – în mod fatal absent²². Raportul de reprezentare proiectează o economie a voințelor care nu înțeapă să facă obiectul reflecției politice fără a putea fi formulată definitiv într-un mod general acceptat²³. Tocmai din acest motiv, modul în care este instrumentalizată imunitatea parlamentară într-o societate democratică dată dezvăluie și explică conținutul efectiv, concret al raportului dintre reprezentanți și reprezentați în cazul examinat. Ambiguitatea imunității parlamentare decurge din faptul că deși ea vizează protejarea reprezentanților de riscurile reprezentării, imixțiuni și presiuni externe ce le-ar reduce sau chiar anihila libertatea voinței, ea deschide în același timp și posibilitatea coruperii lor, prin neglijarea funcției de reprezentare. Desigur, gradul ambiguității depinde de modul în care instituția este pusă în formă juridică, însă datorită necesarei indeterminări a conținutului reprezentării, ea nu poate fi eliminată pe deplin.

Imunitatea parlamentară – Protejarea reprezentanților sau a democrației?

Într-o democrație reprezentativă, puterea concentrată în mâinile celor puțini – reprezentanții – determină dezvoltarea imunității parlamentare pe un teren fertil. Există riscul ca puterea să devină un instrument incapabil să mai corespundă dialogului social între reprezentanți și reprezentați²⁴, având în vedere faptul că

20 Michael Levi, David Nelken, *The corruption of politics and the politics of corruption* (Oxford: Blackwell, 1996), 17.

21 Bernard Manin, *The principles of representative government* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 178.

22 Hannah Pitkin, *The concept of representation* (California: California University Press, 1967), 144.

23 O analiză a diverselor ipostaze istorice ale acestei relații la Manin, *The principles*, 160-178.

24 Robert A. Dahl, *Democrația și criticii ei*, trad. de Petru Iamandi (Iași: Institutul European, 2002), 27.

partidele politice revendică rolul lor decizional privind aplicarea și ridicarea imunității parlamentare. Dacă admitem ipoteza că tendința partidelor politice de a promova elite cărora li s-a ridicat imunitatea parlamentară cauzează incoerență în acțiunea politică contemporană, în acest caz analiza necesită o investigație prin prisma intereselor reprezentanților și a structurilor lor politice. În acești termeni, discuția va fi condusă în jurul percepției imunității parlamentare ca protecție a reprezentanților, în detrimentul democrației.

Concentrarea puterii în mâinile unui număr mic de persoane cu putere de decizie a reprezentat una din criticile sistemului reprezentativ, în momentul în care interesele guvernanților numai corespund cu cele ale guvernaților. Robert A. Dahl conturează imaginea negativă a *celor puțini*, având în vedere faptul că „cel care își urmărește propriul interes nu poate fi numit un cetățean adevărat: cetățeanul adevărat este cel care, atunci când e vorba de treburile cetății, năzuiește întotdeauna spre binele comun”²⁵. De-a lungul timpului, rolul privilegiilor parlamentare a fost redefinit: din momentul în care deputații și senatorii erau supuși amenințărilor fizice și psihice de către autoritatea monarhică absolută și până în prezent, când rolul acestor garanții, deși capătă statut juridic și constituțional, deseori încurajează practici antidemocratice.

Imunitatea parlamentară este cel mai adesea trecută prin filtrul analizei juridice, deontologice și mai puțin privită prin spectrul instituțional. Când vorbim de analiza instituțională a acestui privilegiu trebuie să avem în vedere, de asemenea, și rolul instituțiilor partizane și influența lor în conturarea unei decizii privitoare la inviolabilitatea și iresponsabilitatea unui parlamentar. Partidele politice - „echipa de indivizi care încearcă să controleze aparatul guvernamental prin câștigarea alegerilor”²⁶ - au o influență directă asupra menținerii sau retragerii imunității parlamentare. Cu alte cuvinte, partidele politice joacă rolul unor „complici”, dar și rolul unor „judecători” din două motive. *Primo*, pentru că aceste structuri promovează și susțin în competiția electorală parlamentarii în cauză, iar *secundo*, deoarece acestea au capacitatea de a decide viitorul politic al unui parlamentar, angajat de ideologia lor partizană.

Latura auto-jurisdicției parlamentare a imunității contravine principiului conform căruia indivizii nu pot fi judecători în propriile cazuri. Acțiunea de protecție poate conduce deseori la amânarea condamnării parlamentarilor acuzați de încălcări ale drepturilor sau de corupție politică. Importanța accentuată a acestui aspect este identificată în cazul inviolabilității parlamentare. Există momente când partidele aflate la guvernare încetinesc sau opresc procesul de ridicare a imunității parlamentare a unui membru, în eventualitatea în care acest demers, fie ar cauza majorității parlamentare, fie ar determina obținerea unui vot important venit din partea parlamentarului căruia i se dorește ridicarea imunității²⁷. Numărul scăzut al cazurilor privind ridicarea imunității parlamentare în România, raportat la numărul de cazuri în care se impunea această decizie, ne conduce la concluzia că reprezentanții Parlamentului nu doresc expunerea lor în fața instanțelor de judecată.

Problema reală a imunității parlamentare în România postcomunistă

Eșafodajul constituțional postcomunist a dorit să construiască imunitatea parlamentară ca un instrument destinat să protejeze parlamentarii de eventualele presiuni sau ingerințe care le-ar fi putut compromite independența, libertatea sau siguranța de a duce la bun sfârșit mandatul. Gradual, de la primul caz de ridicare a

²⁵ Dahl, *Democrația*, 26.

²⁶ Anthony Downs, *O teorie economică a democrației*, trad. de Serban CERKEZ (Iași: Institutul European, 2009), 56.

²⁷ Andrew Adonis, *Parliaments Today* (Manchester: Manchester University Press, 1993), 48.

imunității, a deputatului PDSR Gabriel Bivolaru și până episodul recent semnat de Alin Trăsculescu, deputat PDL, acest mijloc de protejare a mandatului parlamentar s-a transformat într-un privilegiu al persoanei și într-un obstacol care blochează egalitatea în fața legii. În acest mod, s-au creat premisele unei „caste de cetățeni care beneficiază de o poziție de impunitate și intangibilitate”²⁸, iar imunitatea parlamentară a devenit o limită a democrației în România. Imunitatea parlamentară în România poate fi analizată prin prisma fiecărui mandat parlamentar, însă perioada 2006-2010 oferă resurse vizibile pentru analizarea imunității ca instituție conflictuală între democrația reprezentativă și guvernarea democratică. De altfel, informațiile preluate de la Direcția Națională Anticorupție au permis măsurarea calitativă și cantitativă a conflictului, într-o perioadă care include tranziția de la un mandat parlamentar la altul prin alegerile din 2008.

Transformările ce caracterizează imunitatea parlamentară din România apar odată cu procedurile instituționale de ridicare a imunității și sunt legate deopotrivă de implicarea directă a actorilor politici. Mai concret, așa cum expus anterior, instituția privilegiilor parlamentare în România se abate de la regulile constituționale în momentul în care purtăm o discuție asupra inviolabilității - procedura de ridicare a imunității *neprofesionale*. Pe scurt, deputații și senatorii beneficiază de privilegiul de la „data eliberării certificatului doveditor al alegerii, sub condiția validării”²⁹. În cazul unei infracțiuni flagrante, Ministerul de Justiție înaintează cererea de arestare a parlamentarului în cauză președintelui Camerei, în vederea demarării procedurii de ridicare a imunității (art. 193, alin. 2). Pe baza acestei cereri, trimisă ulterior de către președintele Camerei la Comisia Juridică de disciplină și imunități, se începe verificarea dosarului și analiza probelor, astfel încât, conform alin.3 din Regulamentul Camerei Deputaților, „hotărârea comisiei se adoptă, în cel mult 5 zile de la sesizare, prin votul secret al majorității membrilor acesteia”. Comisia Juridică va solicita Ministerul Justiției toate documentele necesare pentru întocmirea raportului, care va fi înaintat alături de cererea inițială „grupului parlamentar din care face parte parlamentarul” (alin. 5). Raportul comisiei împreună cu raportul dat de grupul parlamentar ajung la Biroul Permanent. Camera se va pronunța în maxim 20 de zile de la sesizare, iar decizia va fi supusă votului majorității (alin. 8). Dacă majoritatea va vota pentru ridicarea imunității parlamentare se va începe urmărirea penală a parlamentarului.

În perioada 2006-2010 putem identifica concret efectele perverse ale imunității parlamentare, sesizând pe de o parte, numărul mare de cereri soluționate cu ridicarea imunității, dar cu un proces nefinalizat și pe de altă parte, numărul mic de cazuri în care parlamentarilor li s-au aplicat sancțiunea finalizată cu sentință definitivă (Vezi Tabel 1).

Tabel 1. Cazuri 2006-2010 ³	
Imunitate ridicată și proces finalizat cu sentință definitivă	16%
Imunitate ridicată și proces nefinalizat	84%

Aceste informații ne conduc către următoarele concluzii. În primul rând, avem de a face cu o problemă procedurală care nu înlătură urmărirea penală a parlamentarilor, ci întârzie momentul trimiterii în judecată și al urmăririi penale. Mai mult,

²⁸ Raport al Comisiei prezidențiale de analiză a regimului constituțional și politic din România – pentru consolidarea statului de drept, http://www.presidency.ro/static/ordine/CPARPCR/Raport_CPARPCR.pdf, accesat la data 12. 09. 2012

²⁹ Art. 171, secțiunea 1, din Regulamentul Camerei Deputaților

³⁰ Tabelul a fost realizat pe baza informațiilor preluate de la Direcția Națională Anticorupție cu parlamentarii care au fost trimiși în judecată în perioada 2006-2010.

această întârziere este cauzată de două aspecte importante: în primul rând, o legislație insuficientă care este greșit interpretată și în al doilea rând, un număr mare de parlamentari supuși investigațiilor penale care denotă deficiențe majore în conduita parlamentară. Dacă ne vom îndrepta atenție către cel de-al doilea aspect, retorica se va îndrepta către gradului ridicat de corupție politică încurajată de imunitatea parlamentară, din două rațiuni: fie ademenește indivizii să intre în politică datorită acestor privilegii, fie abuzurile sub umbrela imunității sunt tentante³¹ - aspecte care nu reprezintă obiectul cercetării de față, dar care ar putea consolida viitoare studii asupra imunității parlamentare.

Comun fiecărui caz de ridicare a imunității parlamentare este tipul de infracțiuni cel mai des întâlnite, predominante fiind faptele de trafic de influență, abuz în serviciu, dare și luare de mita (Vezi Tabel 2). Aceste infracțiuni nu fac referire la îndeplinirea mandatului, parlamentarii fiind cercetați ca un simplu cetățean, dar supuși normelor procedurale care ghidează funcționarea a Parlamentului.

Tabel 2. Infracțiunile parlamentarilor, 2006-2010²	
Trafic de influență	26 %
Abuz în serviciu	16 %
Dare de mită	16 %
Luare de mită	10 %
Fals intelectual	10 %
Operațiuni comerciale incompatibile	7 %
Altele	15 %

Deși infracțiunile există și persoanelor în cauza sunt cercetate penal, imunitatea parlamentară le permite nu numai amânarea prezenței în fața organelor de judecată, ci și posibilitatea de a fi realeși, din partea propriilor partide, pentru un nou mandat. Se naște astfel un paradox al democrației reprezentative, la care partidele politice participă ca actori principali. Tabelul 3 întărește această afirmație și arată că în perioada 2006-2010 a fost identificat un procent semnificativ de cazuri ale parlamentarilor trimiși în judecată și realeși. Așadar, din lipsa unor criterii clare de selectare a noilor candidați sau din motivul protecției vechilor candidați, partidele politice prezintă electoratului aceiași candidați, iar cetățenii se află astfel în ipostaza realegerii reprezentanților care se află deja în vederea instanțelor juridice. Aceste aspecte consolidează argumentele teoretice prezentate anterior cu privire la rolul imunității parlamentare într-o democrație reprezentativă și la modul în care partidele politice manipulează procedurile instituționale.

Tabel 3. Parlamentarii supuși instanțelor de judecată, 2006-2010³	
Fără a fi realeși	32 %
Realeși în 2008	68 %

³¹ Simon Wigley, „Parliamentary immunity in democratizing countries”, *Human Rights Quarterly* 4 (2009): 3-23.

³² Tabelul a fost realizat pe baza informațiilor preluate de la Direcția Națională Anticorupție cu parlamentarii care au fost trimiși în judecată în perioada 2006-2010.

³³ Tabelul a fost realizat pe baza informațiilor preluate de la Direcția Națională Anticorupție cu parlamentarii care au fost trimiși în judecată în perioada 2006-2010.

În lumina acestor fapte, necesitatea unei analize asupra imunității parlamentare în România postcomunistă este generată de conflictele politico-instituționale survenite în urma procesului de ridicare a imunității. Este vizibil astfel conflictul între democrația reprezentativă și guvernarea democratică.

Concluzii

Interpretarea politică a imunității parlamentare, a practicilor născute de exploatarea acestui instrument de protejare permir definirea imunității ca o instituție limită a democrației. Evoluția sa de-a lungul istoriei constituționale a României arată o accentuare a rolului privilegiilor parlamentare, însă cu riscul dezvoltării concomitente a diferitelor forme de practici antidemocratice.

Necesitatea dezvoltării imunității parlamentare apare în contextul politic al Constituțiilor din 1866 și 1923, în momentul în care guvernării reprezentând *întreaga națiune*, pentru a satisface nevoile funcției publice, au identificat importanța stabilirii unor instrumente instituționale adecvate. Dezvoltarea propriu-zisă a instituției imunității este realizată în perioada interbelică, odată cu influențele franceze manifestate în cazul românesc, privind latura duală a imunității parlamentare: iresponsabilitate și inviolabilitate. Evoluția imunității pătrunde într-un mediu vidat odată cu instalarea comunismului în România, deoarece doctrina comunistă organiza întreaga societate și traiectoria principalelor instituții, oprind libera exprimare în forul legislativ. Relansarea discuției asupra privilegiilor parlamentare este conturată în perioada postcomunistă. Însă, noua Constituție din 1991 și deciziile Curții Constituționale definesc protecția parlamentară în termeni neclari, atât pentru guvernanți, cât și pentru cetățeni, în special din cauza lipsei unei culturi democratice consolidate.

Privind spre momentul actual, vom identifica elemente de noutate în delimitarea imunității ca instituție cu reguli și practici organizate, datorită dezvoltării cadrului legislativ românesc. Latura sensibilă acestei instituții, și anume lipsa de eficacitate, este cauzată de rolul important al elitelor și partidelor politice în ridicarea imunității parlamentare.

Într-o democrație, scopul principal al imunității parlamentare este protejarea instituției legislative, prin conferirea parlamentarilor a unor mai mari libertăți de deliberare și de criticare a practicilor și politicilor, aflate în neconcordanță cu interesul comun. În perioada postcomunistă din România, interpretarea sistemului de privilegii a fost făcută în mod eronat de către elita parlamentară, imunitatea parlamentară fiind interpretată de multe ori drept un pretext pentru lipsa de răspundere juridică.

Practicile imunității parlamentare reprezintă un fenomen sensibil pentru regimul politic care a generat de-a lungul anilor dezbateri controversate cu privire la limitarea lor sau crearea unor noi norme legislative unitare. Imunitatea parlamentară este în același timp, atât un factor de protecție a democrației, cât și unul care contravine uneori principiilor democratice. Juridic, partidele politice nu au un rol important în procesul de retragere a imunității, dar din perspectivă politică, organizațiile partizane exercită o influență semnificativă și determinantă în unele cazuri.

BIBLIOGRAFIE:

Surse primare:

Constituția din 1923 publicată în Monitorul Oficial nr. 282/29 martie 1923, disponibilă și on-line la http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=1517

Constituția României din 1991 publicată în Monitorul Oficial nr. 233/1991 disponibilă și on-line la http://www.cdep.ro/pls/dic/act_show?ida=1&idl=1

Revizuirea constituțională din 2003 publicată în Monitorul Oficial nr. 767/2003 disponibilă și on-line la <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>

Regulamentul Senatului din 30 iulie 1993, publicat în Monitorul oficial 173/1993 disponibil on-line la http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act?ida=3948

Decizia 45/1994 privind constituționalitatea regulamentului Camerei Deputaților

Decizia 46/1994 privind constituționalitatea regulamentului Senatului

Decizia 63 din 2 aprilie 1997 referitoare la constituționalitatea Hotărârii Senatului nr. 11 din 13 martie 1997 disponibilă on-line la <http://www.lex.ro/Decizia-63-1997-11647.aspx>

Legea 96/2006 privind statutul deputaților și senatorilor publicată în Monitorul Oficial, Par- tea I nr. 763 din 12/11/2008

Raport al Comisiei prezidențiale de analiză a regimului constituțional și politic din România – pentru consolidarea statului de drept, disponibil on-line la http://www.presidency.ro/static/ordine/CPARPCR/Raport_CPARPCR.pdf

Hotărârea 17/2005 privind constituirea Comisiei speciale comune a Camerei Deputaților și Senatului pentru elaborarea propunerii legislative privind statutul deputaților și senatorilor disponibilă on-line [http://legestart.ro/Hotararea-17-2005-constituirea-Comisiei-speciale-co-mune-Camerei-Deputatilor-Senatului-elaborarea-propunerii-legislative-Statutul-deputati-lor-senatorilor-\(MTM5OTk5\).htm](http://legestart.ro/Hotararea-17-2005-constituirea-Comisiei-speciale-co-mune-Camerei-Deputatilor-Senatului-elaborarea-propunerii-legislative-Statutul-deputati-lor-senatorilor-(MTM5OTk5).htm)

Surse secundare:

ADONIS, Andrew, *Parliaments Today*, a doua ediție, Manchester University Press, Manches- ter, 1993

BOBBIO, Norberto, *Liberalism și democrație*, trad. de Ana-Luana Stoicea, Nemira, București, 2007

DAHL, Robert A., *Despre Democrație*, trad. de Ramona LUPĂȘCU, Alina TURCU, Mihaela BORDE, Adriana BARGAN-ȘTRAUB, Institutul European, Iași, 2003

DAHL, Robert A., *Democrația și criticii ei*, trad. din limba engleză de Petru IAMANDI, Institutul European, Iași, 2002

DOWNS, Anthony, *O teorie economică a democrației*, tradusă de Serban CERKEZ, Institutul European, Iași, 2009

DRĂGAN, Tudor, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat Elementar*, Lumina Lex, București, 1988

ENACHE, Marian, Mihai CONSTANTINESCU, *Renașterea parlamentarismului în România*, Polirom, Iași, 2001

HUNTINGTON, Samuel, *The Third Wave. Democratization in the late twentieth century*, Uni- versity of Oklahoma Press, Oklahoma, 1991

HUST, Marc van del, *The parliamentary mandate. A global comparative study*, Inter-Parlia- mentary Union Press, Geneva, 2000

LEVI, Michael, David NELKEN, *The corruption of politics and the politics of corruption*, Black- well, Oxford, 1996

LIJPHART, Arend, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*, trad. de Cătălin CONSTANTINESCU, Polirom, Iași, 2006

MANIN, Bernard, *The principles of representative government*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997

MURARU, Ioan (Ed.), *Constituția României. Comentariu pe articole*, C.H. Beck, București, 2008

PITKIN, Hannah, *The concept of representation*, California University Press, California, 1967

POGUNTKE, Thomas, Paul WEBB (Ed.), *The Presidentialization of politics. A comparative study of modern democracies*, Oxford University Press, Oxford, 2007

PREDA, Cristian, *Rumanii fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent*, Polirom, București, 2011

PREDESCU, Ion, Bianca PREDESCU, *Mandatul parlamentar și imunitatea parlamentară*, Scrisul Românesc, Craiova, 2002

RHODES, R.A.W, Sarah BINDER, Bert A ROCKMAN (Ed.), *The Oxford handbook of political institutions*, Oxford University Press, Oxford, 2006

ROSANVALLON, Pierre, *Contrademocrația. Politica în epoca neîncrederii*, trad. de Alexandra IONESCU, București, Nemira, 2010

WIGLEY, Simon, "Parliamentary immunity in democratizing countries", in *Human Rights Quarterly*, nr. 4, 2009, pp. 3-23

Europe on the margins of national agendas

The case of Romanian public agenda during recent protestse

■ CORINA DABA-BUZOIANU

[National University of Political Studies and Public Administration]

■ CRISTINA CIRTITA-BUZOIANU

[„Vasile Alecsandri“ University of Bacău]

Abstract

The lack of interest for the European Union revealed by the Euro barometers is highlighted by the absence of EU-related topics during the protests that took place in Europe in the last years. Although we encounter in Europe different forms of contemporary protests and several European countries dealt with street demonstrations, researchers could not connect these with the European Union, nor with European topics. This paper represents an analysis of the Romanian public agenda during the economic crisis, by pointing out the fact that the recent street demonstrations addressed mostly national topics. Through a content analysis of the national media coverage of the protests, we aim to investigate relation between national and European topics in Romania.

Keywords

Romanian protest; EU-topics;
European topics; national public
agenda; economic crisis

Based on our previous studies¹, our paper discusses the topics addressed during the recent Romanian protests, by emphasizing the fact that the messages spread out during the street demonstrations did not consider the European Union as an important actor and did not connect the general discontent with European decisions and measures. Citizens, politicians, opinion leaders and journalists focused their communication on national issues and referred seldom to Europe. Moreover, the few messages that conveyed EU topics, were in fact underlining the national ones, through a slightly nationalistic perspective.

1 Corina Daba-Buzoianu, Cristina Cirtita-Buzoianu, „Inquiring Public Space in Romania: A Communication Analysis of the 2012 Protests”, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 81 (2013): 229-234; Corina Daba-Buzoianu, Cristina Cirtita-Buzoianu, „Media Picture Politics: a Communicational Analysis of the Romanian Media Public Space”, în Antonio Momoc (coordonator), *Revista Sociologie Românească, Mass-media, new media și criza actuală* (Iași: Institutul European, 2013), 19-28; Corina Daba-Buzoianu, Gulgun Erdogan Tosun, Huriye Toker, „This is not about Europe!” The absence of EU-related themes on the agendas of recent Romanian and Turkish protests, in Loredana Radu, Alina Bărgăoanu, Nicoleta Corbu, *The Crisis of the European Union. Identity, Citizenship and Solidarity Reassessed* (București: comunicare.ro, 2013), 154-173.

Considering the fact that it is more adequate to discuss about national public spheres in Europe rather than a European public sphere and drawing on the previous study on the absence of EU-related topics on protests in Romania and Turkey², our paper aims to underline the way national and European topics have been used during the Romanian protests in 2011 and 2012.

At this point it is important to clarify that in this paper we'll use both EU-related topics and European topics, as in the Romanian public space they overlap. There are no significant differences between EU and European topics, as European Union means Europe and, to a certain extent, the Western world. Accordingly, in our study we'll use both terms as they are being addressed in the Romanian public space.

Theoretical considerations

The study of the way messages are being structured and convey topics, by highlighting ones and leaving in the behind others, and the nationalization of the public debate are rooted in public space theories. This investigation must consider the high importance that media plays in the way communication in public space is being structured and in choosing the topics. Agenda setting theories show that media's influence has to be understood by analysing first of all the topics within the media. Accordingly, our analysis considers the public space theories such as Habermas, McGuigan, Dacheux and the conceptualization on the media public space³. There is no doubt that we are living in a mediatised world and accordingly we have to consider the fact that communication in public space draws its content from the media message. Moreover, public space implies an interaction between social actors with different opinions and interests⁴. Accordingly, public space should be a space of both constructive and contradiction debate, a realm of mediation between civil society and state⁵. But analysis of communication within public space show that in fact, public space is quite far from being a space for discussion that would lead to public negotiation of topics of general interest. In reality, as Dahlgren notes, public space is a constellation of communication spaces that allow the spread-out of information and tend to facilitate debate in a certain way⁶. This particular constellation implies a negotiation of identities and interests, thus leading to a functional and instrumental public space as Dahlgren considers. This negotiation addressed by scholars⁷ fails most of the times, as it does not succeed to reduce to common to common denominator different interests, as Bastien and Neveu expect.

The discussion about public space must consider also Habermas' conceptualization of public sphere⁸. As the German philosopher notes, public sphere should be a communicative space in which relatively unconstrained debate of the political order takes place. Habermas discusses also on the criticism of the politics and political decisions, by this fostering the idea that politics spreads-out the topics, and citizens

2 Corina Daba-Buzoianu, Gulgun Erdogan Tosun, Huriye Toker, „This is not about Europe!”, 2013.

3 Dominique Wolton, *Informer n'est pas communiquer* (Paris: CNRS Éditions, 2009); Camelia Beciu, *Sociologia comunicării și a spațiului public* (Iași: Polirom, 2011).

4 Beciu, *Sociologia*, 2011.

5 Éric Dacheux, (ed.), *L'espace public* (Paris: CNRS Éditions, 2008).

6 Peter Dahlgren, „The Internet, public spheres and political communication: dispersion and deliberation”, *Political communication*, 22 (2005): 147-162.

7 Francois Bastien, Erik Neveu, *Espaces publics mosaïques. Acteurs, arènes et rhétoriques des débats publics contemporains* (Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 1999).

8 Jurgen Habermas, *Sfera publică și transformarea ei structurală*, (București: Comunicare.ro, 2005).

respond. Implicitly, the public space takes over the topics spread-out by politicians and accordingly is not able to impose new topics. As showed in our previous studies⁹ the Romanian public space is dominated by a reactive communication and its actors respond to political issues. These actors are not able to generate new topics.

Another aspect studied by our paper is the connection between the national topics and the European topics in the public debate, fostered by the Romanian street demonstrations. Scholars argue that the absence of these topics in the national public agendas and debates are strongly connected with the absence of an EU public sphere which goes back to the weak European identity¹⁰. This paper tries to investigate how the public agenda in Romania is being structured during the recent protests and how it involved European topics. We depart from the idea that it is difficult to discuss about a European public sphere and that European identity is one of the most important challenges of the EU. We are facing a European public agenda on the margins of national agendas, fact that endorses the general lack of interest towards EU.

Methodology

Our paper implies a quantitative content analysis of the media coverage of the protests that took place in Romania in 2011 and 2012, by monitoring the national newspapers „Adevărul”, „Evenimentul zilei” and „Jurnalul Național”. We have grouped the topics according to their reference to national and European topics and also according to their content. We monitored a total number of 734 media articles, 254 in „Adevărul”, 123 in „Evenimentul zilei” and 357 in „Jurnalul Național”. We must mention that there are significant differences between 2011 and 2012 involving national and European topics in each newspaper. In 2011 „Adevărul” had 26 articles about European topics and 100 articles involving national ones and in 2012 we can observe that there are 32 European topics, and 96 national topics. With an overall negative attitude towards the protests, „Evenimentul zilei” released fewer articles both in 2011 and 2012. In this newspaper, there were in 2011 45 articles covering national topics and 12 articles covering EU topics, while in 2012 we found 51 articles with national topics and 15 that addressed European ones. In „Jurnalul Național” the protests were considerable visible. Even if the protests ended, this newspaper continued to write about them. In 2011, 18 articles addressed European topics and 123 addressed national topics, while in 2012, we encountered 24 and respectively 192.

Also, we have grouped the content of the messages in eight major topics: Education, Romanian society, Health, Job loss, Salary cuts, Labour code, Gas price, and Political corruption. Our main interest was to see whether these national topics referred to EU. We must mention that there are no European topics directly addressed during the protests. On the other hand, we found national topics that conveyed European issues. So, European references are part of the national topics in order to justify the political decisions,

All the newspapers we have analyzed have broadsheet format and nation-wide distribution. The unit of the analysis was the news story and we have not limited our search to the front page.

9 Corina Daba-Buzoianu, Cristina Cirtita-Buzoianu, *Inquiring*, 229-234.

10 Claus Offe, „Is there, or can there be, a ‚European society’?”. In Katenhusen, I., Lamping, W. (Eds.), *Demokratien in Europa. Der Einfluss der europäischen Integration auf Institutionenwandel und neue Konturen des demokratischen Verfassungsstaates*, (Opladen: Leske + Budrich, 2003).

Discussion

Our study revealed that there are few topics regarding the European Union and that the public agenda of the Romanian protests comprises national levels topics. When communicating during the protests, different actors referred to topics spread-out by politicians, who tend to include EU in their messages only to justify certain measures and actions. Overall, we found 607 national topics and 127 European, respectively 82,69% compared to 17,30%. In 2011 and 2012, we found 127 references consisting the European issues: 45,66% in „Adevărul”, 21,22% in „Evenimentul zilei” and 33,07% in „Jurnalul Național”. It is important to note the visible differences in addressing European topics, as there is a significant higher visibility of these in „Adevărul” and a significant lower visibility in „Evenimentul zilei”. When analyzing this visibility we must take into consideration the overall visibility of the protests and the newspapers attitude towards them. „Adevărul” presented the protests with both positive and negative attitude, while „Evenimentul zilei” strongly supported the Government at that time had a significant negative attitude. On the other hand, „Jurnalul Național”, a well know newspaper supporting the opposition, has an overall positive attitude towards the protests and street demonstration that took place in Romania in 2011 and 2012. In all the 607 articles we found national topics, so the these were most frequently: 32,28% in „Adevărul”, 15,81% in „Evenimentul zilei” and 51,89% in „Jurnalul Național”.

The data we collected showed with no doubt that the national topics were most frequent and that European topics were less dealt with during the protests that took place Romania in 2011 and 2012. Although we encountered few European topics, we analyzed them and tried to see their connection with the national ones and to deconstruct the public agenda. In this respect, it is worth mentioning that there were some national topics that conveyed European issues, especially in the articles that compared the national economy with the European economy. Accordingly, the European topics were not addressed distinctively nor were they interesting for the Romanians. This is mainly due to the fact that EU decisions are rather far from the everyday life of the Romanians, as happens in all European countries. It is not surprisingly at all to see that the discontent and resentment of the public are not connected with the EU, but with national decision makers. The messages were not about Europe, nor about Europeans. They were about economy and politics in Romania, although these are highly influenced by the decisions and measures taken in Brussels. Our study reveals that the agenda during the protests taking place in Romania was focused on national topics and addressed directly the Romanian political class. The European politicians and rulers were completely ignored and left behind. Another important aspect that must be pointed out is the fact that Romanian politicians tended to ‘blame’ the European Union, by mentioning some European political leaders’ declarations and some EU decisions.

Another aspect revealed by our study is the way Romanian protesters refer to the European Union. „Adevărul” notes that Romanians tend to trust more EU institutions than the national ones. Europe is seen as something unreachable and sometimes as a model of good governance and good organization. „Adevărul” mentions that this is a paradox, as Romanians tend to forget that European leaders forced Romania to be Monetary International Fund’ experiment. This inconsistent attitude overlaps also with the lack of European topics during the protests. Romanians tend to trust EU in general, but don’t seem to know what it could influence their everyday life.

The three newspapers that we have monitored, wrote about how the protests that took place in Romania reflected in the Western European press. Romanian journalists mentioned the fact that European press focused on the general public

resentment against the governance and less referred to Dr. Arafat¹¹. European topics addressed by Western newspapers regarding the Romanian protests were focused on the economic crisis and were seen as a response to the European economic crisis. Western European newspapers discuss about the very hard austerity policy to which Romania adhered to. Romania was also presented as the sixth country whose government resigns due to protests against the austerity policy and economic crisis.

The third element that we need to consider when discussing the European topics is connected with the visibility of the Monetary International Fund, to which Romanians refer to during the protests. This international organization is seen in direct connection with EU and is considered as a national enemy. The messages addressed underline its attempt to transform Romania in a colony: *Niciodată nu vom fi colonie FMI* (Never will we be MIF colony).

Conclusions

Although the data collected through our monitoring did not surprise us in terms of interest for EU-related topics, we are in position of underlining some interesting aspects of communication within the media public space in Romania during protests. First of all, we found out that European topics are being addressed through an instrumentalist approach. Both politicians and protesters refer to EU and Europe in order to endorse a message, by using them in order to justify actions. If politicians refer to European topics in order to justify the austerity policy they have adopted in response to the economic crisis, protesters send messages with European topics in order to underline through contrast their lack of trust for the Romanian political class.

Second, if we were to look on how Europe is being addressed in the public space in Romania, we would easily see that there is a lack of interest for EU-related topics and for European issues. Although Romanians state that they trust EU institutions more than they trust their national ones, they don't discuss about them, nor they express opinions about them.

Third, it is worth mentioning that regardless of the domestic topics encountered in the public space during protests (eg. Education, Health, etc) the relationship between national and European topics could not be revealed. More precisely, the European topics were not more frequent in a certain domestic topic. In fact, depending on the contextual situation, different actors used European or EU-related topics in order to underline a specific message, but did not elaborate on the particular European or EU-related topic.

REFERENCES

1. Bărgăoanu Alina, *Examenul Schengen. În căutarea sferei publice europene* (București: comunicare.ro, 2011).
2. Bastien Francois, Neveu Erik, *Espaces publics mosaïques. Acteurs, arènes et rhétoriques des débats publics contemporains* (Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 1999).
3. Beciu Camelia, *Sociologia comunicării și a spațiului public* (Iași: Polirom, 2011).
4. Daba-Buzoianu Corina, Cirtita-Buzoianu Cristina, „Inquiring Public Space in Romania: A Communication Analysis of the 2012 Protests”, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 81 (2013): 229-234;

¹¹ It refers to Dr. Raed Arafat, in support for whom the 2012 Romanian protests started.

5. Daba-Buzoianu Corina, Cirtita-Buzoianu Cristina, „Media Picture Politics: a Communicational Analysis of the Romanian Media Public Space”, in Antonio Momoc (coordonator), *Revista Sociologie Românească, Mass-media, new media și criza actuală* (Iași: Institutul European, 2013), 19-28;
6. Daba-Buzoianu Corina, Erdogan Tosun Gulgun, Toker Huriye, „This is not about Europe!’ The absence of EU-related themes on the agendas of recent Romanian and Turkish protests, in Loredana Radu, Alina Bârgăoanu, Nicoleta Corbu, *The Crisis of the European Union. Identity, Citizenship and Solidarity Reassessed* (București: comunicare.ro, 2013), 154-173.
7. Dahlgren Peter, „The Internet, public spheres and political communication: dispersion and deliberation”, *Political communication*, 22 (2005): 147-162.
8. Habermas Jurgen, *Sfera publică și transformarea ei structurală*, (București: Comunicare.ro, 2005).
9. Offe Claus, „Is there, or can there be, a ‚European society’?”. In Katenhusen, I., Lamping, W. (Eds.), *Demokratien in Europa. Der Einfluss der europäischen Integration auf Institutionenwandel und neue Konturen des demokratischen Verfassungsstaates*, (Opladen: Leske + Budrich, 2003).
10. Verhofstadt Guy, *Ieșirea din criză. Cum poate salva Europa lumea* (București: comunicare.ro, 2012), 230.
11. Wolton Dominique, *Informer n’est pas communiquer* (Paris: CNRS Éditions, 2009).

Strategii discursive în dezbaterile parlamentare.

„Terorism verbal”, populism, dezinteres și blocaj politic

■ BOGDAN FICEAC

[Hyperion University]

Abstract

The present research has as a goal the valuation of oral and non-oral aggressiveness in the discursive strategies used by the Members of the Romanian Parliament in the context of an acute political crisis. The analytical corpus is made up of the records of the parliamentary debates in connection with the vote of non-confidence, known as "After 22 years, the democracy is endangered", in the 22 of December 2011. It will be estimated the extent to which the polemical discursive method does respect the principle of co-operation and politeness, or slips to diverse forms of "oral terrorism", it will be identified a dialogical, relational pattern of the respective debate. In the section of conclusions it will be emphasized the real stake of the analyzed parliamentary confrontations, the ideological, legitimate problems of the chief parties in Romania, but also the chances of surpassing a political crisis of this kind.

Keywords

political speech; crisis; Parliament; vote of non-confidence; aggressiveness; populism

Premise contextuale

Criza traversată de România la două decenii de la prăbușirea regimului comunist a stârnit numeroase controverse, în special privind natura ei, dar și privind modul în care a fost gestionată de către principalii decidenți de pe scena politică. Efectele crizei asupra populației au fost dramatice, după cum relevă un raport al Institutului de Cercetare a Calității Vieții pe 2010: „Aprecierea schimbărilor care s-au produs în societatea românească după 1989 se înscrie într-o gamă extrem de pesimistă (...) Societatea românească este percepută a fi mai degrabă una de tip conflictual, cu precădere în zona politicului dar și în cea a conflictelor sociale verticale (săraci-bogați; salariați-conducere).”¹ Mai mult, „în anul 2010 se înregistrează cel mai scăzut nivel al optimismului din 1990 până în prezent. Ca tendință, prăbușiri asemănătoare ale optimismului s-au mai produs în perioada 1996-1999, însă nivelurile joase înregistrate în prezent nu au mai fost niciodată atinse.”²

Un prim efect al acestui pesimism tot mai accentuat în rândurile românilor

1 Ioan Mărginean, Iuliana Precupețu (coordonatori), Mihai Dumitru, Flavius Mihailache, Adina Mihăilescu, Gabriela Neagu, Raluca Popescu, Ana Maria Preoteasa, Laura Tufă, Marian Vasile, *Calitatea vieții în România 2010* (București: coediție CIDE și Editura Expert, 2010), 7

2 Mărginean, *Calitatea*, 54.

l-a reprezentat scăderea catastrofală a încrederii în principala instituție a statului, Parlamentul. Conform unui sondaj IRES realizat în perioada 19-20 martie 2012, doar 8% dintre cei chestionați au multă și foarte multă încredere în forul legislativ, după ce, în decembrie 2010 încrederea în Parlament fusese la cote și mai joase, respectiv doar 5,5% dintre respondenți aveau multă și foarte multă încredere în forul legislativ.³ De remarcat este și faptul că, între toate instituțiile importante ale statului – Guvern, Armată, Justiție, Poliție, Jandarmerie, SRI, SIE, DNA, Președinție –, Parlamentul deține recordul negativ în ceea ce privește încrederea românilor. Aceste rezultate îngrijorătoare nu pun în discuție doar autoritatea de care se (mai) bucură instituția fundamentală a țării, dar relevă pericolul mult mai mare, anume acela al *subminării legitimității statului democratic*. Chiar dacă legitimitatea, mai exact „capacitatea unui sistem de a naște și menține credința că instituțiile politice existente sunt cele mai bune posibile pentru societate”, cum o definește Seymour Martin Lipset⁴, nu poate fi echivalată cu neîncrederea față de instituții, un sondaj de opinie publicat de CSOP în septembrie 2010⁵ arată că 61% dintre români consideră comunismul „o idee bună”⁶, și doar 42% consideră că regimul comunist a fost un regim ilegal, în timp ce 31% consideră că a fost legitim, restul neavând nici o părere.

O primă premisă a cercetării de față ar fi aceea că, pe fondul crizei declanșate abrupt în 2008, neîncrederea în instituția fundamentală a statului, Parlamentul, a ajuns la cote extrem de scăzute, cu efecte îngrijorătoare asupra legitimității sistemului democratic.

În ceea ce privește criza cu care s-a confruntat România începând cu 2008, pe fondul deteriorării situației economice mondiale, experții Institutului de Cercetare a Calității Vieții consideră că, de fapt, este vorba de „un complex de crize interconectate: fiscal-bugetară, economică, politică, dar și morală și de cunoaștere”⁷. Referitor la natura profundă a respectivului complex de crize, autorii raportului ajung la concluzia că aceasta nu este economică ci „rezidă în *incapacitatea configurației politice actuale de a produce un proces de gândire colectivă, democratică prin natura sa, care să genereze soluțiile credibile și susținute de un larg consens, implementate flexibil, deschise la adaptări și revizuri. Blocajul politic este adevărata problemă a crizei României.*”⁸ Pe cale de consecință, soluția deblocării scenei politice putea fi renunțarea la pozițiile de forță ireconciliabile și revenirea la dialogul democratic pentru identificarea măsurilor viabile pentru scoaterea țării din blocaj.

Astfel, o a doua premisă a cercetării ar fi aceea că, într-un moment în care însăși legitimitatea sistemului democratic este amenințată, politicienii și în special membrii Parlamentului au principala și imensa responsabilitate de a soluționa criza politică prin reluarea dialogului, dar și de a reconstrui și prezerva încrederea cetățenilor în sistemul democratic.

Evoluția evenimentelor din parlamentul României în 2011 și apoi în anul electoral 2012 a fost în totală contradicție cu necesitatea deblocării crizei politice și revenirea la dialogul democratic. Amenințările la adresa sistemului democratic au fost

3 România 2012. Analize privind percepția unor riscuri de securitate și respectarea unor drepturi cetățenești (2012), <http://www.ires.com.ro/uploads/articole/ires-analize-de-perceptie-a-unor-ri-scuri-de-securitate-si-respectarea-unor-drepturi-cetatenesti.pdf>., accesat 12.04.2012.

4 Mattei Dogan, *Sociologie Românească*, traducere de Nicolae Lotreanu și Laura Lotrenu (București: Alternative, 1999), 15.

5 Atitudini și opinii despre regimul comunist din România. Sondaj de opinie. (2010), http://www.iicr.ro/pdf/ro/evenimente/perceptiile_romanilor_asupra_comunismului/raport_sondaj_opinie.pdf, accesat 12.04.2012.

6 „Este o idee bună care a fost bine aplicată” – 14%; „Este o idee bună, dar care a fost prost aplicată” – 47%

7 Catălin Zamfir (coordonator), Simona Ilie, Codrin Scutaru, Iulian Stănescu, Elena Zamfir, *Raport social al ICCV 2011. România: răspunsuri la criză* (2011, 5), <http://iccv.ro/sites/default/files/Zamfir%20et%20al%202011%20Romania%20raspunsuri%20la%20criza.pdf>, accesat 12.04.2012.

8 Zamfir, *Raport*, 30.

un subiect constant al controverselor și confruntărilor politice, culminând cu depunerea motiunii de cenzură intitulată „După 22 de ani, democrația este în pericol”, inițiată de 200 de deputați și senatori, ca urmare a angajării răspunderii Guvernului asupra Proiectului de Lege privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru autoritățile administrației publice locale și a alegerilor pentru Camera Deputaților și Senat din anul 2012, precum și pentru modificarea și completarea Titlului I al Legii nr. 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali. Motiunea a fost prezentată în cadrul ședinței comune a Camerei Deputaților și Senatului din data de 19 decembrie 2011 și a fost dezbătută în cadrul ședinței comune a Camerei Deputaților și Senatului din data de 22 decembrie 2011. Supusă la vot, motiunea nu a întrunit majoritatea de voturi „pentru” cerută de Constituție, drept pentru care a fost respinsă. La începutul anului 2012, criza parlamentară s-a acutizat prin intrarea Opoziției în protest parlamentar pe o perioadă nedeterminată, protest exprimat prin refuzul parlamentarilor Opoziției de a participa la ședințele celor două camere ale forului legislativ.

O a treia premisă a cercetării ar fi aceea că, deși membrii Parlamentului conștinetizau ori erau avizați de gravitatea și de efectele nefaste ale crizei politice pe care o traversa România într-o conjunctură economică internă și internațională extrem de dificilă, totuși eforturile de reluare a dialogului democratic păreau a fi pur declarative. Criza nu se atenua, ci se accentua, iar preocuparea exclusivă a partidelor importante părea să fie doar cucerirea sau consolidarea pozițiilor de forță, în paralel cu concentrarea aproape exclusivă a eforturilor pentru delegitimarea adversarilor politici.

Starea extrem de precară a dialogului politic din Parlamentul României în sesiunea analizată, septembrie-decembrie 2011, transpare și din ordinea de zi a ședințelor comune ale celor două camere ale parlamentului din respectiva perioadă. În cele patru luni ale sesiunii parlamentare au avut loc 10 ședințe comune ale camerelor, între care doar jumătate au avut pe ordinea de zi dezbateri, dar și în cadrul acestora disponibilitate pentru dialog a fost aproape inexistentă. Dezbaterile programate pentru ședința din 27 septembrie s-au desfășurat fără participarea Opoziției, dezbaterile din 12, 13 și 14 decembrie, dedicate Proiectului legii bugetului de stat pe 2012 și Proiectului legii bugetului asigurărilor de stat pe 2012 s-au finalizat prin adoptarea doar a două amendamente din cele peste 8000 depuse de parlamentarii Opoziției, iar ședința din 22 decembrie a fost dedicată dezbaterii și votării motiunii de cenzură.

Definiții și delimitări teoretice

Pentru analiza strategiilor discursive utilizate în dezbaterile parlamentare se cuvine a defini noțiunea de dezbateri și caracteristicile acesteia: „dezbateri prezintă un tip de discuție între persoane care nu au aceeași părere în legătură cu un anumit subiect și care se desfășoară, de cele mai multe ori, într-un cadru prestabilit. Schimbul verbal este organizat și se supune unor reguli, cum ar fi: limite de timp, durata și ordinea intervențiilor, numărul participanților, tema supusă discuției”⁹.

În cazul dezbaterilor parlamentare analizate în prezentul studiu, cadrul prestabilit este ședința comună a camerelor Parlamentului, iar regulile de desfășurare sunt stabilite de către regulamentul Camerei Deputaților și au fost prezentate de către președintele camerei, doamna Roberta Alma Anastase, la debutul ședinței¹⁰:

⁹ Dumitru Borțun, Silvia Săvulescu, *Analiza discursului public* (București: SNSPA, 2005), 171.

¹⁰ *Stenograma ședinței comune a Camerei Deputaților și Senatului din 22 decembrie 2011*. (2011), <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7084&idl=1>, accesat 2.04.2012.

„Pentru desfășurarea dezbaterilor, timpul maxim propus a fi afectat se prezintă astfel: Guvernului i se rezervă 60 de minute, pe care le utilizează la începutul și la sfârșitul dezbaterilor, iar grupurile parlamentare din Camera Deputaților și din Senat au alocat timpul maxim corespunzător numărului de membri din fiecare grup, luându-se în calcul câte 20 de secunde pentru fiecare parlamentar, la care se adaugă, cu același calcul, deputații independenți fără apartenență la grupuri parlamentare. Astfel, Grupul parlamentar al PDL are la dispoziție 56 de minute, Grupul parlamentar al PSD – 44 de minute, Grupul parlamentar al PNL – 28 de minute, Grupul parlamentar al UDMR – 10 minute, Grupul parlamentar progresist – 11 minute, Grupul parlamentar al minorităților naționale – 6 minute, deputați și senatori fără apartenență la grup parlamentar – două minute.”

Referitor la dezbaterile parlamentare ca formă a comunicării politice sunt necesare câteva delimitări și precizări conceptuale.

Dezbaterile între discurs, conversație și ceartă

Modelul general al comunicării presupune transmiterea unui mesaj codificat de la emițător sau sursă (adică entitatea care inițiază comunicarea) către receptor sau destinatar (adică entitatea căreia îi este destinat, care primește mesajul), precum și existența feed-back-ului, prin care emițătorul evaluează efectul mesajului său asupra receptorului. În cazul discursului politic, emițătorul/locutorul este personajul politic, iar destinatarul este auditoriul din locația în care este ținut discursul, în sens restrâns, și opinia publică în sens larg, având în vedere presupunerea oricărui orator de pe scena politică, mai ales în epoca modernă, că discursul său va fi preluat, total sau parțial, de mass media și redifuzat către un auditoriu mult mai larg decât cel prezent efectiv în locația unde s-a consumat actul de comunicare. Discursul politic are o temă de larg interes public față de care locutorul își exprimă atitudinea de susținere sau de respingere și conține o puternică încărcătură perlocuționară, intenția oricărui personaj politic fiind aceea de a persuade sau chiar de a manipula auditoriul pentru a-l convinge de justetea atitudinii sale. În ceea ce privește feed-back-ul, putem vorbi de un feed-back situațional, reflectat în reacțiile auditoriului pe timpul sau la finalul discursului și de un feed-back așteptat ulterior, reflectat în eventuala creare a unui curent de opinie, în creșterea notorietății personajului politic, a încrederii electoratului față de acesta sau, dimpotrivă, a pierderii de încredere.

Conversația, în special conversația formală, ca formă de comunicare interpersonală, presupune existența unei teme comune, față de care colocutorii își prezintă atitudinea de susținere sau de respingere, intervențiile fiecăruia fiind caracterizate de o puternică încărcătură argumentativă. Conversația, pentru a fi eficientă, pentru a nu degenera în ceartă, trebuie să respecte două principii fundamentale: *principiul cooperării*¹¹ și *principiul politeții*¹². Principiul cooperării este enunțat astfel: „trebuie să contribui la conversație în conformitate cu așteptările celorlalți, cu stadiul acesteia, cu scopul acceptat sau cu direcția tranzacției conversaționale în care ești angajat”¹³. Principiul cooperării presupune respectarea a patru maxime: maxima cantității (să spui cât este necesar pentru a servi obiectivelor convenite în cadrul schimbului verbal; nici mai mult, nici mai puțin), maxima calității (să spui doar ce crezi că este adevărat, pe bază de dovezi adecvate), maxima relevanței (să spui doar ce este strict legat de tema în discuție) și principiul manierei (să spui clar, concis și logic ce ai de spus). Principiul politeții vizează atât utilizarea strategiilor de

11 Paul Grice, *Studies in the Way of Words* (Cambridge MA: Harvard University Press, 1989)

12 Penelope Brown, Stephen C. Levinson, *Politeness: Some universals in language usage* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987)

13 Grice, *Studies*, 26.

politețe pozitivă (axate pe valorizarea imaginii interlocutorului, prin manifestarea interesului față de ceea ce spune acesta, prin evitarea dezacordurilor, prin evidențierea punctelor comune și a disponibilității de cooperare) și strategiile de politețe negativă (axate pe evitarea valorizării propriei imagini, sau a formelor și mijloacelor de comunicare ce ar putea aduce prejudicii interlocutorului). În esență, conversația formală presupune un interes sincer față de tema discuției, inclusiv disponibilitatea de a accepta argumentele interlocutorului, dacă acestea nu mai pot fi contrazise faptic și logic, presupune raporturi de cooperare în vederea obținerii unui acord, uneori chiar a unei soluții comune referitoare la problema aflată în discuție.

Cearta este o disfuncție comunicatională, în care colocutorii ignoră manifest principiile cooperării și politeții. Fiecare are ca obiectiv impunerea propriului punct de vedere, refuzând să ia în considerație argumentele logic demonstrative ale celorlalți. Argumentația logic demonstrativă este înlocuită de agresivitate verbală și nonverbală manifestă, iar finalitatea actului comunicational nu mai este convingerea adversarului de falsitatea argumentelor acestuia, ci distrugerea lui.

Dezbaterile parlamentare se situează la granița dintre discursul politic, conversație și ceartă. Formal, dezbaterile parlamentare presupun abordarea unei teme de larg interes public, față de care locutorii își prezintă susținerea sau respingerea printr-o solidă argumentare logic demonstrativă, obiectivul declarat fiind obținerea unui consens cât mai larg în vederea servirii multinvocatului „interes național”. Formal deci, dezbaterile parlamentare ar trebui să respecte principiile fundamentale ale conversației, respectiv principiul cooperării și principiul politeții, pentru îndeplinirea obiectivului invocat. Practic, dezbaterile parlamentare sunt de fapt un cluster de discursuri politice, dar un cluster interacțional, cu dublă finalitate. Pe de o parte, obiectivul punctual este convingerea adversarilor de falsitatea argumentelor acestora în vederea impunerii propriului punct de vedere și a propriilor soluții, ceea ce presupune, totuși, respectarea principiilor conversaționale (ce s-ar reflecta, spre exemplu, în adoptarea unor amendamente ale Opoziției, care, chiar dacă nu are majoritatea voturilor, are suficiente argumente legislative și logice pentru a-și impune punctul de vedere prin atragerea de voturi favorabile din partea unor parlamentari ai Puterii). Pe de altă parte, obiectivul general al fiecărui locutor este obținerea acelui feed-back ulterior, specific oricărui discurs politic, anume sporirea imaginii, notorietății și legitimității proprii în ochii opiniei publice, precum și sporirea încrederii în formațiunea din care face parte oratorul. Iar sporirea propriei imagini se poate face prin susținerea fermă a propriei poziții, chiar prin derapaje de la argumentația rațională, dar și prin diminuarea sau chiar distrugerea imaginii adversarilor politici, ceea ce presupune încălcarea principiilor conversaționale fundamentale. Pentru armonizarea celor două obiective, respectiv obținerea de victorii punctuale, dar importante pentru sporirea capitalului politic, și obținerea unui plus de imagine și de legitimitate prin delegitimarea adversarilor în fața opiniei publice, dezbaterile politice trebuie să se mențină la limita unei minime tranzacții comunicatională, în logica paradigmei interacționiste. Altfel ar degenera în ceartă, adică în disfuncție comunicatională. Clusterul de discursuri politice și-ar pierde dimensiunea interacțională pozitivă degenerând în polemică negativă, caracterizată de susținerea propriilor poziții cu orice preț, în disprețul manifest față de orice argumentație rațională a adversarilor politici. Dezbaterile parlamentare ar deveni astfel o succesiune de discursuri politice autonome, axate exclusiv pe distrugerea adversarilor politici prin utilizarea diverselor forme de violență verbală.

Discursul politic, între propria legitimitate și delegitimarea adversarilor.

În cazul discursului politic și, în special, în cazul dezbaterilor parlamentare trebuie avut în vedere statusul și rolul colocutorilor. Aceștia nu sunt simpli emițători de mesaje, ci au o identitate socială clar definită atât ca status – fac parte din

grupul restrâns al membrilor titulari ai forului legislativ –, cât și ca rol – discursurile lor în cadrul dezbaterilor parlamentare au loc tocmai în virtutea acestei calități. Astfel, strategia discursivă a fiecărui locutor în parte este menită a-i consolida această identitate și, pe cale de consecință, a-i valida lupta pentru păstrarea sau cucerirea legitimității. În general, miza confruntărilor dintre Putere și Opoziție este păstrarea, respectiv cucerirea puterii politice. Stabilitatea dominației politice, mai ales într-o democrație, nu poate fi asigurată prin coerciție (sau numai prin teama de coerciție), ori prin recompense (sau numai prin speranța obținerii acestora); este nevoie ca oamenii să aibă credința că politicienii aflați la conducerea țării sunt cei mai buni, cei mai capabili în exercitarea rolului de conducători spre binele societății, adică să fie percepuți ca deținători legitimi ai puterii politice și să se bucure de autoritate (în sensul exercitării puterii legitime). În același timp, reprezentanții Opoziției au ca obiectiv principal convingerea electoratului că Puterea nu acționează spre binele țării, deci nu mai poate fi considerată legitimă, și că ei ar fi cei îndreptățiți să beneficieze de încrederea cetățenilor pentru a prelua puterea politică spre binele societății. Lupta pentru putere dintre reprezentanții Puterii și cei ai Opoziției este firească într-o democrație, iar alternanța la putere îndepărtează pericolul ca o putere politică inițial legitimă, dar care tinde să se permanentizeze, să devină irațională și să se transforme astfel în opusul ei, cum avertizează Max Weber¹⁴. Păstrarea sau cucerirea legitimității, însă, mai ales în cazul partidelor și politicienilor cu o anumită istorie în prim planul scenei politice nu se poate realiza doar prin atacarea adversarilor, tocmai pentru ca dezbaterile parlamentare să nu degenereze într-o polemică negativă sterilă.

Întrebările cercetării

Studiul de față își propune să explice modul de manifestare și de amplificare al uneia dintre cele mai grave crize politice prin care a trecut România în perioada postrevoluționară. Prin evaluarea strategiilor discursive ale parlamentarilor în cursul dezbaterilor pe marginea motiunii de cenzură vom încerca să răspundem următoarelor întrebări:

Cum s-a reflectat criza politică la nivelul Parlamentului?

Cine putea fi considerat responsabil de întreținerea și de agravarea crizei?

Cum s-a reflectat lupta pentru putere, pentru propria legitimitate sau pentru delegitimarea adversarilor politici în strategiile discursive ale parlamentarilor?

Ce pondere și ce relevanță a avut discutarea problemelor reale ale țării în câmpul discursiv al dezbaterilor?

Ce șanse au existat pentru depășirea crizei politice?

Ipotezele cercetării

Dintr-o analiză preliminară a discursurilor din cadrul respectivelor dezbateri parlamentare au rezultat următoarele ipoteze ale cercetării:

1. Miza principală a dezbaterilor nu este apărarea ordinii constituționale, ci lupta pentru legitimitate.
2. Lupta pentru legitimitate nu se axează pe o argumentare logic demonstrativă (aceasta rămâne în plan secund), ci pe strategii discursive de o agresivitate

¹⁴ Ilie Bădescu, *Mari sisteme sociologice. Curs de istoria Sociologiei* (Oradea: Universitatea Oradea), 190.

explicită și implicită la adresa adversarilor politici, axate pe teme cu puternică încărcătură emoțională și politicianistă.

13. Interacțiunea discursivă este minimală și doar formală. Dezbaterile nu respectă nici principiul cooperării, nici principiul politeții, iar relaționarea discursivă de fond este inexistentă. Dezbaterile reprezintă un veritabil „dialog al surzilor”.
14. Axarea pe polemica negativă, cu puternică încărcătură emoțională nu permite identificarea unor puncte comune, ce ar putea conduce la atenuarea crizei politice. Blocajul politic este total.

Metodologia cercetării

S-a utilizat analiza de conținut cantitativă, apoi analiza de conținut relațională și analiza de conținut calitativă, completate cu elemente de analiză de discurs.

Ciorchinele de corpusuri supus analizei de conținut a fost alcătuit din totalitatea discursurilor susținute în cadrul dezbaterilor privind moțiunea de cenzură, „După 20 de ani, democrația în pericol”. Acestea au fost împărțite în trei mari categorii:

1. Textul moțiunii (locutor: Ion Călin)
2. Discursurile parlamentarilor Puterii (locutori: premierul Emil Boc – două discursuri, unul după citirea moțiunii, celălalt la finalul dezbaterilor-, Tinel Gheorghe, Fekete-Szabo Andras-Levente, Vasile Nedelcu, Vasile Oajdea, Marian-Iulian Rasaliu, Costică Canacheu)
3. Discursurile parlamentarilor Opoziției. (locutori: Victor Ponta, George-Crin-Laurențiu Antonescu, Puiu Hașotti, Bogdan Nicolae Niculescu Duvăz, Gheorghe-Eugen Nicolăescu, Adrian Țuțuianu, Octavian Bot)

Unitățile de analiză sau fost cele trei categorii de corpusuri de texte: textul moțiunii, textele discursurilor susținute de reprezentanții Puterii și textele discursurilor susținute de parlamentarii Opoziției. Unitățile de înregistrare au fost temele, identificate în număr de 12 (vezi Fig.1):

Fig.1. Codificarea temelor utilizate în analiza de conținut cantitativă

Teme	Cod
Atentați la ordinea constituțională (la democrație, la statul de drept)	1
Argumente împotriva comasării alegerilor (masurile sunt anticonstituționale și împotriva recomandărilor europene)	2
Argumente procomasare (criza e de vină, măsurile de austeritate sunt dure dar necesare, vor veni fondurile europene, dar până atunci se impun economii)	3
Contraargumentare rațională la adresa argumentelor invocate de oponenți	4
Aveți comportament dictatorial (președintele e păpușarul suprem, trăim într-un stat polițienesc, batjocoriți idealurile revoluției)	5
Sunteți dictatori (etichete dure: „tovarăși”, „Führer”, „dictator”, „leninist” etc.)	6
Sunteți iresponsabili (incompetenți, nu aveți soluții)	7
Sunteți politicianiști (populiști, ipocriți, mincinoși, cinici, răuvoitori, serviți doar interesele de partid, sunteți o „oaste de strânsură”)	8
Sunteți o structură infracțională (serviți grupuri oculte, furați, fraudăți alegerile, sunteți responsabili de mușamalizarea crimelor Revoluției)	9
Suntem politicieni responsabili (am salvat economia, servim interesul național)	10
Ați nenorocit țara, populația nu vă mai vrea, nu aveți legitimitate	11
Veți plăti/Trebuia să plătiți	12

Unitățile de numărare au fost segmentele de text de circa 400 de caractere (circa 80 de cuvinte) pentru a avea o evaluare cât mai clară a ponderii temelor în câmpurile discursive ale celor trei corpusuri de texte. A existat o problemă, anume cea a codurilor suprapuse și a codurilor înglobate în aceeași unitate de numărare. A fost soluționată prin decizia de a acorda o pondere fiecărei unități de înregistrare, invers proporțională cu numărul unităților de înregistrare suprapuse sau înglobate din aceeași unitate de numărare, după formula:

$$P(i) = i/n$$

unde i este codul temei, iar n este numărul de teme din unitatea de numărare.

Astfel, dacă într-un paragraf avem două teme, fiecare va fi numărată ca 1/2, sau 0,5 la calcularea frecvențelor absolute ale temelor respective. Rezultatele frecvențelor celor 12 teme în cele trei corpusuri de texte (textul mișcării, discursurile reprezentanților Puterii și discursurile reprezentanților Opoziției) sunt redată în Fig.2:

Fig. 2. Frecvențele temelor în cele trei corpusuri de texte

Tema (cod)	Mișcare	Putere	Opoziție
1	5	0,50	10
2	21,50	2	18
3	0	15	0
4	12	5,50	15
Total parțial A	38,50	23	43
5	6,75	7,50	8,50
6	0	0,25	7
7	1	6,75	3
8	12,75	22	13,50
9	4,75	1,50	5,50
10	0	8,75	0,50
11	6,50	0,75	1
12	1,25	0	1,50
Total parțial B	33	47,5	40,5
Total A+B	71,5	80,5	83,5

Frecvențele temelor în câmpul discursiv al fiecăruia dintre cele trei corpusuri de texte se prezintă astfel (Fig.3, Fig.4, Fig.5):

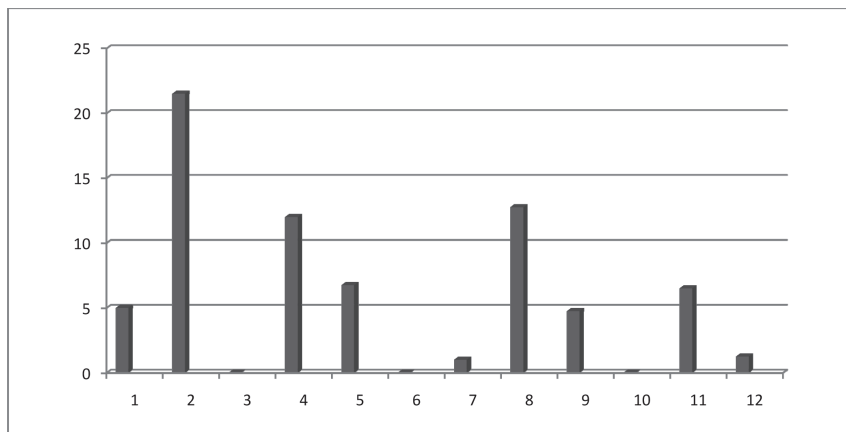

Fig.3. Frecvențele temelor în textul mișcării

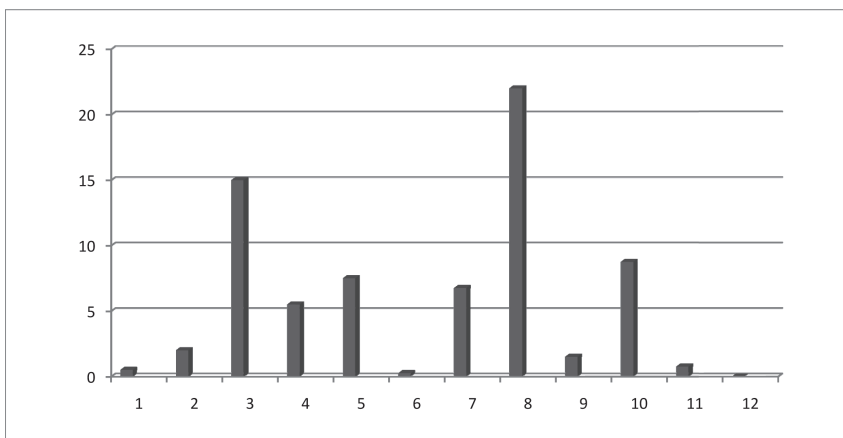

Fig.4. Frecvențele temelor în corpusul de texte al Puterii

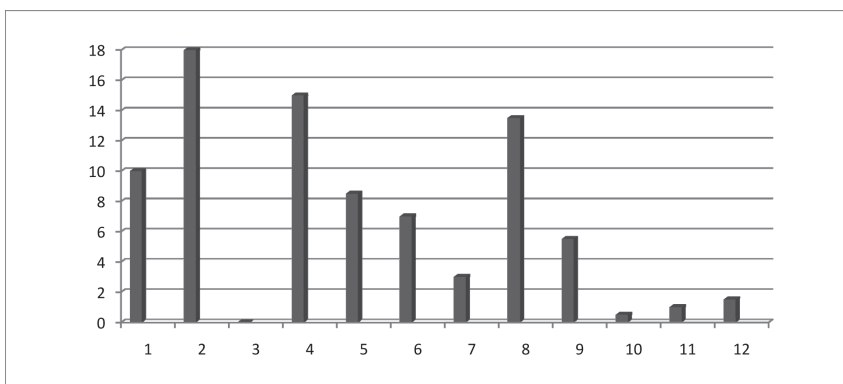

Fig.5. Frecvențele temelor în corpusul de texte al Opoziției

Interpretarea rezultatelor cercetării

Înainte de a trece la evaluarea rezultatelor, este necesară o primă interpretare a celor 12 teme pentru a motive împărțirea lor în două mari categorii:

A. Prima categorie este cea a temelor referitoare strict la subiectul mișcării, anume *punerea în pericol a ordinii constituționale prin comasarea alegerilor*. Ea cuprinde primele patru teme ce pot fi rezumate astfel:

Tema 1. *Atența la ordinea constituțională* (la sistemul democratic, la statul de drept) – avertisment ferm, dar clar, concis, la obiect.

Tema 2. *Argumente împotriva comasării* – argumentație bazată pe prevederi legale și constituționale, inclusiv pe legislația și recomandările europene.

Tema 3. *Argumente pro-comasare* – argumentație bazată pe realitățile economice din România și din lume în perioadă de criză acută, ce ar impune, în interes național, căutarea oricărei modalități de a face economii la bugetul de stat inclusive prin comasarea alegerilor.

Tema 4. *Contrargumente la argumentele adversarilor politici* – argumentație bazată tot pe legislație, pe starea economiei, sau pe precedente similare din istoria României sau a altor state europene, îndeosebi Franța.

B. A doua categorie este cea a temelor vizând *lupta pentru legitimitate*. Ele se subsumează intenției de delegitimare a Puterii de către Opoziție, respectiv de consolidare a legitimității din partea Puterii. Această categorie cuprinde restul de opt teme, ce pot fi rezumate astfel:

Tema 5. *Aveți comportament dictatorial* – se axează pe opoziția de natură axiologică între dictatură și democrație. După 22 de ani de la căderea regimului totalitar, obsesia dictaturii și implicit a comportamentului dictatorial încă bântuie societatea românească și prima scenă politică a țării. Opoziția acuză Puterea că a continuat și continuă practicile fostului regim prin încercările de instaurare a unui stat polițienesc, de manipulare a populației, de subordonare necondiționată față de liderul suprem („păpușarul de la Cotroceni”), cum este înfățișat președintele Traian Băsescu, iar Puterea acuză Opoziția că a procedat la fel în perioadele în care s-a aflat la guvernare, că este de extracție comunistă drept pentru care a rămas tributară mentalității totalitare, că a batjocorit idealurile revoluției. Fiecare tabără politică aduce, în esență, aceeași acuză explicită adversarilor politici: afinitatea structurală față de dictatură. Mesajul implicit este că adversarii politici nu au dreptul la păstrarea/revendicarea legitimității într-un stat democratic.

Tema 6: *Sunteți dictatori* – se referă tot la opoziția axiologică între conceptele de dictatură și democrație, dar a fost contorizată separat deoarece cuprinde atacuri de o intensitate maximă la adresa adversarilor politici prin folosirea etichetelor, a markerilor identitari specifici regimului dictatorial comunist, sau chiar nazist: „tovarăș” cu derivatele, „uslași”, „cel mai iubit fiu al poporului”, „Führer”, de asemenea prin identificarea liderilor politici actuali cu liderii politici ai fostului regim comunist: Emil Boc este numit „Emil Bobu”, Traian Igaș este identificat explicit cu Tudor Postelnicu, Elena Udrea cu Elena Ceaușescu, Daniel Funeriu cu Suzana Gâdea etc. Prin identificarea explicită a liderilor politici din sistemul democratic actual cu liderii politici ai fostului regim comunist se mizează pe obținerea unui efect maxim în efortul de delegitimare a acestora.

Tema 7. *Sunteți iresponsabili* – poate fi subsumată, la nivel intențional, relevării opoziției axiologice între conceptele de politică și politicianism. Iresponsabilitatea, lipsa de soluții, sunt caracteristice politicianiștilor, ceea ce îi face pe aceștia incompatibili cu aspirația la legitimitate într-un sistem democratic consolidat, ce presupune respectarea principiilor bunei guvernări.

Tema 8. *Sunteți politicieniști* – face parte din aceeași subcategorie cu tema 7, dar pe un nivel superior de intensitate a naturii acuzelor. Dacă la acuzele subsumate temei 7 poate fi invocată lipsa intenției vizavi de proasta guvernare, la această categorie se invocă foarte clar premeditarea în a guverna sau a contesta guvernarea pe motive strict de interes personal ori de grup și împotriva intereselor națiunii.

Tema 9. *Sunteți o structură infracțională* – aparține aceleiași subcategorii ca precedentele două teme, dar acuzele sunt de intensitate maximă. Deja este invocată latura cea mai întunecată a politicianismului, anume comportamentul similar celui al structurilor de crimă organizată (de la patronarea marilor fraude până la mușamalizarea crimelor).

Obs.: Nivelul de intensitate al acuzelor de la temele 7, 8 și 9 poate fi cuantificat și în funcție ierarhia celor trei categorii de norme specifice oricărei organizări sociale: cutumele, moravurile și legile. Astfel iresponsabilitatea ar contraveni cutumelor bunei guvernări, politicianismul este imoral, iar structurile infracționale sunt ilegale.

Tema 10. *Suntem politicieni responsabili* – apare ca o contrapondere cu intenție de autolegitimare la acuzele și intențiile de delegitimare cuprinse de cele trei teme anterioare.

Tema 11. *Ați nenorocit țara, populația nu vă mai vrea, nu aveți legitimitate* – cuprinde concluzia explicită a acuzelor cuprinse în temele 7, 8 și 9, inclusiv concluzia implicită sau chiar explicit formulată referitoare la legitimitate.

Tema 12. Cuprinde *amenințarea cu tragerea la răspundere pentru proasta guvernare*, intenția fiind aceea de a distruge complet imaginea adversarilor politici prin asocierea și identificarea vinovăției politice cu vinovăția juridică, fapt ce impune implicit aplicarea de pedepse conform legii. Identificarea adversarilor politici cu infractorii de drept comun prin invocarea necesității sau iminenței pedepsirii acestora poate fi argumentul suprem pentru lipsa lor de legitimitate în exercitarea puterii sau în revendicarea puterii.

Având în vedere observațiile anterioare, tabelul de frecvențe ale temelor în cele trei corpusuri de texte conduce la următoarele interpretări:

1. În textul motiunii, cele două mari categorii de teme sunt reprezentate în proporții apropiate, cu o frecvență mai mare a primei categorii (38,5) față de cea de-a doua (33). Argumentarea rațională, de tip juridic, logic demonstrativ are prezența maximă în câmpul discursiv (21,5), urmată de acuzele de politicianism la adresa adversarilor (12,75), dar și de contrargumente de tip juridic, logic demonstrative la adresa argumentației adversarilor politici (12). Sunt prezente acuzele de comportament dictatorial (6,75), dar lipsesc etichetările (0). În ceea ce privește celelalte două subcategorii ale acuzelor de populism, cele de intensitate maximă ("sunteți o structură infracțională" – 4,75), le depășesc consistent pe cele de intensitate minimă ("sunteți iresponsabili" – 1). Asocierea vinovăției politice cu cea juridică este prezentă (1,25), iar concluzia vizând pierderea legitimității este manifestă (6,5).
2. În câmpul discursiv al Puterii, a doua categorie de teme este de circa două ori mai frecventă decât prima categorie (47,5 la 23), dar trebuie remarcat faptul că, la cea de-a doua categorie, este trecută și invocarea exercitării responsabile a puterii în interes național (8,75), cu mesajul implicit că reprezentanții Opoziției sunt cei iresponsabili, deci politicieniști. În prima categorie se remarcă prezența consistentă a argumentelor procomasare (în sensul servirii interesului național pe vreme de criză – 15) și o prezență de trei ori mai scăzută (5,5) a contraargumentelor la adresa argumentării raționale a Opoziției. Surprinzător, în corpusul de texte ale Puterii apare și argumentarea anticomasare, specifică Opoziției (2), datorită faptului că deputatul PDL Daneil Oajdea a s-a pronunțat în favoarea argumentelor Opoziției și împotriva Puterii al cărui reprezentant era. Câmpul discursiv al Puterii cuprinde și opoziția axiologică dintre dictatură și democrație, reprezentanții Opoziției fiind acuzați de afinități cu comportamentul dictatorial (7,5) prin invocarea provenienței multora dintre ei din rândurile fostului partid comunist și a modului în care au perpetuat practicile de sorginte totalitară pe vremea când se aflau la guvernare, în special sub conducerea președintelui Ion Iliescu, prezentat în mod implicit drept liderul lor suprem. Au fost etichetați ca „uslași” (joc de cuvinte cu evident sens conotativ). Acuzațiile de politicianism sunt consistente (22), urmate de cele de iresponsabilitate (în special „nu aveți soluții” – 6,75), dar și de cele privind formarea unor structuri infracționale pe vremea când se aflau la guvernare, cu referire specială la mușamalizarea crimelelor din 1989 (1,5).
3. Câmpul discursiv al Opoziției este relativ egal împărțit între prima categorie de teme (43) și cea de-a doua categorie (40,5). Argumentația rațională împotriva comasării este consistent însoțită de acuzele privind comportamentul dictatorial (8,5), dar și de etichete explicite (7) menite a-i delegitima pe reprezentanții puterii în fața electoratului prin identificarea lor cu liderii fostului regim dictatorial comunist, sau chiar cu cei ai regimului nazist. Acuzele de politicianism sunt

cele mai frecvente din a doua categorie (13,5), iar cele de formare a unui grup infracțional (5,5) sunt de aproape două ori mai frecvente decât cele de iresponsabilitate (3). Opoziția accentuează concluziile motiunii de cenzură privind lipsa de legitimitate a puterii (1), inclusiv prin încercările de identificare a vinovăției politice cu vinovăția juridică, fapt ce impune aplicarea de pedepse (1,5).

4. O analiză comparativă a celor trei corpusuri de texte relevă ponderea de două ori mai mare a celei de-a doua categorii de subiecte față de prima în discursurile Puterii față de prezențele relativ echilibrate ale celor două categorii de teme atât în textul motiunii cât și în câmpul discursiv al Opoziției.
5. O situație specială apare la prima categorie, cea vizând discutarea propriu-zisă a subiectului motiunii. Argumentarea Opoziției se axează exclusiv pe prevederile de ordin constituțional și legislativ, iar contraargumentele la argumentația procomasare a Puterii fac referire tot la prevederi legislative și la recomandări europene, în timp ce argumentarea Puterii se axează exclusiv pe invocarea crizei și a interesului național și pe o expunere a eforturilor depuse de Guvern pentru depășirea crizei, iar contraargumentele la adresa argumentelor anticomasare ale Opoziției sunt în genere de tip logic-utilitar, în sensul unei ușurări a procesului legislativ din punctul de vedere al electoratului, dar fără referire la prevederile legislative și constituționale.

Concluzii parțiale și analiza de conținut relațională

Dezbaterea unei motiuni de cenzură reprezintă punctul de maximă intensitate al confruntării politice, reprezintă momentul în care Puterea și Opoziția au ajuns pe poziții ireconciliabile și confruntarea trebuie tranșată printr-un vot ce ar putea duce la căderea guvernului și, pe cale de consecință, chiar la o nouă configurație a Puterii și a Opoziției. Din acest motiv, lupta pentru păstrarea/căștigarea legitimității este justificată, ceea ce reiese și din faptul că frecvența totală a temelor aparținând celei de-a doua categorii, în toate cele trei corpusuri de texte, este superioară frecvenței totale a temelor din prima categorie (121 la 104,5). Se confirmă faptul că *miza reală a motiunii este lupta pentru legitimitate*.

În ceea ce privește prima categorie de teme se observă o deosebire netă de argumentare între discursurile Opoziției și cele ale Puterii referitor la subiectul motiunii, anume încălcarea ordinii constituționale prin propunerea de comasare a alegerilor. În timp ce argumentele Opoziției se bazează pe prevederile constituționale, legale, pe recomandările și practicile europene referitoare la organizarea alegerilor, argumentele Puterii fac referire la interesul național care a impus măsuri dure de austeritate, inclusiv economii la buget prin comasarea alegerilor, fără a se referi la prevederile constituționale, la recomandările și practicile europene. De asemenea sunt evitate răspunsurile la contraargumentele Opoziției privind faptul că presupusele economii sunt derizorii comparativ cu prejudiciile aduse ordinii constituționale, economii mult mai mari putându-se obține prin cheltuirea mai eficientă a banilor publici. Rezumând, Opoziția pledează pentru respectarea ordinii constituționale specifice sistemului democratic, în timp ce Puterea, reafirmându-și legitimitatea conferită prin votul electoratului, invocă interesul național pentru a justifica exercitării puterii, chiar în mod contestabil, dar în numele unui bine public superior, cumva de natură utilitară. Cum într-o democrație legitimitatea este conferită de autoritatea (în sensul exercitării puterii) de tip legal-rațional-birocratică, adică întemeiată pe lege, pe respectarea permanentă a normelor democratice, ignorarea acestora nu este admisă, pentru că ea ar presupune derapajul către forme de autoritate nedemocratice. În acest context, se observă că planurile discursive ale Puterii

și Opoziției sunt paralele, ceea ce face improprie analiza lor din perspectiva principiului cooperării, esența acestuia fiind tocmai participarea la discuție în conformitate cu așteptările celorlalți, cerința de a vorbi strict legat de tema în discuție etc. În ceea ce privește principiul politetiei, cu excepția formulelor introductive și a urării de „La mulți ani!” din finalul majorității discursurilor (dezbaterile au avut loc în preajma Crăciunului), regulile de politețe nu au fost respectate, dimpotrivă, interacțiunea discursivă a luat aspectul polemicilor negative, menite să distrugă adversarul, în virtutea aceleiași lupte pentru legitimitate. *Dezbaterile pe marginea moțiunii de cenzură au fost un veritabil „dialog al surzilor”, iar blocajul politic a fost total.*

Din tabelul frecvențelor temelor în cele trei corpusuri de texte se mai poate extrage o concluzie neașteptată. Reamintim că unitățile de numărare sunt relativ egale și ca număr de caractere, dar și ca interval de timp standard necesar rostirii respectivelor segmente de text și având în vedere modul în care s-a realizat codarea, în sensul că fiecărei unități de numărare i-a corespuns o unitate de înregistrare (dacă într-un segment de text s-au identificat mai multe teme, acestea au fost numărate conform formulei menționate anterior, astfel încât, la final, totalul unităților de numărare să fie egal cu totalul frecvențelor unităților de înregistrare, spre a avea o imagine și asupra dimensiunii temporale ocupate de fiecare temă în câmpul discursiv total). *Din compararea totalului frecvențelor unităților de înregistrare (egal cu totalul unităților de numărare) prezente în câmpul discursiv al Opoziției (anume corpusul de text al moțiunii plus corpusul de discursuri ale parlamentarilor Opoziției), cu totalul frecvențelor de înregistrare din câmpul discursiv al Puterii, reiese un dezechilibru strident: 155 la 80,5.* De aici concluzia că *timpul total alocat Opoziției (inclusiv cel dedicat recitirii moțiunii de către un reprezentant al Opoziției) a fost de peste două ori mai mare decât timpul total alocat Puterii ceea ce nu ar corespunde principiului unor dezbateri echilibrate, în conformitate cu distribuția parlamentară a partidelor.*

Revenind la stenogramă, observăm că alocarea timpului s-a făcut astfel: citirii moțiunii i-au fost alocate circa 60 de minute, intervențiilor premierului (de la începutul și de la finalul dezbaterilor) tot 60 de minute, discursurilor reprezentanților Opoziției (PSD și PNL) – 72 de minute, iar reprezentanților Puterii (PDL, UNPR, UDMR și minorități) – 83 de minute. În total, deci timpul alocat Opoziției (moțiune plus discursurile parlamentarilor) ar fi fost de 132 de minute, iar timpul alocat Puterii (discursurile premierului plus discursurile parlamentarilor) ar fi trebuit să fie de 143 de minute. Deci Puterea ar fi trebuit să beneficieze de mai mult timp decât Opoziția în câmpul discursiv, nu de peste două ori mai puțin! Revenind la analiza stenogramelor din punctul de vedere al timpilor, observăm că Opoziția și-a utilizat integral timpul alocat (ultimul vorbitor al PSD fiind chiar atenționat de președintele de ședință că a epuizat timpul), pe când Puterea nu a utilizat nici măcar jumătate din timpul alocat (spre exemplu, cele două discursuri ale premierului au însumat circa 18 minute din totalul de 60 de minute alocate). Nu au existat motivații pentru acest fapt. Singura explicație logică este aceea că *reprezentanții Puterii nu au fost nicidecum interesați de aceste dezbateri pe marginea moțiunii de cenzură, participarea lor fiind mai mult formală.* Explicația este susținută și de faptul că premierul Emil Boc a părăsit ședința după rostirea discursului din debutul dezbaterilor pentru a reveni doar pentru discursul de final, fapt remarcat și punctat de parlamentarii Opoziției.

Pentru o înțelegere mai exactă a modului în care au interacționat locutorii, dar mai ales a modului în care s-au relaționat temele în câmpul discursiv al celor trei corpusuri de texte, s-a utilizat analiza de conținut relațională. Schema rezultată, de tipul hărții concept, este redată în Fig. 6.

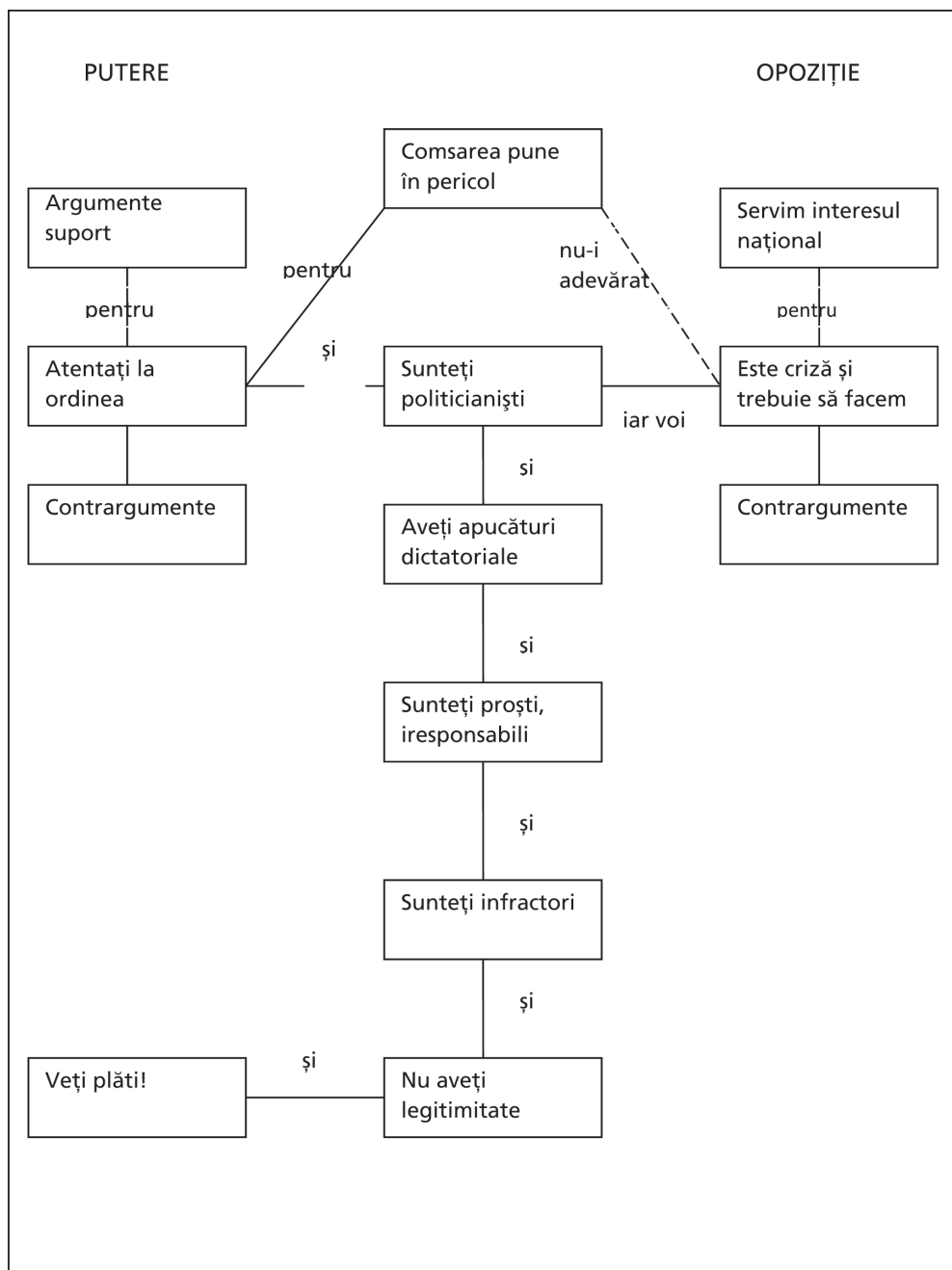

Fig. 6. Schema relațională a temelor prezente în câmpurile discursive ale Puterii și Opoziției

Din schema relațională a temelor importante prezente în câmpul discursiv se observă că argumentarea Opoziției nu se relaționează cu argumentarea Puterii, fiecare parte având propria strategie discursivă: Opoziția are o argumentare logic demonstrativă, bazată pe prevederile constituționale, pe practicile și recomandările Uniunii Europene, în timp ce Puterea are o argumentare doar aparent logic demonstrativă, bazată pe argumentul „interesului național” care ar justifica măsuri discutabile în vreme de criză. Decizia Curții Constituționale, ulterioară dezbaterilor din 22 decembrie 2011, prin care legea de comasare a alegerilor a fost declarată neconstituțională arată că, de fapt, argumentarea Puterii se baza pe falsa rațiune (de aceea și linia punctată din schemă). Temele comune și pentru putere și pentru opoziție, unde se poate observa relaționarea, au fost cele din a doua mare categorie, adică acelea axate pe contestarea sau păstrarea legitimității. *Schema relațională arată cu un plus de claritate paralelismul discursiv-relațional în ceea ce privește subiectul propriu-zis al mișcării și convergența discursivă pe terenul luptei pentru putere, pentru legitimitate.*

Concluzii

Analiza de conținut cantitativă, calitativă și relațională, împreună cu elemente ale analizei de discurs confirmă în mare parte ipotezele cercetării¹⁵. Astfel:

1. Miza principală a dezbaterilor nu a fost apărarea ordinii constituționale, ci lupta pentru legitimitate.
2. Dezbaterile pe marginea mișcării propriu-zise, cu argumentare logic-demonstrativă, au părut a fi mai mult un pretext, un preambul în lupta pentru legitimitate, care implică strategii discursive cu puternică încărcătură emoțională, politicianistă.
3. Interacțiunea discursivă a fost minimală și doar formală. Dezbaterile nu au respectat nici principiul cooperării, nici principiul politeții, iar relaționarea discursivă de fond a fost inexistentă. Dezbaterile au reprezentat un veritabil „dialog al surzilor”.
4. Axarea pe polemica negativă, cu puternică încărcătură emoțională nu a permis identificarea unor puncte comune, ce ar fi putut conduce la atenuarea crizei politice.

Gravitatea crizei politice din România, din perioada avută în vedere în cadrul acestui studiu, poate fi explicată mult mai clar prin celelalte rezultate ale analizei, ce nu au putut fi anticipate în ipotezele cercetării.

Faptul că există un paralelism perfect între discursurile Puterii și Opoziției referitoare la subiectul propriu-zis al mișcării și o convergență consistentă la strategiile discursive privind lupta pentru legitimitate, arată un dezinteres total al

¹⁵ Am specificat că ipotezele sunt confirmate în mare parte, dar nu în totalitate din următoarele motive:

- Dezbaterile unei mișcări de cenzură ce ar putea duce la căderea guvernului, reprezintă un punct de maximă intensitate al luptei politice, care, în esență, reflectă tocmai lupta pentru putere, pentru legitimitate; în consecință, faptul că și analiza noastră indică drept miză principală a dezbaterilor lupta pentru legitimitate, nu reprezintă o surpriză sau un episod neobișnuit într-un sistem democratic, nu doar emergent, ci și consolidat;
- Strategiile discursive utilizate pentru delegitimarea adversarilor s-au axat pe elementele caracteristice polemicilor negative, specifice pozițiilor de forță, dar a existat și un spațiu destul de consistent, chiar dacă nu majoritar, în câmpul discursiv, dedicat discutării subiectului mișcării cu argumentație logic demonstrativă, ceea ce, din nou, nu încalcă flagrant practicile democratice. După asemenea episoade, în funcție de rezultatul votului, guvernul rămâne sau cade, dar viața parlamentară își continuă cursul fără a degenera într-o criză majoră, într-un blocaj politic total.

reprezentanților Puterii față de argumentele Opoziției și o neîncredere totală a Opoziției față de Putere. Fiecare tabără, părea să cunoască deja rezultatul votului asupra moțiunii, dezbaterile fiind doar un prilej pentru atacuri reciproce cu maximă vizibilitate mediatică

Faptul că argumentarea Puterii se baza pe falsa rațiune a măsurilor luate în numele interesului național, dar cu forțarea Constituției (măsuri considerate ulterior clar neconstituționale de către Curtea Constituțională), arată că Puterea devenise atât de sigură pe legitimitatea oferită inițial de votul electoratului, încât nu mai considera necesară respectarea normelor democratice pentru a-și păstra această legitimitate, având în vedere faptul că, într-o democrație, puterea este legitimă nu doar ca rezultat al votului, ci și ca mod de exercitare permanent pe baza legilor democratice, tocmai spre a evita derapajul către opusul ei, puterea ne-democratică sau autoritară.

Faptul că reprezentanții Puterii nu au utilizat nici măcar jumătate din timpul alocat pentru discursuri, confirmă acest dezinteres total față de dezbaterile în sine, față de subiectul moțiunii sau față de argumentele Opoziției, dar și față de modul în care electoratul ar fi recepționat poziția lor de forță. Fie că a fost derapaj către autoritarism, fie că a fost pur și simplu „cecitate politică”, concluzia finală este aceeași: forțarea cadrului constituțional și ignorarea rolului Parlamentului ca instituție fundamentală a democrației nu puteau duce decât la agravarea crizei politice și la blocaj politic total.

Evoluția ulterioară a evenimentelor confirmă aceste concluzii. Pe 1 februarie 2012 opoziția intră în „grevă parlamentară”. Pe 27 aprilie 2012 este dezbătută și votată o nouă moțiune de cenzură, „Opriti guvernul șantajabil. Acum sau niciodată!”. Chiar dacă Puterea, teoretic, avea voturile necesare pentru ca moțiunea să fie respinsă, aceasta a trecut cu sprijinul unui număr suficient de parlamentari ai Puterii. Guvernul a căzut, s-a format o nouă majoritate guvernamentală și un nou guvern condus de unul dintre liderii fostei Opoziții. Fostul partid de guvernământ a cunoscut o cădere abruptă în sondajele de opinie. Democrația a funcționat, sancționându-i pe cei ce au încercat să-i forțeze limitele.

BIBLIOGRAFIE:

Ilie Bădescu, *Mari sisteme sociologice. Curs de istoria Sociologiei* (Oradea: Universitatea Oradea, 1998)

Dumitru Borțun, Silvia Săvulescu, *Analiza discursului public* (București: SNSPA, 2005).

Penelope Brown, Stephen C. Levinson, *Politeness: Some universals in language usage* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987)

Mattei Dogan, *Sociologie Românească*, traducere de Nicolae Lotreanu și Laura Lotreanu (București: Alternative, 1999)

Paul Grice, *Studies in the Way of Words* (Cambridge MA: Harvard University Press, 1989).

Ioan Mărginean, Iuliana Precupețu (coordonatori), Mihai Dumitru, Flavius Mihalache, Adina Mihăilescu, Gabriela Neagu, Raluca Popescu, Ana Maria Preoteasa, Laura Tufă, Marian Vasile, *Calitatea vieții în România 2010* (București: coediție CIDE și Editura Expert, 2010)

Cătălin Zamfir (coordonator), Simona Ilie, Codrin Scutaru, Iulian Stănescu, Elena Zamfir, *Raport social al ICCV 2011. România: răspunsuri la criză* (București: ICCV, 2011)

Atitudini și opinii despre regimul comunist din România. Sondaj de opinie, 2010, http://www.evz.ro/fileadmin/multimedia1/2010/decembrie/09/Raport_sondaj_opinie_publica_IICCMER_101115_bun.pdf, accesat 12.04.2012.

Dezbateri parlamentare. Ședințele comune ale Camerei Deputaților și Senatului din anul 2011, <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.calendar?cam=0&an=2011&idl=>, accesat. 4.04.2012.

România 2012. Analize privind percepția unor riscuri de securitate și respectarea unor drepturi cetățenești (2012), <http://www.ires.com.ro/uploads/articole/ires-analize-de-perceptie-a-unor-riscuri-de-securitate-si-respectarea-unor-drepturi-cetatenesti.pdf>, accesat 12.04.2012.

Stenograma ședinței comune a Camerei Deputaților și Senatului din 22 decembrie 2011, <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7084&idl=1>, accesat 2.04.2012.

Sistemul politic românesc postcomunist

De la separația puterilor la partajarea puterii*

■ DANIEL BUTI

[„Dimitrie Cantemir“ Christian University]

■ ALEXANDRU RADU

[„Dimitrie Cantemir“ Christian University]

Abstract

This article analyzes the post-communist Romanian political system from a dual perspective, the formal, institutional one and the functional, political perspective. The main novelty posited by the article is the concept of „shared power”. As an expression of political and institutional mechanisms such as algorithm or Romanian-style cohabitation, underlying the domestic political scene and the relations between political actors, „power-sharing” is an element of the Romanian political system. If the formal Romanian political system is based on the principle of separation of powers, in terms of political dynamics, the operating rule is the „power sharing”.

Keywords

separația puterilor în stat;
partajarea puterii; algoritm politic;
coabitare politică

Principiu fundamental al statului de drept și, implicit, criteriu definitoriu al democrației contemporane, separația puterilor în stat presupune divizarea exercitării puterii și existența mai multor centri de autoritate, aflați într-o relație de colaborare și control reciproc. Cu origini în filosofia politică a antichității, teoria separației puterii se dezvoltă în contextul revoluției burgheze din Anglia, un reper în acest sens fiind John Locke. Acesta distinge între funcția legislativă („puterea de a face legi”), funcția executivă, ce presupune supravegherea modului în care legea este aplicată și putere federativă („puterea de a face război sau pace”)¹. Preluând această idee, Montesquieu a consacrat, în „Despre spiritul legilor”², principiul separației puterilor în stat, prin delimitarea funcțiilor legislative, executive și judecătorească, exercitate până atunci de o singură persoană. „Atunci când în mâinile aceloși

* Acest articol este parte a unui proiect editorial vizând analiza sistemului politic românesc postcomunist. El va fi integrat în vol. II al cărții *Statul sunt eu! Un raport asupra politizării justiției românești*

¹ John Locke, *Al doilea tratat despre cărmuire*, trad. de Silviu Culea (București: Nemira, 1999).

² Montesquieu, *Despre spiritul legilor*, vol. I, (București: Științifică, 1964).

persoane sau ale aceluiași corp de dregători se află întrunite puterea legiuitoare și puterea executivă, nu există libertate, deoarece se naște teama că același monarh sau același senat să nu întocmească legile tiranice, pe care să le aplice în mod tiranic. Nu există, de asemenea, libertate, dacă puterea judecătorească nu este separată de puterea legislativă și de cea executivă.”³

Teoria separației celor trei puteri în stat a revoluționat gândirea și practica politică de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Succesul său s-a datorat faptului că oferea o alternativă la guvernarea absolutistă și o protecție în fața despotismului guvernanților. Este motivul pentru care acest principiu stă la baza sistemelor democratice, fiind îmbrățișat, cel puțin la nivelul aranjamentelor instituționale, de către toate statele care, la finalul secolului trecut, au ieșit de sub dictatura comunistă. A fost și cazul României, a cărei arhitectură instituțională, consacrată de Constituția din 1991, se fundamentează pe principiul separației puterilor în stat, chiar dacă acesta nu a fost consemnat în mod explicit în textul constituțional inițial. Absența din legea fundamentală a unei mențiuni *expressis verbis* privind separația puterilor în stat a constituit, în primii ani ai postcomunismului, o sursă a „tensiunii comuniști/anticomuniști”⁴, problema fiind definitiv închisă prin revizuirea Constituției, în 2003. Astfel, conform art 1. alin. (4), „statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor - legislativă, executivă și judecătorească - în cadrul democrației constituționale”.

Dacă din punct de vedere juridic sistemul instituțional românesc întrunește toate condițiile formale pentru a satisface exigența principiului separației puterilor în stat, din perspectiva funcționării sistemului politic, a modului concret în care actorii politici, titulari ai pozițiilor de autoritate, acționează și interacționează, divizarea exercitării puterii tinde să fie înlocuită de partajarea domeniilor și a instrumentelor de putere. Fenomenul se bazează pe înțelegeri politice care creează o realitate paralelă celei instituționale, instituind un mecanism definitoriu pentru funcționarea scenei politice. Acesta își are originea, pe de o parte într-o regulă constitutivă a sistemului politic postcomunist – algoritmul politic –, iar pe de altă parte într-o realitate politică contextuală, favorizată de prevederile constituționale – coabitarea.

La origine, algoritmul politic reprezintă o regulă de organizare a forului legislativ, a spațiului politic în general, de calibrare a raporturilor de forțe, în baza negocierii partizane. Acest sistem de partajare a puterii se reproduce și în cazul acelor instituții publice al căror management este rezultatul votului parlamentar, precum Consiliul de Administrație al TVR, conducerea Curții de Conturi sau Consiliul Național de Studiere a Arhivelor Securității. Mai mult, el devine regula de funcționare a guvernelor de coaliție, formațiunile componente împărțind puterea (instituții, funcții, posturi, domenii de control etc.) în urma unui proces de negociere în care proporționalitatea electorală, respectiv ponderea parlamentară a fiecărui actor, are rolul decisiv. Astfel, aplicarea algoritmului ajunge să devină chiar principala motivație și, totodată, preocupare a partidelor aflate la guvernare, surclasând programe, proiecte și politici. Ca formă de împărțire a puterii (a se citi resurse publice) între partidele politice, algoritmul are, în esență sa, elemente de consociativitate. Partidele politice românești, însă, au transformat modelul consensualist al împărțirii puterii între actori politici care se tolerează și cooperează, într-un sistem de trocuri și de înțelegeri de tip cartel.⁵

³ Montesquieu, *Despre spiritul*, 195-196

⁴ Pentru detalii, vezi Cristian Preda, Sorina Soare, *Regimul, partidele și sistemul politic din România*, (București: Nemira, 2008).

⁵ Fenomenul este definit de R. Katz și P. Mair, care observă o transformare a partidelor politice din organizații orientate spre societate în structuri pragmatice, interesate de resursele statului. Partidele cartel sunt dependente de finanțarea publică, scopul lor nefiind acela de a reprezenta societatea, ci de a controla birocrăția statului. Mai mult, cartelizarea presupune existența unei înțelegeri tacite între partidele care domină scena politică în vederea menținerii

Funcționarea partidocratică a sistemului politic este expresia tendinței partidelor politice, autodefinite ca reprezentanți naturali ai voinței generale, de a se autonomiza în raport cu instituțiile statului, de a se constitui într-un domeniu supraordonat acestora. Ca atare, „statul nu funcționează, într-un regim de acest tip, ca o *totalitate* a instituțiilor și normelor sale de drept, ci asemenea unei *totalizări* variabile a partidelor care-și dispută puterea. «Statul suntem noi», ar spune partidele politice.”⁶ Totodată, angrenajul partidocratic presupune ca partidele să urmeze un model comportamental de tip *office-seking*, astfel că relațiile clientelare sunt cele care domină selecția personalului de conducere din instituțiile publice, inclusiv cele cu caracter economic-financiar⁷. Cu rădăcini în regimul interbelic, ca și în comunism, partidocrația românească actuală își are originea în ceea ce Daniel Barbu numește „pactul constituțional din 18 ianuarie 1990”, respectiv în substitutul românesc al *mesei rotunde* care a făcut posibil transformarea Consiliului Frontului Salvării Naționale în Consiliul Provizoriu al Unității Naționale⁸. Tot „atunci a fost inventat și algoritmul proporțional”⁹, regula care a ajuns să guverneze împărțirea puterii (executive) în baza negocierii partizane a funcțiilor publice. În aceste condiții, funcționarea consensuală a politicii înseamnă, de fapt, aplicarea algoritmului politic. Acest sistem de partajare a puterii constituie principala motivație și, totodată, preocupare a partidelor aflate la guvernare, surclasând programe, proiecte și politici.

O formă particulară a algoritmului politic se manifestă atunci când șeful statului și majoritatea parlamentară se află pe poziții divergente, adică atunci când sunt întrunite condițiile specifice unui regim semi-prezidențial, respectiv coabitării politice. Într-o astfel de situație, democrația românească funcționează în baza partajării puterii între Președinte și Premier.

Alegerile parlamentare din 9 decembrie 2012 au fost primele din ultimii 25 de ani care au creat, în mod direct și nemijlocit, condițiile potențiale pentru ordonarea vieții politice românești după tiparele semi-prezidențialismului de tip francez. Cu o majoritate parlamentară – cea a Uniunii Social Liberale – ce și-a definit adversarul politic în persoana președintelui Traian Băsescu, România părea condamnată să urmeze modelul francez al coabitării politice.

Totuși, această *cohabitation française* nu a putut funcționa. Sau, mai degrabă, a funcționat într-o interpretare românească sui-generis. Cauzele sunt multiple, însă două, una generală (structura instituțională), cealaltă particulară (rezultatul ultimelor alegeri parlamentare), merită invocate în mod deosebit.

Faptul că României postcomuniste îi lipsește nu numai experiența politică a coabitării franceze, dar, mai important, chiar designul constituțional speci-

status-quo-ului. În acest fel, actorii din mainstream-ul politic încearcă să blocheze accesul la resurse al altor competitori. Pentru detalii vezi Richard S. Katz, Peter Mair, „Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of Cartel Party”, *Party Politics*, vol. 1, nr. 1 (1995).

6 Daniel Barbu, *Republica absentă*, (București: Nemira, 1999), 157

7 O analiză a fenomenului din perspectiva teoriei alegerii raționale vezi în Daniel Buti, *Pe cine reprezintă partidele politice. O analiză a partidelor din postcomunismul românesc*, (București: Pro Universitaria, 2014).

8 În fapt, decizia constituirii CPUN a fost luată pe 1 februarie 1990, în cadrul negocierilor dintre reprezentanții FSN și liderii celorlalte partide, ideea fiind conturată în urma mitingului organizat de partidele istorice, pe 28 ianuarie, împotriva hotărârii FSN de a prezenta ca partid la alegerile din mai. Ședința de constituire a CPUN a avut loc pe 9 februarie, în baza Decretului-lege nr. 81 al CFSN emis în aceeași zi. Vezi Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României* (București: Mașina de scris, 1995) 47-52.

9 Daniel Barbu, *op. cit.*, 1999, p. 152. Conform acestei reguli, noul organism legislativ provizoriu s-a constituit din 112 reprezentanți ai FSN, tot 112 ai celorlalte partide (în număr de circa 30), 27 ai minorităților naționale și 3 din partea Asociației Fostilor Deținuți Politici, un loc rămânând rezervat președintelui (Ion Iliescu).

fic Republicii a V-a franceze nu reprezintă o noutate¹⁰. Totuși, o scurtă comparație între sistemele politice ale celor două țări va pune în evidență diferențele specifice.

Arhitectura politică a Franței actuale are la bază Constituția din 1958, modificată în 1962, prin „lovitura de stat constituțională gaullistă”, în sensul introducerii alegerii populare și directe a președintelui republicii. Gândită ca o soluție, ca un remediu la instabilitatea politică specifică celei de a IV-a Republici franceze (1946-1958), noua lege fundamentală a asigurat restaurarea funcției prezidențiale și a autorității șefului executivului, în paralel cu raționalizarea funcțiilor legislative și de control ale puterii legislative. Astfel, președintele Franței numește Premierul, prezidează ședințele guvernamentale și semnează actele emise de acesta¹¹; totodată, el are dreptul de a dizolva Adunarea Națională¹². În ansamblu, rolul președintelui este definit de articolul 5 al Constituției, în conformitate cu care șeful statului este „arbitrul puterilor”, în vederea asigurării funcționării normale a acestora și a continuității statului. Pe de altă parte, raționalizarea activității parlamentului s-a realizat, de exemplu, prin stabilirea unor domenii de legiferare expres menționate (cf. art. 34) sau, în ceea ce privește funcția de control, prin tratarea constituțională a principiului răspunderii politice a guvernului „de o manieră dificilă de a controla activitatea guvernamentală și cvasiimposibil de a demite guvernul”¹³.

În România, dimpotrivă, unul din obiectivele majore ale Adunării Constituante a fost restaurarea rolului Parlamentului, caricaturizat de Marea Adunare Națională din timpul regimului politic al partidului unic. Ca atare, Constituția adoptată în 1991 a plasat instituția parlamentară în vârful ierarhiei politice din România, definindu-i rolul astfel: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării”¹⁴, prevedere pe care nu o întâlnim în legea fundamentală franceză. În același timp, raporturile dintre Parlament și Președinte au fost aranjate constituțional de asemenea manieră încât puterea acestuia din urmă de a dizolva forul legislativ este strict formală, în timp ce Parlamentul are posibilitatea concretă de a-l suspenda din funcție pe Președinte¹⁵. Pe de altă parte, Constituția nu i-a stabilit președintelui român, ales direct, ca și în Franța, o sferă distinctă decizională după model francez, situație congruentă cu rolul său constituțional de mediator¹⁶. În acest sens, numirea guvernului este un proces mai amplu în care președintelui îi revine atribuția constituțională de a desemna un candidat pentru funcția de prim-ministru, acesta urmând să obțină votul de investitură al parlamentului, după cum, președintele român nici nu devine premier *in actu* atunci când prezidează ședințele guvernului și nici nu semnează actele emise de acesta.

10 Vezi Alexandru Radu, Daniel Buti, *Statul sunt eu! O istorie analitică a crizei politice din iulie-august 2012*, (București: Monitorul Oficial, 2013) 37-43.

11 „Președintele Republicii numește Primul ministru.” – art. 8, fraza 1; „Președintele Republicii prezidează Consiliul de miniștri” – art. 9; „Președintele republicii semnează ordonanțele și decretele hotărâte în Consiliul de miniștri”, art 13, alin. (1) – *Constituția Republicii Franceze*, notă introductivă, traducerea textelor și îngrijirea ediției Aurel Ciobanu-Dordea, (București: Ed. All Beck, 1998) 8.

12 „Președintele Republicii poate, după consultarea Primului ministru și a președinților adunărilor, să declare dizolvarea Adunării Naționale” – art.12, alin. (1), *Constituția Republicii Franceze*, 9.

13 Dominique Rousseau, „Le regime politique de la FRANCE”, în Genoveva Vrabie (coord.), *Les regimes politiques de la pays de l'UE e de la Roumanie*, (București: Monitorul Oficial, 2002) 137.

14 Art. 58, alin. (1), *Constituția României*, Monitorul Oficial al României, nr. 233 din 21 noiembrie 1991 (Art. 61, alin. (1), *Constituția României 2003*, Monitorul Oficial al României, nr. 767 din 31 octombrie 2003).

15 În cei 25 de postcomunism, Parlamentul nu a fost dizolvat niciodată, în timp ce Președintele a fost suspendat de două ori (în 2007 și 2012), o a treia încercare neîntrunind majoritatea parlamentară necesară (în 1994).

16 Cf. art. 80, *Constituția României*.

Așadar, chiar dacă președinții Franței și României sunt aleși direct, aranjamentele constituționale, în special cele cu privire la puterea executivă, sunt specifice fiecărei țări¹⁷. La fel stau lucrurile și în ceea ce privește practica politică, căci în timp ce prezidențialismul francez se fundamentează pe rolul de arbitru conferit de Constituție președintelui republicii, în România tendința prezidențializării sistemului provine din interpretarea personal-voluntară a atribuțiilor constituționale de către titularul funcției.

Dar chiar dacă acceptăm că diferențele constituționale (formale sau materiale) dintre cele două țări nu sunt decisive, astfel spus că România ar aparține aceleiași categorii generice de sistem politic pentru care Franța îi este prototip, tot nu vom putea să asimilăm România Franței. Și aceasta, pentru că a dispune de un executiv bicefal sau diarhic nu este suficient. Semi-prezidențialismul francez, așa cum îl definește Sartori, reprezintă „un sistem mixt autentic bazat pe o structură de autoritate duală *flexibilă*, adică pe un executiv bicefal al cărui „prim cap” (șeful puterii executive-n.a.) se schimbă (oscilează) după cum se schimbă combinațiile majorității.”¹⁸ Astfel, în situația „majorității unificate”, adică atunci când majoritatea care alege președintele este aceeași cu majoritatea parlamentară care controlează guvernul, președintele este „primul cap”, pentru ca în situația inversă, a majorității divizate, premierul să devină „primul cap”.

Or, sistemul politic românesc are o structură duală, dar nu și flexibilă. Astfel, până în 2004, România nici nu s-a aflat în situația de a experimenta trecerea de la o majoritate unificată la o majoritate divizată, a cărei soluție funcțională să o reprezinte coabitarea politică. De fiecare dată până în acel an, și pentru că alegerile parlamentare și cele prezidențiale s-au desfășurat simultan, majoritatea prezidențială s-a suprapus peste majoritatea parlamentară, context care i-a permis președintelui să joace un rol politic important¹⁹.

Lucrurile nu s-au schimbat nici după revizuirea constituțională din 2003, cu a sa prevedere privind creșterea mandatului prezidențial la 5 ani²⁰, care a însemnat decalarea alegerilor prezidențiale de cele parlamentare după scrutinul comun din 2004, și, deci potențarea condițiilor pentru apariția majorității divizate. E drept că în decursul cele două mandate prezidențiale ale lui Traian Băsescu, acesta s-a aflat de două ori în situația de a i se opune o majoritate parlamentară ostilă, care a și provocat suspendarea președintelui tot de atâtea ori, dar acestea au fost conjuncturale și, oricum, nespecifice semi-prezidențialismului de tip francez. În fapt, cele două perioade s-au caracterizat prin accentuarea caracterului conflictual al

17 Pornind de la aceste diferențe, va trebui, urmându-l pe Giovanni Sartori, *Ingineria constituțională comparată*, trad. de Gabriela Tănăsescu, Irina Mihaela Stoica, (Iași: Institutul European, 2008), fie să considerăm România un caz de cvasi-semiprezidențialism, prin raportare la modelul francez, fie să definim, alături de Arend Lijphart, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*, trad. de Cătălin Constantinescu, (Iași: Polirom, 2000), sistemul politic francez ca unul prezidențial sau, cel puțin, ca fiind cel mai prezidențial sistem politic din Europa, prin comparație cu care România ar trebui considerată un exemplu de semi-prezidențialism, în sens formal-constituțional.

18 Giovanni Sartori, *Ingineria*, 179-180

19 Alegerile din 2004 s-au apropiat cel mai mult de condițiile tehnice ale coabitării politice, însă noul guvern, condus de liberalul Călin Popescu-Tăriceanu, s-a putut constitui în baza fabricării post-electorale a unei majorități parlamentare pro-prezidențiale, cu concursul direct al proaspăt-alesului președinte. Pentru o analiză detaliată a perioadei primului mandat prezidențial al lui Traian Băsescu, vezi Alexandru Radu, *Un experiment politic românesc: Alianța „Dreptate și Adevăr PNL-PD”*, (Iași: Institutul European, 2009).

20 În Franța aceleiași perioade, Constituția a fost modificată în sens invers, prin scurtarea mandatului prezidențial și egalizarea acestuia cu mandatul parlamentar, situație care decurajează apariția majorităților divizate. În acest fel, formatul prezidențial al celei de a V-a Republici franceze a fost accentuat.

vieții politice, în condițiile în care rolul de „președinte-jucător”, asumat de Traian Băsescu, a intrat în coliziune cu obiectivul majorității parlamentare de restaurare a rolului și atribuțiilor constituționale ale președintelui.

Abia în urma alegerilor de la sfârșitul lui 2012, România s-a regăsit, în premieră absolută, într-un context politic pe care îl putem descrie ca fiind specific semi-prezidențialismului francez. Astfel, atât timp cât a beneficiat de o majoritate parlamentară favorabilă, Traian Băsescu a acționat ca adevăratul șef al Guvernului, ca „președinte-jucător”. În momentul în care USL a câștigat majoritatea, poziția de șef real al Guvernului a revenit Premierul. Recunoașterea acestui mecanism al transferului de roluri între titularii puterii executive ar fi oferit regimului politic dimensiunea coabitării de tip francez, în care relația Președinte-Premier ar fi fost una strict instituțională, bazată pe atribuțiile constituționale și spiritul legii fundamentale, ce conține și asigură premisele colaborării dintre cei doi reprezentanți ai autorității executive. Lucrurile însă nu au stat așa. După alegerile parlamentare din decembrie 2012, Traian Băsescu nu a renunțat la statutul de „jucător” și nu a acceptat logica *cohabitation française*, în timp ce Premierul a fost constrâns să cedeze din preogativele sale de adevărat șef al Guvernului. Prin urmare, soluția politică postelectorală nu a fost rocada între Președinte și Premier, ci cea a împărțirii puterii (executive), în sensul cel mai propriu al termenului, între președintele Băsescu și premierul Ponta.

Pe de altă parte, rezultate excepționale ale alegerilor parlamentare de la sfârșitul lui 2012 au contribuit decisiv la blocarea coabitării politice de tip francez, chiar și în varianta românească a împărțirii puterii executive. Astfel, momentul electoral decembrie 2012, la care au participat 7.694.180 (41,76%) de alegători, s-a soldat cu victoria categorică a USL. Cele 58,63% din voturi pentru Camera Deputaților și 60,10% pentru Senat i-au adus formațiunii social-liberale 273 de deputați (66,26%) și 122 de senatori (69,32%).

	Camera Deputaților		Senat	
	<i>Voturi</i>	<i>Mandate</i>	<i>Voturi</i>	<i>Mandate</i>
USL	58,63%	273 (66,26%)	60,10%	122 (69,32%)
ARD	16,51%	56 (13,59%)	16,71%	24 (13,64%)
PP-DD	13,99%	47 (11,41%)	14,65%	21 (11,94%)
UDMR	5,14%	18 (4,37%)	5,24%	9 (5,11%)
Minorități	-	18 (4,27%)	-	-

Era pentru prima oară după 1990 când votul dat de cetățeni indica fără niciun dubiu câștigătorul alegerilor și, ca atare, majoritatea guvernamentală. Acestei evidențe electorale nu i s-a putut opune nici chiar președintele Băsescu, anterior cu contribuții decisive la fabricarea alianțelor guvernamentale, nevoit fiind să îl desemneze premier pe Victor Ponta, președintele PSD și copreședinte USL. Practic, soluția guvernamentală a fost rezultatul direct al votului popular, fără să mai fie nevoie de negocieri politice post-electorale pentru constituirea majorității parlamentare. Discuții vizând împărțirea puterii și stabilirea raporturilor de forțe au avut loc, dar, de această dată, (doar) la nivelul autorității executive. Acestea s-au concretizat pe 12 decembrie 2012 prin semnarea „Acordului de colaborare instituțională” dintre președintele Băsescu și premierul Ponta. Documentul statuează o serie de principii și valori comune, stabilește angajamente, delimitează spații de responsabilitate preeminentă, dar și zone și modalități de cooperare.

Acordul este de fapt un act fără valoare juridică, o înțelegere politică între cei doi reprezentanți ai autorității executive, rolul său fiind acela de a trasa și delimita zonele de influență și control politic din partea președintelui Băsescu și

a premierului Ponta. Cei doi au parafat un document ce conține o interpretare a Constituției și care nu are nimic în comun cu mecanismele și logica de funcționare ale unui stat modern, instituționalizat. Prin semnarea respectivului document, președintele și premierul justificau abaterea cu bună știință de la cadrul constituțional, de la principiul separației puterilor în stat.

Astfel, chiar și în cotextul apariției majorității divizate, semi-prezidențialismul românesc nu a putut secreta decât o formulă caricaturală a modelului de *cohabitation française*, în care alternanța „primului cap”, respectiv trecerea Premierului în postura de șef al puterii executive, ca soluție pentru funcționarea neconflictuală a mecanismului politic, a fost substituită cu *partajarea* puterii între președintele Băsescu și premierul Ponta, având ca bază formală un document agreat de cei doi actori politici la scurtă vreme după consumarea alegerilor. Rezultatul acestei coabitări românești nu a fost nici pe departe acela al unei scene politice consensuale, ci, dimpotrivă, a generat conflict, adică a reprodus modul de funcționare a politicii românești.

În concluzie, regula algoritmului politic și coabitarea în stil românesc sunt elemente intrinseci sistemului politic postcomunist, ale căror surse le aflăm în acele mecanisme care intervin în exercitarea puterii, precum cultura politică, tradiția democratică sau clivajele constitutive. În același timp, ele creează fundamentul unui sistem democratic pervertit, în care principiul separației puterilor în stat are (doar) o dimensiune formală, fiind înlocuit în practica politică cu partajarea puterii.

BIBLIOGRAFIE

BARBU, Daniel, *Republica absentă*, București: Nemira, 1999

BUTI, Daniel, *Pe cine reprezintă partidele politice. O analiză a partidelor din postcomunismul românesc*, București: Pro Universitaria, 2014

KATZ, Richard S., MAIR, Peter, „Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of Cartel Party”, *Party Politics*, vol. 1, nr. 1, 1995

LIJPHART, Arend Lijphart, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*, trad. de Cătălin Constantinescu, Iași: Polirom, 2000

LOCKE, John, *Al doilea tratat despre cârmuire*, trad. de Silviu Culea, București: Nemira, 1999

MONTESQUIEU, *Despre spiritul legilor*, vol. I, București: Științifică, 1964

PREDA, Cristian, SOARE, Sorina, *Regimul, partidele și sistemul politic din România*, București: Nemira, 2008

RADU, Alexandru, *Un experiment politic românesc: Alianța „Dreptate și Adevăr PNL-PD”*, Iași: Institutul European, 2009

RADU, Alexandru, BUTI, Daniel Buti, *Statul sunt eu! O istorie analitică a crizei politice din iulie-august 2012*, București: Monitorul Oficial, 2013

ROUSSEAU, Dominique, „Le regime politique de la FRANCE”, în Genoveva Vrabie (coord.), *Les regimes politiques de la pays de l'UE e de la Roumanie*, București: Monitorul Oficial, 2002

SARTORI, Giovanni, *Ingineria constituțională comparată*, trad. de Gabriela Tănăsescu, Irina Mihaela Stoica, Iași: Institutul European, 2008

ȘTEFĂNESCU, Domnița, *Cinci ani din istoria României*, București: Mașina de scris, 1995

Constituția Republicii Franceze, notă introductivă, traducerea textelor și îngrijirea ediției Aurel Ciobanu-Dordea, București: Ed. All Beck, 1998

Constituția României, Monitorul Oficial al României, nr. 233 din 21 noiembrie 1991

Constituția României 2003, Monitorul Oficial al României, nr. 767 din 31 octombrie 2003

Diplomatul Mircea Răceanu, ultimul condamnat la moarte în România comunistă

■ ILARION ȚIU

[„Dimitrie Cantemir“ Christian University]

Abstract

On the 31 of January 1989, the diplomat Mircea Răceanu was arrested while he was getting to the US Embassy in Bucharest. He was accused for betrayal and sent it to death. We present an official paper that is the position of Nicolae Ceaușescu toward Mircea Răceanu's case, during the meeting of Executive Political Committee of Central Committee of Romanian Communist Party.

Keywords

Romanian diplomat Mircea Răceanu; Death penalty in Communist Romania; Opposition against Nicolae Ceaușescu; Fall of communism in Romania; „Conspiracy theory”

La aniversarea a 25 de ani de la căderea comunismului, revista „Sfera Politicii” va prezenta documente relevante despre evenimentele anului 1989.

În acest număr, vă propunem spre lectură cazul arestării diplomatului Mircea Răceanu, la 31 ianuarie 1989. El a fost ridicat în timp ce se deplasa spre Ambasada SUA de la București. Asupra sa a fost găsit un bilet în care relata despre arestarea unor ziariști de la „România liberă” (grupul Petre Mihai Băcanu). De asemenea, deplângea situația în care dictatura „ajunsese la maxim”, iar Elena Ceaușescu „controla aproape totul”. Mircea Răceanu a fost judecat de Tribunalului Militar București, fiind condamnat la moarte pe 21 iulie 1989. Sentința nu a fost executată, Nicolae Ceaușescu comutându-i ulterior pedeapsa la 20 de ani de închisoare.

Vă prezentăm în continuare un extras din *Stenograma ședinței Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din ziua de 13 martie 1989*, în care Nicolae Ceaușescu a informat conducerea partidului despre cazul „trădării” lui Mircea Răceanu.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Tovarăși, organele noastre de Securitate, cu Procuratura, au reușit să descopere o agentură străină. Spun, „au reușit”, pentru că la noi se crease impresia că suntem lăsați în pace și că putem să dormim liniștiți. Mai bine zis, pot să spun că am fost „gură cască”, cum se spune în limba română. Este vorba de un măgar, ca să-i spun așa, care lucra în Ministerul Afacerilor Externe și conducea un sector în legătură cu țările occidentale. Este vorba de unul, Răceanu. El a fost prins în flagrant delict și pe urmă a recunoscut. A fost prins cu documente asupra lui, în momentul când voia să le predea. El a recunoscut că lucra așa din 1974.

Tov. Elena Ceaușescu: Din 1972.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Nu. A devenit agent al acestui serviciu din 1974. Este vorba de Statele Unite ale Americii. A recunoscut că a folosit toate relațiile lui și influențele pe care le avea și că strângea tot felul de informații și documente din toate domeniile, dar îndeosebi din domeniul activității Ministerului Afacerilor Externe.

Noi avem Legea privind păstrarea secretului de partid și de stat dar s-a cam renunțat la respectarea și la controlul respectării ei. Situația aceasta nu este numai la Ministerul de Externe. În lege se prevăd lucruri clare, între care și faptul că nimeni nu poate să cunoască decât documentele cu care lucrează și că trebuie să le țină închise. Acesta, încălcând legea, a profitat de relațiile pe care le avea și de prietenii și a adunat diferite informații de la unii și de la alții.

A mai profitat de unele pălăvrăgeli, de faptul că unii vor să arate cât de atotștiutori sunt și vorbesc vrute și nevrute, la un pahar de vin sau înalte împrejurrări, unde spun tot ce știu. Este, așa cum spunea Eminescu, că „unii au universul în degetul lor mic”.

Din toate acestea trebuie să tragem niște concluzii, și să luăm măsuri de a pune ordine, ca fiecare să cunoască tot ce trebuie în legătură cu păstrarea secretului de stat și de serviciu.

Acest Răceanu este de mai mult timp arestat, dar el se află încă sub anchetă.

Am stabilit ca mâine, Procuratura și organele noastre de Securitate să dea o informare în presă, ca să fie cunoscut acest lucru. Pe urmă va urma cursul normal al procesului, conform legilor noastre, conform prevederilor legii de trădare și cu hotărârile pe care le vor lua organele noastre de justiție.

Legat de aceasta aș dori să atrag atenția și cred că este bine să vedem și organele de Interne, și de fapt toate organele și toți oamenii care se ocupă cu controlul acestei legi, că ei trebuie să fie strâns legați de Securitate și aprobați de Securitate. Așa prevede legea și așa este, de altfel, în toată lumea.

Ați văzut cum s-a întâmplat în Statele Unite ale Americii. Ministrul Apărării a fost verificat de CIA și de FBI și până la urmă Congresul nu l-a acceptat pentru că este bețiv, afemeiat și are legături cu marile concerne militare.

Așa că, în problema cinstei, noi am cam devenit „gură cască” și am spus „lasă-l, sacrul”. Ne mulțumim că unuia îi atragem doar atenția, iar el continuă mai departe să facă ce vrea.

Deci va trebuie să tragem niște concluzii și în legătură cu mentalitate aceasta, într-adevăr, de mult timp noi nu am avut probleme de această natură, dar asta nu înseamnă că nu s-a desfășurat activitate de spionaj împotriva țării noastre. N-am știut noi. Dar acesta nu este singurul caz. Unele activități din acestea îmbracă diferite forme. Cu mult timp înainte am avut un general în armată care se ocupa de așa ceva. În 1968 a fost altul.

Noi am presupus că vom fi lăsați în pace.

Desigur, trebuie să tragă niște concluzii și organele noastre de Securitate, și să se tragă niște concluzii în fiecare domeniu.

Eu trag concluzia că există și o atitudine liberalistă, tot de încălcare a legii, în ce privește legăturile cu străinii, legături cu ambasadele.

Noi avem niște prevederi foarte clare. Nimeni nu poate sta singur de vorbă cu un străin, adică trebuie să fie două persoane. Pe urmă, nimeni nu poate primi persoane străine fără aprobare. Luați reglementările și citiți-le! Trebuie să vedem și cadrele și trebuie să introducem ferm toate măsurile care se impun, în toate domeniile. Așa se întâmplă în toată lumea și nici noi nu putem să facem altfel.

Cum a ajuns Armata în posesia Arhivei Comitetului Central al PCR

Interviu cu gen. (r) Nicolae Spiroiu, ministru al Apărării
Naționale în perioada 1991-1994

■ ILARION ȚIU

[„Dimitrie Cantemir” Christian University]

Abstract

The official papers of the Romanian Communist Party came into possession of Army that had evacuated them from the Central Committee's headquarters during December 1989 Revolution. Gen. (r) Nicolae Spiroiu, the minister of National Defense from 1991 to 1994, explains in an interview what were the causes of that fact and why it took so long for the documents to get hold by National Archives.

Keywords

Documents of Romanian Communist Party; 1989 Revolution and history of communism writing; Relation between post-communist leaders and communist regime in Romania; Relation between politics and writing of history; The national archives of Romania

După fuga cuplului Ceaușescu din sediul CC al PCR, în 22 decembrie 1989, arhivele partidului, depozitate în subsolul clădirii, s-au aflat printre bunurile de patrimoniu în pericol de distrugere. În acest context, dosarele au fost evacuate în grabă de Armată și transportate într-o unitate militară de la Pitești. Documentele au fost integrate în patrimoniul arhivistic al Ministerului Apărării Naționale, iar studierea acestora a fost permisă doar personalului militar avizat și unui număr restrâns de cercetători civili, în baza unor permise speciale. Așadar, studiile privind comunismul au fost afectate în primii ani după prăbușirea regimului de lipsa documentelor de arhivă. Societatea civilă susținea că Armata „arestase” arhivele, și nu dorea să se afle adevărul despre comunismul românesc. Au apărut controverse și între istorici, deoarece cercetătorii civili care aveau acces la documentele depozitate la Pitești scriseseră în anii comunismului despre istoria PCR, în conformitate cu rigorile propagandei oficiale. S-a vehiculat ideea că Ministerul Apărării împreună cu foștii „istorici ai lui Ceaușescu” făceau „jocurile” guvernării FSN, care nu ar fi dorit aflarea adevărului despre comunism și legăturile noilor lideri ai României cu fostul regim. O altă problemă care s-a pus în discuție

a fost descompletarea dosarelor de către arhiviștii militari. Un fel de „periere”, prin care documentele care-i puteau compromite pe liderii post-comuniști erau distruse sau incluse în fonduri secrete ale arhivelor militare.

Documentele PCR preluate de militari în decembrie 1989 au început să fie predate Arhivelor Naționale abia în 1995. Despre motivele „sechestrării” acestora de către Armată și modul cum au fost depozitate și prelucrate arhivistic am discutat cu dl. gen. (r) Nicolae Spiroiu, fost ministru al Apărării în perioada 1991-1994.

Domnule gen. Spiroiu, care era situația gestionării arhivelor CC al PCR în momentul când dumneavoastră ați preluat conducerea ministerului Apărării Naționale?

În momentul când am preluat conducerea ministerului, în aprilie 1991, arhivele CC al PCR se aflau la Pitești, în mai multe camere la Depozitul de Arhivă al Armatei din Trivale. Știam că ele au fost transportate acolo imediat după 22 decembrie 1989, în perioada în care la Comitetul Central se aflau încă revoluționarii și unde s-a apreciat că este pericolul ca aceste arhive să se degradeze, să fie înstrăinate, distruse, mă rog, descompletate. Atunci Consiliul Frontului Salvării Naționale a luat măsura ca ele să fie scoase de acolo și transportate la Armată, la Ministerul Apărării, deoarece în mod normal ele ar fi trebuit să ajungă la Arhivele Statului, fiind parte din Arhivele Statului. Numai că Arhivele Statului la vremea respectivă aparțineau de Ministerul de Interne, deci de Securitate, care pe undeva nu mai era funcțională în perioada aceea. Nefiind funcțională s-a dat ordin ministerului Apărării Naționale să le preia și să le transporte.

Astăzi însă nimeni dintre cei care mai trăiesc nu-și asumă responsabilitatea de a fi decis preluarea arhivelor de către Armată. Și nici din partea Armatei nu-și asumă cineva răspunderea de a le fi preluat.

Bineînțeles că nu era nimeni la Arhive dintre administratori. Ele au fost luate în condiții specifice revoluției, deci încărcate cu grijă în camioane, cu prelată, cu protecție, nu s-a pierdut nici un document din câte știu, din câte mi s-a raportat când am devenit ministru. Au fost depozitate în condiții de siguranță, dar repet, fără un inventar, fără o preluare pe baza unui proces verbal, fără nici un fel de document. Deci au fost preluate în condițiile specifice momentului revoluționar de atunci, din câte știu eu la câteva zile după 22 decembrie. A continuat probabil și în luna ianuarie, în primele zile ale lunii ianuarie. Ce s-a reușit să se facă chiar de către predecesorul meu, domnul general Stănculescu, la Arhivele de la Pitești s-a asigurat securitatea acestei arhive. Deci nu s-au sustras documente. Chiar în cei trei ani cât am fost eu ministru n-a apărut în presă, așa cum s-a întâmplat cu alte arhive, nici un fel de documente din acea arhivă, deci s-a asigurat securitatea. În plus, au început pregătirile pentru ca arhiva să fie predată.

Între timp au apărut colecții de documente publicate de anumiți istorici, cu statut special însă. Puteți să ne relați modalitatea în care s-a făcut, începând cu anul 1995, transferul arhivelor de la Pitești către Arhivele Naționale?

Pot să vă redau cum a început acest lucru. M-a preocupat această chestiune când eram ministru deoarece apăreau în presă tot felul de afirmații referitoare de maniera că Armata deține această arhivă și nu vrea s-o dea ș.a.m.d. Ministerul Apărării Naționale a preluat arhiva așa cum găsești un portofel pe stradă. Când îl dai la poliție faci un inventar. Deci a început în primul rând inventarierea arhivei preluate. Unele dosare fuseseră distruse, descompletate, în procesul acela care

spuneam eu, în situația aceea de revoluție. A urmat reasamblarea documentelor, clasificarea lor, numerotarea, inventarierea, o operație foarte laborioasă. Depozitul de arhivă de la Pitești era un depozit în care activitatea arhivistică nu solicita mai mult de cinci, șase angajați, cu comandantul depozitului cu tot. În aceste condiții, chiar generalul Stănculescu a suplimentat ștutul de organizare și cred că și eu ca ministru. Cred că am ajuns acolo până la vreo 60 de angajați. Dar toți verificați, oameni serioși, care au lucrat la clasificarea și punerea fondului documentar spre a fi predat acolo unde se va dispune de către organele abilitate.

Totuși, cei de la Arhivele Naționale spun că au preluat în 1995 Arhiva CC al PCR fără nici un fel de evidență, la metru liniar. De asemenea, există zvonuri că documentele nu au fost predate integral. Spuneți că personalul Arhivelor de la Pitești a operat inventarierea documentelor. Puteți să relațați pe ce criterii s-a făcut inventarierea, a existat o selecționare a documentelor?

Totul se făcea sub îndrumarea secției Arhivelor Militare din Marele Stat Major, care avea specialiști. Aceștia au dat îndrumarea necesară pentru ca arhiva să fie repusă în ordine ca să poată fi predată. Ceea ce pot să vă spun este că s-a asigurat siguranța, n-au existat documente care să apară în presă, să fie luate, să fie sustrase de nici un fel. Toate au fost foarte bine administrate. Numai că procesul a fost îndelungat și mai ales, din câte știu eu, în perioada cât am fost eu ministru încă n-am început, deși am insistat, ca noi să începem să predăm această arhivă. Era și o parte militară, pentru că exista secția pentru probleme militare, de justiție, apărare a Comitetului Central. Unele din aceste documente chiar priveau relațiile militare: Tratatul de la Varșovia, așa-zisul Comitet Politic Consultativ al statelor membre a Tratatului de la Varșovia, deci exista și o componentă cu caracter militar care ar fi putut intra în arhivele militare. Ce pot să vă spun este că în perioada în care am fost eu ministru, până în 1994, încă nu se luase o decizie privind cine să preia această arhivă. Am auzit, și subliniez – am auzit, nu am date, că ar fi fost o decizie a Parlamentului, a Președenției, a unui guvern, nu știu care guvern, probabil pe timpul CDR-ului, sau poate înainte de a fi guvernarea CDR, când s-a dispus ca această arhivă să fie predată pe niște compartimente. Adică o parte din arhiva asta care ține de relații externe, dacă nu mă înșel, să fie dată la ministerul de Externe, dar sunt supoziții, alta să fie dată la Arhivele Statului. Deci înțeleg că s-a dispus ca această arhivă să fie predată în funcție de tematica documentelor.

Marea Britanie și constituirea Politicii Europene de Securitate și Apărare

■ ALEXANDRU-NICOLAE CUCU

[The University of Bucharest]

Abstract

After the Labour Party came to power, Great Britain was actively implied in the negotiations and the decision-making processes that led to the construction of the European security and defence mechanism. The European Union's new perspective regarding security and defence assumed after 1999 was mostly framed by British leaders who seized the inability of Europe to react during the Kosovo War. Although, at the beginning the United Kingdom reformed its internal mechanisms and assumed complex duties, the creation of European Security and Defence Policy did not abolish the North Atlantic security system, as Germans and French would have wanted. Beyond the United States mistrust, transatlantic cooperation continued, especially because of the UK which sought to strike the right balance between European theatre and the North-Atlantic one.

Keywords

European security; United Kingdom; Transatlantic cooperation; Labour Party; Tony Blair; Defence

Introducere

Scopul acestei lucrări este de a arăta faptul că Marea Britanie a jucat un rol deosebit de important în solidificarea angrenajului european de securitate prin crearea, a ceea ce se numește, Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA). În cadrul acestui demers de cercetare, îmi propun să analizez atât politicile britanice de securitate și măsurile adoptate pe plan intern, cât și acțiunea externă menită a coagula dimensiunea de securitate la nivelul Uniunii Europene. Pe lângă caracterul transdisciplinar al cercetării de față, aceasta caută să ofere explicații asupra unor acțiuni britanice care au dus la constituirea PESA și mai ales, caută să ofere răspuns întrebării referitoare la preferința englezilor pentru domeniul securității. De asemenea, cercetarea oferă explicații pentru schimbarea de atitudine a Marii Britanii, care timp de jumătate de secol fusese reticentă față de elaborarea unei arhitecturi de securitate la nivel comunitar.

Din punct de vedere politic, pierderea alegerilor de către conservatori și câștigarea lor de către laburiști, în primăvara anului 1997, a deschis drumul unei noi viziuni, atât în relația comunitară, cât și în ceea ce privește organizarea securității europene. Dincolo de ideologia ce stătea la baza Partidului Laburist, dezideratele și principiile acestora erau bine definite și reprezentau

o contradicție vădită față de perspectiva conservatoare. Spre exemplu, legat de politica externă, Marea Britanie urma să revină la cârma sistemului internațional¹, asumându-și noi sarcini și în interiorul construcției europene. În ceea ce privește securitatea, laburiștii se angajau într-o campanie de reformare, fără a pune la îndoială atașamentul față de NATO².

Contextul preluării mandatului de către Tony Blair era unul aparte, mai ușor de abordat decât cel de la sfârșitul Războiului Rece, dar mult mai greu de analizat. Situația internațională era din ce în ce mai fluidă, zonele fierbinți din Balcani continuau să existe, iar presiunile intraeuropene cu privire la regândirea rolului Statelor Unite în apărarea europeană rămăneau valabile. Noi riscuri și amenințări apăreau din diferite zone ale mapamondului, iar continua dezvoltare tehnologică împingea guvernele spre o aprofundare a căutării de noi resurse și materii prime. Sistemul Națiunilor Unite părea a fi depășit în unele momente, iar mecanismele de apărare colectivă necesitau o transformare accentuată. La nivelul Uniunii Europene, promisiunea construirii unei politici de apărare comună și a unor instituții capabile să implementeze decizia de securitate apăsa tot mai mult pe umerii liderilor europeni.

Decizii interne de securitate

Perspectiva laburistă asupra securității nu a fost diferită, în esență, de angajamentele asumate de Marea Britanie de-a lungul istoriei sale postbelice. Astfel, atlanticismul declarat, prioritizarea relațiilor cu Alianța Nord-Atlantică și dorința creării unui „pod între Statele Unite și Europa”³, cu Marea Britanie în centru, rămăneau dezideratele politicii externe și de securitate. Pe plan militar, noile amenințări și stabilirea unei noi definiții a interesului național au avut un impact deosebit asupra restructurării și reorganizării armatei. Din punct de vedere politic, organizarea securității și apărării urma să fie, conform secretarului apărării, atât responsabilitatea puterii, cât și a opoziției⁴. Aranjarea unui consens la nivelul clasei politice britanice reprezenta un demers important, merit a reuni viziuni și a construi strategii dincolo de aspectele ideologice, îndepărtând astfel caracterul vetust al politicii externe duse de conservatori. Totodată, deschiderea de care dădea dovadă Marea Britanie față de realizarea unui mecanism comunitar de securitate constituia un inedit în istoria sa postbelică. Retrospectiv, britanicii au fost reticenți față de integrarea în proiectul european, fiind mult mai încântați de o colaborare transatlantică și de organizarea securității europene sub auspiciile Alianței Nord-Atlantice și ale Uniunii Europene Occidentale.

Anii 1997 și 1998 au reprezentat momente cheie în cristalizarea unei noi dimensiuni în privința securității. Marea Britanie se angaja să aloce un buget mai mare domeniului apărării, iar acest lucru urma să se facă treptat, de-a lungul unei perioade de câțiva ani⁵. Creșterea de buget trebuia să acopere cheltuieli pentru dotarea tehnică a armatei, inclusiv prin realizarea unor proiecte europene, cum erau construirea fregatelor Horizon, a avioanelor Eurofighter și a vehiculelor blindate⁶. Tehnologia modernă și asigurarea unor noi modalități de ripostă în caz de atac au fost considerate vitale pentru modernizarea sectorului militar britanic. Pe

1 Labour Party, *New Labour because Britain deserves better*, <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1997/1997-labour-manifesto.shtml>, accesat 15.12.2013.

2 Labour Party, *New Labour because Britain deserves better*.

3 Tony Blair's speech at the Lord Mayor's Banquet, 10 noiembrie 1997 în Michael Harvey, *Perspectives on the UK's Place in the World*, (Londra: Chatham House, 2011), 7.

4 Tom Dodd, *The Strategic Defence Review*, (Londra: House of Commons Library, 1997), 12.

5 Ministry of Defence, *Strategic Defence Review*, iulie 1998, Cap.10.

6 Ministry of Defence., Cap.8.

plan extern, Marea Britanie își propunea să aprofundeze participarea în misiunile internaționale, atât cele de menținere a păcii, cât și cele de apărare colectivă⁷. De asemenea, asigurarea securității „teritoriilor de peste mări”⁸, Falkland, Gibraltar, Cipru era privită ca o necesitate la nivelul cabinetului Blair. În privința capacității nucleare, guvernul laburist a urmărit reformarea prin instrumente de reducere a arsenalului nuclear și de reconfirmare a importanței capacității nucleare în apărarea țării. Din punct de vedere instituțional, în cadrul Ministerului britanic al Apărării se dorea constituirea unei structuri, cu rol în coordonarea și în îmbinarea celor trei forțe importante, terestră, maritimă și aeriană, care să acționeze extrem de rapid⁹. Reforma strategiei britanice de securitate s-a realizat pe fondul unei doctrine laburiste mult diferite față de cea conservatoare, deși din punct de vedere strategic, angajamentele britanice rămăneau neschimbate. Diferența era reprezentată de o viziune mai largă, ce analiza securitatea dincolo de umbrela NATO și de arhitectura juridică a UEO. În ciuda creării de forțe militare transferate de la NATO către UEO, „forțele întrunite multinaționale operaționale”¹⁰, în care militarii britanici ocupau un loc central, Marea Britanie a căutat să-și dezvolte capabilitățile și în mod autonom, comportându-se ca o forță de primă mână, lider în relațiile internaționale și în politicile militare.

Un aspect important în analiza abordării securității de către Marea Britanie îl reprezintă riscurile și amenințările la adresa intereselor sale economice și strategice, suveranității și poporului britanic. În comparație cu perioada Războiului Rece, sistemul internațional era mult diferit, arhitectura de securitate era mai complexă și crea un inedit din punct de vedere istoric, iar potențialii adversari ai Marii Britanii erau mult mai greu de identificat. Dificultatea în a oferi perspective și actele de agresiune tot mai complexe, coroborate cu încălcarea drepturilor omului au condus la realizarea unor instrumente menite să ofere un răspuns prompt. Astfel, laburiștii au realizat planul unei colaborări instituționale extrem de performante și rapide, în care informația brută, analiza și decizia să fie elaborate într-un timp foarte scurt¹¹. Pregătirea pentru a face față amenințărilor secolului XXI a reprezentat o provocare majoră pentru guvernul laburist și pentru Tony Blair, schimbarea principiilor și tranziția spre o forță militară dinamică, flexibilă și mobilizabilă rapid au constituit piloni de reformă ai securității engleze. Totodată, teoriile ortodoxe cu privire la colaborarea transatlantică și rolul capabilității nucleare engleze rămăneau valabile și în epoca globalizării și a diversificării tipologiei actorilor internaționali¹². Cooperarea transatlantică desfășurată pe baze aprofundate, inclusiv la nivelul relațiilor dintre serviciile secrete, a reprezentat principalul pilon al asigurării securității britanice.

Guvernul britanic, ce se angajase într-o politică externă dinamică și globală, accentuând importanța Europei ca pilon de securitate, era nevoit să facă pasul spre punerea în practică a principiilor folosite în câștigarea alegerilor. Refuzul de a participa în alte mecanisme europene a pus presiune pe decidenții de la Londra, conducându-i spre obținerea unui rol major în politica de securitate¹³. Presiunea europeană, în special cea franco-germană, pentru realizarea unei structuri continentale de apărare, conjugată cu faptul că NATO sprijinea transferul de capabilități

7 Ministry of Defence., Cap.3.

8 Ministry of Defence., Cap.3.

9 Ministry of Defence., Cap.5.

10 *WEU today*, (Bruxelles: WEU Secretariat-General 2000), 22, www.weu.int, accesat 15.12.2013.

11 Ministry of Defence, *Robertson's Review: Modern forces for modern world*, 8 iulie 1998, <http://www.fas.org/news/uk/980708-uk.htm>, accesat 15.12.2013.

12 Paul Williams, „Who's Making UK Foreign Policy?” *International Affairs*, 5 (octombrie 2004): 922.

13 Stephen Wall, *A stranger in Europe: Britain and the EU from Thatcher to Blair* (New York: Oxford University Press, 2008), 172.

spre Europa, chiar și pentru misiunile conduse de europeni¹⁴, au constituit principalele oportunități de construire a conceptului european de securitate și apărare, sesizate prompt de britanici¹⁵.

Regatul Unit, arhitectul securității europene

De-a lungul celor șase luni de conducere efectivă a Uniunii Europene, între ianuarie și iunie 1998, Marea Britanie a încercat promovarea unor noi principii accentuând coordonarea în privința politicii externe și a luptei împotriva terorismului¹⁶. Rhetorica laburistă privind importanța politicii de securitate a Uniunii Europene a început să fie implementată cu o celeritate aproape neverosimilă. Importanța securității în mentalul colectiv al britanicilor se datorează poziției ocupate de Regatul Unit în sistemul internațional. Parteneriatul cu Statele Unite, cel mai important actor de pe scena internațională, a avut o mare influență asupra implicării britanice în securitatea europeană. Ținând seama și de experiența istorică a Regatului Unit, ca lider în relațiile internaționale, obișnuit să creeze alianțe strategice, să le gestioneze și să se implice în acțiuni în diferite colțuri ale lumii, devine vizibilă preferința britanică pentru securitate. Pe de altă parte, ducând o politică pragmatică, liderii de la Londra au sesizat insecuritatea prezentă pe scena europeană, dilemele de securitate franceze și au decis să profite, implicându-se în adoptarea unei strategii comune.

Primul moment important în analiza deciziei de constituire a Politicii Europene de Securitate și Apărare îl reprezintă Consiliul European de la Cardiff ce a deschis seria de negocieri pentru implementarea Tratatului de la Amsterdam și dezvoltarea mecanismelor referitoare la acțiunea externă și apărare¹⁷. Practic, dezbaterile privind rolul Uniunii Europene, în contextul adoptării monedei unice și a perfecționării procesului de extindere, a fost reprezentată de o suită de întâlniri la nivel înalt. La întâlnirea informală de la Pörschach, Tony Blair a preluat inițiativa, invitând liderii europeni să reflecteze asupra faptului că „Uniunea Europeană are nevoie de o voce coerentă și autoritară în afacerile internaționale, susținută de o capacitate militară credibilă”¹⁸. La scurt timp, hotărârea Marii Britanii a frapat întreaga comunitate internațională. Tony Blair a participat la o întâlnire bilaterală cu președintele Franței, Jacques Chirac, în urma căreia s-a decis imprimarea unei politici autonome de gestiune a crizelor la nivelul UE¹⁹. Acordul bilateral franco-britanic, construit pe baza experienței pozitive din Bosnia, a stărnit unele suspiciuni la Washington, prin utilizarea conceptului de autonomie și prin participarea Franței, care nu mai avea structura militară integrată în NATO²⁰. Decizia de la Saint-Malo avea implicații mult mai adânci pentru dimensiunea euro-atlantică de organizare a securității. Uniunea Europeană trebuia să aibă capacitate de planificare strategică multifuncțională și surse de informații secrete²¹, instrumente pe care NATO le utiliza deja. Acest angajament juridic

14 *Ministerial Meeting of the North Atlantic Council*, Berlin, 3 iunie 1996, <http://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-063e.htm>, accesat 15.12.2013.

15 Michael Llewellyn Smith, „Europe at the Millennium: A British View on Security and Defence”, *A Journal of Foreign Policy* 8 (1999).

16 Foreign Office Archives, C.M. 4152, *Developments in the European Union January-June 1998*, f.1.

17 SN 150/198 REV 1, *Cardiff European Council*, iunie 1998, f.21.

18 Foreign Office Archives, C.M. 4352, *Developments in the European Union July-December 1998*, f.56.

19 *Joint Declaration issued at the British-French Summit*, Saint-Malo, 4 decembrie 1998, <http://www.cvce.eu/viewer/-/content/f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f/en>, accesat 16.12.2013.

20 William Wallace, Tim Oliver, „A bridge too far: The United Kingdom and the Transatlantic Relationship”, *Robert Schuman Centre for Advanced Studies*, 22 (2004), 8, http://www.eui.eu/RSCAS/WP-Texts/04_22.pdf, accesat 16.12.2013.

21 *Joint Declaration issued at the British-French Summit*.

constitua ideea că, în viitor, Uniunea Europeană putea deveni concurent direct al NATO, fapt ce ar fi redesenat complet strategiile și planurile de securitate postbelice.

Dincolo de faptul că europenii nu erau capabili să realizeze singuri planificarea strategică din considerente politico-economice, declarația de la Saint-Malo nu a operat vreo schimbare față de conceptul de apărare colectivă, păstrat în continuare sub umbrela de securitate nord-atlantică și nici nu a modificat structura apelului la capabilități NATO²². Mai pragmatic, după Saint-Malo, Uniunea Europeană urma să facă gestiune de criză unde NATO nu se implica, trebuia să aibă forțe armate care să intervină rapid în cazul unei amenințări și să fie susținute de o industrie puternică a apărării dezvoltată în interiorul UE. Pentru britanici, decizia de la Saint-Malo a reprezentat o uriașă provocare, din perspectiva opțiunii strategice. Astfel, în urma acestei decizii, era mult mai greu de menținut un echilibru între Statele Unite și Europa, prin prisma NATO și UE, iar rolul de pod între cele două continente și structuri era mult mai dificil de gestionat de Marea Britanie. Provocarea principală a Marii Britanii a fost să nu dubleze, din punct de vedere instituțional, mecanismele existente deja la NATO și balansând cu succes între UE și NATO, a reușit să devină principalul conducător al Politicii Europene de Securitate și Apărare²³.

Pe plan european, inițiativa britanică de constituire a PESA a fost bine primită, iar dezvoltările în materie de securitate comună și politică externă au continuat prin decizii față de situația din fostele state sovietice, Balcanii de Vest și Orientul Mijlociu²⁴. Astfel, Uniunea Europeană a dobândit un rol proactiv în afacerile internaționale, iar din punct de vedere militar, a încercat o aprofundare a situației existente în Balcani. În ciuda viziunilor ușor diferite ale britanicilor și francezilor față de modul instituționalizării apărării europene, realitatea conflictului din Kosovo a avut un impact puternic asupra deschiderii negocierilor referitoare la modalitățile concrete de acțiune. Astfel, începând cu martie 1999, europenii s-au întâlnit pentru a-și negocia propunerile. Britanicii, ca inițiatori ai apărării europene și ca lideri în această sferă de cooperare, au venit cu propunerea de a crea o comisie permanentă pentru a îmbunătăți coordonarea în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună²⁵. Fiecare stat a încercat să-și susțină inițiativa, scopul fiind de a abolii atitudinea defetistă referitoare la capacitatea europenilor de a coopera în materie de securitate. Consiliul European de la Köln a încercat crearea unui mecanism decizional în ceea ce privește securitatea europeană, urmând ca pe viitor să se organizeze și capabilitățile militare²⁶. Concret, la nivel european, urmau să se înființeze structuri pentru a face gestiune de criză, iar sistemul instituțional al UEO urma să fie atras în cadrul Uniunii Europene²⁷. Această abordare pragmatică asupra instituționalizării gestiunii de criză la nivelul Uniunii Europene prin „reținerea elementelor UEO care pot folosi UE și abandonarea celor care nu sunt utile”²⁸ era susținută de Tony Blair. Din punct de vedere analitic, britanicii vedeau inutil conceptul de apărare colectivă ca element al tratatului UEO, când acesta era cuprins și în tratatul NATO²⁹. Din punct de vedere

22 *Joint Declaration issued at the British-French Summit*.

23 Michael Clarke, „French and British Security: Mirror Images in a globalized world” *International Affairs* 4 (2000): 733.

24 *Vienna European Council, Presidency Conclusions*, decembrie 1998, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00300-R1.EN8.htm, accesat 16.12.2013.

25 Helen Wallace, William Wallace, Mark A. Pollack, *Policy-Making in the European Union*, (New York: Oxford University Press, 2005), 445.

26 Robert Dover, *Europeanization of British Defence Policy*, (Londra: Ashgate Publishing Limited, 2007), 62.

27 CAB 150/1999, *Annex III European Council Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence*, f.35, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/57886.pdf, accesat 16.12.2013.

28 Jolyon Howorth, „Britain, France and the European Defence Initiative” *Survival* 2 (2000): 9.

29 Howorth, „Britain”, 10.

instituțional, europenii au trasat la Köln modul cum aveau să se desfășoare întâlnirile ad-hoc ale Consiliului Afaceri Generale, care să includă și miniștri ai apărării³⁰. De asemenea, lua ființă Comitetul politic și de securitate, organ permanent la nivelul UE, care urma să primească informații de la Comitetul militar și de la Statul major al UE³¹. Totodată, Uniunea Europeană prelua Centrul de sateliți din Spania și Institutul pentru Studii de Securitate de la Uniunea Europei Occidentale. Deciziile în materie instituțională, adoptate la Köln, urmau a fi implementate ulterior, însă coeziunea sub inițiativa și presiunea britanică a fost extrem de importantă, nu numai în domeniul militar, ci și în ubicuitatea istorică a cooperării politice europene.

Viziunea atlanticistă a Marii Britanii părea că sucombuse în dauna europenismului francez, însă relația anglo-americană funcționa, deși intrase pe un tărâm plin de incertitudini. Principala temere a americanilor era că Uniunea Europeană ar intenționa să-și creeze instituții de planificare operațională și de informații³², fapt oarecum logic, prin prisma viziunii unite europene și a desenării cadrului juridic la Köln. Statele Unite, folosind un abil joc diplomatic, au pus presiune pe britanici, ca parteneri strategici și de dialog, să excludă noțiunea de „autonom” din mecanismul acțiunilor în care americanii nu erau angrenați și să dea asigurări că UE nu are în plan construirea unor alternative la capacitățile NATO³³. Tony Blair, adept ferm al continuării relației privilegiate, era totodată și susținătorul unei puternice construcții europene, cu Marea Britanie ca lider, iar evenimentele din Kosovo, rămase în mentalul colectiv european, puteau constitui prilejul prin care Uniunea Europeană să-și sedimenteze unitatea politică din care să rezulte asumare de sarcini strategice. Astfel, Tony Blair și Jacques Chirac au participat la o nouă întâlnire bilaterală dedicată aranjamentelor de securitate³⁴. Din punct de vedere politic, întâlnirea nu a oferit un progres remarcabil securității europene, cum a oferit întâlnirea de la Saint-Malo, însă a afirmat rolul hotărâtor al viitorului Consiliu European de la Helsinki³⁵. Pentru a nu accentua mefiențele americane, Blair și Chirac au optat pentru transcrierea în concluziile întâlnirii lor a faptului că nu intenționează duplicarea instituțiilor NATO³⁶. Exegeza documentelor relevă faptul că deciziile importante adoptate la Helsinki nu erau altceva decât schițele, în special britanice, realizate pentru întâlnirea de la Londra. Întâlnirea bilaterală de la Londra a reprezentat și o apropiere franco-britanică în materie de planificare strategică și de comandă. Britanicii și francezii se angajau într-un efort comun, în ceea ce privea colaborarea informațională pentru a gestiona misiunile conduse de UE³⁷.

Consiliul European de la Helsinki a pus în aplicare cele decise la Londra, europenii asumându-și la nivel politic sarcini de gestiune a crizelor. Definirea obiectivului central al UE, ce trebuia implementat până în 2003 a reprezentat principala sarcină asumată de europeni în problematica de securitate. Obiectivul central însemna capacitatea de a desfășura în timp de 60 de zile trupe în număr de 50.000-60.000 de militari și a le menține 1 an în teatrul de operații³⁸. Trupele, deși nu reprezentau

30 CAB 150/1999, *Annex III Cologne European Council*, iunie 1999, f.39, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/57886.pdf, accesat 16.12.2013.

31 CAB 150/1999, *Annex III Cologne European Council*, f.40.

32 Dover, *Europeanization*, 66.

33 Howorth, „Britain”, 12.

34 Anglo-French Summit, Londra, 25 noiembrie 1999, în Maartje Rutten, *From St-Malo to Nice European defence: Core documents*, Chaillot Paper 47, (Paris: Institute for Security Studies, 2001), 77.

35 Rutten, *From St-Malo*, 78.

36 Rutten, *From St-Malo*, 77.

37 Rutten, *From St-Malo*, 77.

38 *Presidency Progress Report to the Helsinki European Council on strengthening the Common European Policy on Security and Defence*, 1999.

o armată a Uniunii Europene³⁹, urmau a se reuni sub conceptul de Forțe de Reacție Rapidă și trebuiau să se autosustină și să se pună la dispoziția, atât a misiunilor conduse de NATO, cât și a celor conduse de UE⁴⁰. Reiterând sarcinile instituționale adoptate la Köln, adăugându-le și un termen limită pentru anul 2000, europenii aprofundau cooperarea și intensificau trasarea mecanismelor comunitare.

Concluzii

Analizând evenimențial, Marea Britanie era o învingătoare, prin impunerea voinței sale asupra statelor europene, chiar și în ciuda faptului că nu toți actorii europeni erau capabili să-și asume angajamente de securitate. Manifestând dorința de a deveni un lider important al construcției europene și sesizând oportunitatea creării unui mecanism inedit pentru gestiunea crizelor, atitudinea Marii Britanii față de securitatea europeană a suferit o vădită transformare față de perioada Războiului Rece. Coroborarea viziunilor atlanticiste cu cele europeniste, mai concret, cele britanice alături de cele franceze, a condus la realizarea angrenajului european de securitate, ideal ce s-a încercat a se pune în practică de-a lungul secolului XX în integralitatea sa. Dezvoltările ulterioare au arătat că europenii doreau emergența unei capacități reale de acțiune, însă toate aceste angajamente au atras disensiuni în relația cu Statele Unite. Rolul asumat de Marea Britanie i-a adus un capital de imagine extrem de mare lui Tony Blair, însă a obligat întreaga clasă politică britanică să manevreze cu atenție între Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică. Preferința britanică pentru domeniul securității și implicarea sa hotărâtă se explică prin experiența istorică a Marii Britanii și prin parteneriatul strategic cu Statele Unite, uneori, Marea Britanie fiind privită ca o interfață a americanilor în afacerile europene. Ținând seama de cele prezentate, imboldul dat de conflictul din Kosovo a fost unul decisiv pentru instituirea PESA, iar crearea unei arhitecturi instituționale și asumarea de sarcini militare precise au demonstrat perfect acest lucru. Deși, europenii, mai ales germanii și francezii, au avut unele viziuni diferite față de britanici, în cele din urmă, schemele trasate de guvernul Blair au fost acceptate și adoptate de către Uniunea Europeană.

BIBLIOGRAFIE

Surse primare:

CAB 150/1999, *Cologne European Council- Presidency Conclusions*, iunie 1999.

Helsinki European Council- Presidency Conclusions, decembrie 1999.

Helsinki European Council, Bulletin of the European Union, Nr.12, 1999.

Joint Declaration issued at the British-French Summit, Saint-Malo, 4 decembrie 1998, <http://www.cvce.eu/>.

Labour Party, *New Labour because Britain deserves better*, 1997.

Ministerial Meeting of the North Atlantic Council, Berlin, 3 iunie 1996.

Ministry of Defence, *Robertson's Review: Modern forces for modern world*, 8 iulie 1998.

Ministry of Defence, *Strategic Defence Review*, iulie 1998. RUTTEN, Maartje ed., *From St-Malo to Nice: European defence: core documents*, Paris, Institute for Security Studies, 2001.

³⁹ *Helsinki European Council*, Bulletin of the European Union 12 (1999): 10.

⁴⁰ Foreign Office Archives, C.M. 4762, *Developments in the European Union July-December 1999*, f.16, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20021125123952/http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/DevelopmentsintheEUJulyDecember1999,o.pdf>, accesat 16.12.2013.

Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs Archives: C.M. 4152/1998, C.M. 4352/1999, C.M. 4762/2000.
 SN 150/1/98 REV 1, *Cardiff European Council- Presidency Conclusions*, iunie 1998.
Vienna European Council- Presidency Conclusions, decembrie 1998.
 ****WEU Today*, Bruxelles, WEU Secretariat-General, 2000.

Surse secundare:

CLARKE, Michael, „French and British Security: Mirror Images in a globalized world” *International Affairs* 4 (octombrie 2000): 725-739.
 DODD, Tom, *The Strategic Defence Review*, Research Paper 97/106, Londra, House of Commons Library, 23 octombrie 1997.
 DOVER, Robert, *Europeanization of British Defence Policy*, Londra, Ashgate Publishing Limited, 2007.
 DUKE, Simon, *The Elusive Quest for European Security From EDC to CFSP*, Londra, Macmillan Press Ltd., 2000.
 HARVEY, Michael, *Perspectives on the UK's Place in the World*, Londra, Chatham House, decembrie 2011.
 HOWORTH, Jolyon, „Britain, France and the European Defence Initiative” în *Survival*, Vol.42, Nr.2, 2000, pp.33-55.
 SMITH, Michael Llewellyn, „Europe at the Millennium: A British View on Security and Defence”, în *A Journal of Foreign Policy*, Nr.8, 1999.
 WALL, Stephen, *A stranger in Europe: Britain and the EU from Thatcher to Blair*, New York, Oxford University Press, 2008.
 WALLACE, Helen, WALLACE, William, POLLACK, Mark A., *Policy-Making in the European Union*, New York, Oxford University Press, 2005.
 WALLACE, William, OLIVER, Tim, *A bridge too far: The United Kingdom and the Transatlantic Relationship*, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 22 (2004).
 WILLIAMS, Paul, „Who's Making UK Foreign Policy?” în *International Affairs*, Vol.80, Nr.5, octombrie 2004, pp.911-929.

The Crises and the Movements of Global Capitalism

■ IRINA VELICU

[University of Hawaii]

Abstract

The intention of this article is to problematize global capitalism as the 'common enemy' of the 'anti-globalization' movements by placing it within the ambiguities of post-modernity. Looking at (post)-Fordism, I talk about the incompleteness of any hegemonic project. Gramscian understanding of hegemony as born in the factory may still be still valid but needs to be expanded to cover what Deleuze describes as 'arbitrary bio-politics'. While power aims at control of minds, moods or feelings, the attempt to normalize these evades the power of any institution and contains the potentialities of its own subversion.

Keywords

capitalism; hegemony;
counter-hegemony; Fordism;
post-Fordism

Introduction

Contemporary counter-hegemonic movements need to be deconstructing rather than 'naming' the 'common enemy' or hegemony.¹ The primary activity of new social movements is to challenge dominant cultural codes.² I am not going to detail here how the so-called 'anti-globalization' movements are creating a new and complex terrain for resisting global neo-liberal corporate capitalism as the new hegemony. Here, I will explain how the Post-fordist and post-modernity, albeit contradictory, ambiguous and non-homogenous, have been complicating „hegemonic“ power without replacing the 'factory' itself as one of the sites where hegemony is born. Gramsci's arguments are still relevant though not sufficient to explain the complexity of power relations in late capitalism. The 'unifying' rationale of contemporary 'anti-globalization' movements is the perception of a 'common enemy', totalizing and mastering peoples' destinies everywhere. My argument is that our understanding of these counter-hegemonic

¹ I am referring here to the name of one of the major book on this topic, i.e. Amory Starr, *Naming the enemy: anti-corporate movements confront globalization* (New York: St. Martin's Press, 2000).

² Melucci, A. *Challenging Codes. Collective Action in the Information Age*, (CUP, Cambridge, 1996), pp. 89-93.

movements would benefit from a 'deconstruction' of this perceived 'common enemy' itself which implies a re-conceptualization of 'hegemony'. In this essay I intend to problematize economic global capitalism as the 'common enemy' of the anti-globalization movements by placing late capitalism within the ambiguities of post-modernity. No hegemony is ever complete. This incompleteness is exactly what makes the movements possible. Following Foucault's conceptualization of power and resistance as mutually constitutive, 'hegemony' or capitalist dominance appears as contradictory and constitutive of what it tries to control.³ Hence also the site where it may be 'born' varies.

The first section of this essay will follow Harvey's lines of argument. The post-modern (post-fordist) awareness of fragmentation and contradictions, increasing uncertainties and anxieties, which we continue to feel since the 1970s, produces both celebratory aesthetic movements of empowerment in 'deconstruction' as well as charismatic re-territoralizations of ideological closure in search for new ontological securities. The anti-globalization movements mirror both these reactions in the multitude of Leftist shades of oppositional consciousness raising campaigns as well as New Right conservator tendencies. However, the movements' difficulty in forging strategic unity lies precisely in the lack of hegemonic unity of the 'common enemy' itself.

Second, I will make a brief analysis of the economic and social changes that Fordism and Post-fordism generated, present the similar inherent contradictions of capitalism in the story about globalization and re-open the discussion by theorizing modernity and post-modernity and their overlapping nature in contemporary global capitalism. Arbitrary bio-economy along with bio-politics seems to characterize hegemony of capitalist power. Its center is no longer the factory as it pervades our lives irrespective of race, gender and class or occupation. Gramscian understanding of hegemony is still valid but needs to be expanded following these lines. As Hardt and Negri argue, „The first question of political philosophy today is not if or even why there will be resistance and rebellion, but rather how to determine the enemy against which to rebel.“⁴

Can we forget the factory?

Gramsci regarded Americanism as a symptom of future historical developments within production relations and looked at its impact on Europe after the WWI. America seemed to intrigue European Marxists like Gramsci because it lacked the residual problems of a feudal phase, and:

Since these preliminary conditions existed, (...) it was relatively easy to rationalize production and labor by a skilful combination of force (destruction of working class trade unionism on a territorial basis) and persuasion (high wages, various social benefits, extremely subtle ideological and political propaganda) and thus succeed in making the whole life of the nation revolve around production. Hegemony here is born in the factory.⁵

Understanding Gramsci's belief requires more historical information about the modes of production and particularly Fordist practices of mass-production. Following Gramsci, Harvey makes a valuable presentation of Fordism, modernity

³ See Michel Foucault, *Society must be defended* (New York: Picador, 2003).

⁴ Michael Hardt and Antonio Negri, *Empire* (Cambridge: Harvard University Press, 2001), p. 211.

⁵ Antonio Gramsci, *Selections from the Prison Notebooks*, Quintin Huare & Geoffrey N. Smith (eds.) (NY: International Publishers, 1971), p. 285.

and post-fordism and post-modernity. He explains how they cannot be seen as necessarily homogenous. In Fordist America there was relative fixity and permanence – fixed capital in mass production, stable standardized markets, a clear configuration of political and economic power, easily identifiable authority and meta-theories of modern descent. Though the recipe was not ‘spontaneous’ but depended on economic growth and transformation of social relations, the project of Fordism itself was in ‘becoming’.

During Fordism, economists were imagining ‘principles of scientific management’ to radically increase productivity by breaking down labor processes into rigorous tasks. The challenging efforts were going as far as the ‘perfect worker’ had to be created through the imposition of a certain way of life, almost like a new Man: sexuality, family, morality and societal *modus vivendi*, they all had to harmoniously create the happy atmosphere of capitalist life.

So in 1916, Ford sent an army of workers to ensure that the ‘new man’ of mass production had the right kind of moral probity, family life, and capacity for prudent (i.e. non-alcoholic) and ‘rational’ consumption to live up to corporate needs and expectations. (...) So strongly did Ford believe in corporate power that he increased wages with the onset of the great depression in the belief that this would boost demand, revive the market and restore business confidence.⁶

One is already familiar with the devastating consequences of the Great Depression for the workers and how it took a New Deal to save some of the situation, besides Ford’s encouragements that workers should cultivate vegetables during their spare time in order to survive. In addition, the ideological divisions (between a Left or Right) were melted in the general efforts to imagine a way out of the Depression. But clearly it took a savage collapse for the capitalist states to re-think productive regulation:

The democratic status of the 1920s had to be overcome by a modicum of state authoritarianism and intervention for which very little precedent (save that of Japan’s industrialization, or the Bonapartist interventions of Second Empire France) could be found.⁷

has to keep in mind the above story in order to understand that the relative balance of the post-war situation has not been just an accident but the actual ‘effort’ and struggles of many parties involved in economics, social practices and state’s politics. Indeed, through welfare Keynesianism, postwar Fordist way of life had combined more stable economic growth with rising material standards. The state and the economy were interdependent; Fordism depended on a State specific role. Moreover, state power legitimacy depended on the Fordism’s capacity to produce benefits (including social care) more justly, evenly and non-discriminatorily (a very difficult task considering the historical bias in favor of the white and the male).

It is in this context that the Breton Woods agreement in 1944 made the world dependent on the US dollar stability. In addition, Yalta’s Stalinist ‘conquest’ in 1945 has secured the impulse for the US’s mobilization of the productive, social and political forces to forge capitalism. This ‘war’ against communism justified other repressions of workers’ unions (given the fragile Wagner Act of 1933) and offered the possibility to consolidate what Gramsci called ‘hegemony’. Hence, the state has

⁶ David Harvey, *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change* (USA: Blackwell, 1990), p. 126.

⁷ Harvey, „ *The Condition* „, p. 129

continued to play the role of a partner in developing the capitalist hegemony despite prevailing neo-liberal ideas that try to neutralize its importance.

Following crisis of over-accumulation, Fordism is challenged in the 1970s; This was the age of new social movements struggling to humanize capitalism and calling for a new social economy sensitive to ecology, economic security and basic human needs. Observations about the so-called 'transition' to post-Fordism point to a decline in old manufacturing base and of skilled, male manual working class, rise of services, white-collar classes, feminization of work force, development of new Information Technology, dominance of multinationals with greater autonomy from state, globalization of finance and communication revolution. There was also more choice and product differentiation, supposedly targeting consumers' lifestyle, tastes and cultures rather than class-based. In terms of cultural patterns, post-Fordism has brought more pluralism and fragmentation, weaker collective solidarities and block identities, new identities associated with greater work flexibility and individual choice through consumption. It is within these transitions that one could better observe the paradoxes of capitalism given its tendency towards instability, crisis and change as well as its ability to stabilize through institutions (some degree of regulation and normalization) that are able to secure a longer stability.

The 'regulation theory' presents three elements that explain a 'successful' transition of capitalism.⁸ First, it is the existence of a regime of accumulation, that is, regularities at the economy level enabling capita accumulation. Second, there is a mode of regulation, i.e., laws and habits that secure capitalism's reproduction. Third, there is a mode of societalization, namely, the political and social compromises, alliances and ideological hegemonic processes which support mass social cohesion and integration to stabilize the given development path. These elements facilitate new technology-based work with worker segmentation and social marginalization, stronger industrialization of service sectors with changing patterns in social structure towards white collar, enforced mobility of labor and new geographies of employment (relocation of production in cheaper spaces and with cheaper workers in developing nations), monopolies of major firms and institutions, weaker trade unions and erosion of worker solidarity. In other words, these have been the new opportunities as well as the new forms 'enslavement' of labor by capital characteristic of our current times. Post-fordism is still in the making precisely because of the absence of a complete dominant or binding mode of societalization.⁹

The modes of accumulation are still efficient because the schemas of reproduction are still coherent while the production for surplus profit is still the main principle of economic life nowadays. Nowadays transnational corporations locating their manufacturing processes in Third World countries have already found the principles of 'scientific exploitation' and not only 'management' as during Fordism. The world of CEOs itself is a controversy when famous corporate people themselves start acknowledging that in pursuit of profits, corporations create monsters that may destroy us as well as production that is 'plundering' the Earth. While some of them still consider labor practices in the developing world as necessary because people have no other choice, the question is how the choices' spectrum is maneuvered. As Rupert argues, it is essential to remember is that the capitalist organization of production is not natural or necessary but the result of historically situated agents. Private powers are understood in terms of ownership and control of prop-

⁸ See Ash Amin, (ed.) *Post-Fordism: A Reader* (Cambridge: Blackwell, 1994).

⁹ Bob Jessop, „Post-Fordism and the State“, in Ash, Amin (ed.) *Post-Fordism: a reader* (Cambridge: Blackwell, 1994). Jessop argues that the state is adapting to and contributing to multi-layered changes in global politics.

erty which give the authority to act in the social organization of production even without democratic accountability.

Capitalism's structural separation of the 'economic' from the 'political' may have crucial ideological effects: for it enables the wage relations to take on the appearance of a voluntary exchange between abstract individuals in the market; while at the same time, the state may appear as a class neutral public sphere in which abstract individuals may interact as formally equal citizens pursuing politics of self-interest.¹⁰

Historical materialism – as a critique of capitalism (of fordist roots) understood as a particular historical form of organization of human social life rather than a natural or necessary expression of our human nature – is not limited to Marxism or Gramscianism nor it refers simply at economics and domestic sphere but rather enriches the understanding of politics by connecting the global economic and political systems. Surely, to a certain extent people make their own history and construct a certain 'human core' in particular socio-historical contexts. Capitalism clearly generates some freedoms – as liberation from feudal serfdom. But there are also other serfdoms and limits on the very freedoms and rights we have gained through democratic political emancipation. Re-construction and re-creation of history is not purely *de novo* because „Under historical circumstances of capitalism, our inability collectively to determine the social organization of our productive activity, the kind of society we live in, and the kind of people we will become, is for Marx an index of our un-freedom.”¹¹ The dependence of the majority on the limited and alienating 'wage' is 'enslavement'. This reification of social power relations becomes the *sine qua non* of life and human destiny itself. The market seems beyond our control and hence we internalize it as natural and inescapable. An irony of democracy lies in its dependence on money power which explains the infinite populism of most politicians. The problem now is not the so-easily 'discredited' 'Marx' but those who refuse to critically engage in discussions about capitalism fearing the label of 'Marxist'.

To the extent that capitalism and its putatively private relations of power organize crucial parts of social life on a transnational scale, the struggles surrounding these relations and their various articulations in sites around the world merit serious study as part of the question of global power and resistance.¹²

The 'transitions' to (post)fordism have brought a different experience of time and space, while science and morality were blurred, images, fragmentation, ephemerality and culture taking precedence over narratives, eternal truths and unified politics. But just as modernity and post-modernity are melting together in a fluid mutual constant transformation, Fordism and post-Fordism are coexisting to a varying degree. While the modernist-Fordist flexibility was following a certain narrative of Becoming, postmodern flexibility is, however, more ambiguously, non-teleological, flexible in production techniques, labor markets and consumption niches, more fictional (even with capital), fantastic, immaterial (particularly of money), abounding of images, ephemerality and contingencies. Yet, and very important, postmodernism and post-fordism also embodies strong nostalgias and potential commitments to Being (ontological securities) and to Space (conquest of

10 Mark Rupert, *Ideologies of globalization: contending visions of a new world order* (NY: Routledge, 2000), p. 3

11 Rupert, *Ideologies of globalization*, p. 15

12 Rupert Mark and M. Scott Solomon, *Globalization and international political economy: the politics of alternative futures*, (Lanham: Rowman & Littlefield, 2006), p.19.

time through spatialization, fixation), which is observed in the rise of charismatic leaders and politics, neo-conservatism and neo-fascism¹³, which may also be seen as part of the counter-hegemonic movements despite them claiming left internationalist and pacifist character. This last observation also gives us a possible explanation for the ambiguity and contradictory complexity and diversity of the counter-hegemonic movements trying to challenge the 'hegemony' of late corporate capitalist globalization. I will focus next on the complexity of 'hegemony' in late capitalism to argue that Gramscian understanding of hegemony is still valid but needs to be expanded to cover arbitrary bio-economy along with bio-politics.

How can one speak of new hegemonies?

When approaching the concept of 'hegemony' or power domination in contemporary post-Fordist era we can argue that the organization of human organization is beyond bio-politics and aims at control of minds, moods, feelings, potentialities of life; but the attempt to normalize these is arbitrary, evades the power of any single (global) institution (including factories or states) and most importantly, contains the potentialities of its own subversion.¹⁴ In Post-fordism, capitalism's commodity production is based on the ability of labor power to create surplus value, surpass its own limits, itself becoming just another commodity. Crises appear as soon as the labor power refuses to turn to a commodity as we can see in the counter-hegemonic movements criticizing globalization worldwide. More importantly is that, increasingly detached from spatial, physical and biological aspects, labor force has become rather 'mental'. Labor force moves in time and unrolls over the boundaries and hierarchies of space. Hence, it is almost impossible to organize, control and locate such labor force through the place it belongs to or its practices. Again here we can see the contradictions of capitalism, both empowering and enchaining.

In the lines of argumentation of contemporary philosophers, such as Agamben or Deleuze, we are faced with a type of bio-political economy where production has rather become spatially boundless and temporarily endless: the factory-office and its borders have dissolved into a multitude of productive singularities. Post-modernity and post-fordism bring fragmentary and fluidity in the means of societal production and control. This makes us speak of a new form of non-foundational economic capitalism, which through the new knowledge economy, produces new cartographies of control and obedience and hence new types of hegemony.

The floating currency (influencing and influenced by the floating 'signifier' or lack of foundational truths) and the generic human capacities (intellect, perception, linguistic-relational abilities) as supporting the means of production are blown in the air without a foundation rationality to confine their movements. This is empowering, disempowering, confusing, re-assuring and frightening as well. Deleuze says that the changed conception of „money“ perhaps best explains the transformation from disciplinary societies to those of control¹⁵: whereas discipline was always related to molded currencies having gold as a numerical standard, control now is based on floating exchange rates, modulations of the movements of currencies. It is precisely this loss of standard/foundation or faith that distinguishes contemporary 'Arbitrary power' from despotic or disciplinary bio-power and Fordist hegemony.

13 Harvey, *The Condition of Postmodernity*, p. 339

14 See Michel Foucault, *Society must be defended* (New York: Picador, 2003) and Gilles Deleuze, Félix Guattari. *Thousand plateaus: capitalism and schizophrenia* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987).

15 Gilles Deleuze, „Postscript to the Societies of Control“, *October*, 59, Winter ,1992, pp. 3-7.

Agamben argues that it is the arbitrariness of power today that has to be revealed and challenged.¹⁶ Cases such as „International legality“ (Kuwait 1991), „humanity“ and „human rights“ (Somalia 1993, Bosnia 1995, Kosovo 1999), „enduring freedom“ (Afghanistan 2001), „fight against terrorism“ (Iraq 2003) make us think that the modern (bio)power which used to receive its legitimization from particular institutions and their tasks (factory produces, hospital takes care of illness, state protects labor force, army wages war, research is done in a university) is replaced by an ‘arbitrary’ power in the a ‘society of controls’ which avoids commitment to any particular institution which would set limits and slow them down. There is no clear Law within which power functions. What is interesting about arbitrary power is that it seems to never simply act toward an end, a detail which helps us further problematize the idea of a ‘common enemy’ one can fight against in movements. The new formless form of power as a non-state, non-institutional form of intervention is the logical „form“ of power within an economy whose foundation has collapsed (organization without meaning). Knowledge economy is the continuance of capitalism without a foundation, and arbitrary power is its logical form of organization. While Fordism may have convinced the ‘nation’ of its ‘scientific truths’, nowadays the ‘nakedness’ or arbitrariness of any ‘hegemony’ cannot be easily naturalized.

Arbitrary power makes us think of ‘arbitrary’ resistance which, seem to reiterate Harvey’s fears when approaching the idea of aesthetic politics. Beyond ideology, faith and domination, resistance to arbitrariness may embrace arbitrariness – in a multitude of forms. When one has no faith, one has no limits. The awareness of the potentialities of the ‘multitude’ bringing ontology into our immediate life is overwhelming. There is no need for common cause, no need for unified institutionalized collectivities of faith to become political and the only element at stake is change through multiplicity of sites of resistance to match the multiplicities of ‘hegemonic’ (or dominant) sites. When theorizing about the ‘anti-globalization’ movements it may be more productive to focus on these multiplicities. However, in order to do that, the understanding of ‘global capitalism’ needs to be broadened and nuanced as to also capture its arbitrariness.

Concluding remarks

Theorizing capitalist power as non-institutionalized, non-centralized and non-ideological may have some intellectual benefits. One may further analyze the implications that this conceptualization might bring for resistance movements. This approach may help us escape the blockage that the anti-globalization movements seem to experience when searching for a unified cause and institutional organization to counteract global capitalism. If sociology and political science (which are still state-centric in favoring state or community-polis in general even inter-nationally) can imagine resistance outside an organized collective (such as social movements objectified and unified resulting from the polis-centric logic) the understanding of late capitalism as non-unified both in terms of ideology, means, ends and institutions is productive. Hegemony needs to be looked for and counter-acted everywhere indeed.

Moreover, conceptualizing power hegemony as ‘floating’ in the ‘air’ may be limiting to the extent that the realities of bio-power as spatial and the ‘wage-slavery’ are still very much alive in certain Worlds. The world may be one global village (especially for capital, finance and powerful actors that enjoy the ‘lines of flight’,

¹⁶ Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Daniel Heller-Roazen (Translation), (Stanford: University Press. Stanford, 1998).

facilitated by the exact 'rigid segments' that they are undermining, namely the State and its institutions¹⁷) but it is far from being identical in hegemonic practices.

Considering the continuing preference for state-centric approaches historically favoring the White, the Western and the rich through different forms of imperialism or the corporate elite hijacking Empire's institutions, the problem of resistance still lingers in how and where we see 'centers' of dominance. There are more worlds out there that are trapped into structural constraints and national-building narratives (the North, the South but the South includes post-colonial, Third World and post-communist Europe). While rejecting the attempt to homogenize these broad localities themselves, this paper argues that conceptualizing collective resistance has to take into account the differences in capitalist practices that these regions face. Labor practices in developing countries where Western corporation enjoy paradises of cheap labor and very low standards are resembling prisons and 'armies' and the coercive force used on poor, docile (mostly women) bodies is outrageous. Rupert's observation is crucial in this sense: „capitalism's 'dual freedom' means that there is scope for some choice in the wage relationship. However, migrant domestic workers and in fact most temporary migrants are still denied this freedom.

Power and resistance come in multiple forms and they all deserve closer investigations. Nowadays, as Said mentions, imperialism (or neo-colonialism) still lingers in all aspects of social and economic life. We can observe it in the new globalization processes, which prompted the anti-globalization movements. These are generally movements against the (mostly American) corporate conquest, i.e. the privatization of every aspect of life¹⁸. However, no map of an Empire is ever finalized. Hegemony is never complete since it may equal suicidal – both power and resistance 'create' maps and 'conquests' – and is never monolithic or fixed but rather unstable and ambiguous.

BIBLIOGRAPHY:

Agamben, Giorgio. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, Daniel Heller-Roazen (Translation), (Stanford: University Press, Stanford, 1998).

Amin Ash, (ed.) *Post-Fordism: a reader* (Cambridge: Blackwell, 1994).

Bakan Joel. *The corporation: the pathological pursuit of profit and power*. (New York: Free Press, 2004).

Deleuze, Gilles, *Dialogues*, Gilles Deleuze and Claire Parnet (London: Athlone, 1987).

Deleuze, Gilles, *Foucault*, translated by Sean Hand, (Minnesota: University of Minnesota Press, 1988).

Deleuze Gilles, Félix Guattari. *Thousand plateaus: capitalism and schizophrenia*, transl. by Brian Massumi (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987).

Deleuze, Gilles. „Postscript to the Societies of Control“, *October*, 59, Winter, 1992.

Foucault, M. *The history of sexuality: An introduction*. (Harmondsworth: Penguin Books, 1990).

Foucault, M., „Of other spaces“. *Diacritics*, 16, 22–27.

Foucault Michel, *Religion and Culture* (NY: Routledge, 1999).

Foucault, Michel. *Society must be defended: lectures at the Collège de France, 1975-76*, Mauro Bertani and Alessandro Fontana (eds.), (New York: Picador, 2003).

¹⁷ Gilles, Deleuze Félix Guattari. *Thousand plateaus: capitalism and schizophrenia*, transl. by Brian Massumi (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987).

¹⁸ Klein, Naomi. (2004). 'Reclaiming the commons' in Tom Mertes & Walden Bello (eds.) *Movement of movements: is another world really possible?* New York: Verso. pp. 219-230.

Gramsci, Antonio, *Selections from the Prison Notebooks*, Quintin Huare & Geoffrey N. Smith (eds.) (NY: International Publishers, 1971).

Harvey, David, *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change* (USA: Blackwell, 1990).

Hardt Michael and Antonio Negri. *Empire* (Cambridge: Harvard University Press, 2001).

Melucci, A., *Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society* (Century Hutchinson, Victoria, 1989)

Melucci, A. *Challenging Codes. Collective Action in the Information Age*, (CUP: Cambridge, 1996).

Mertes, Tom. (ed.) *Movement of movements: is another world really possible?* (New York: Verso, 2004).

Rupert, Mark. *Ideologies of globalization: contending visions of a new world order* (New York: Routledge, 2000).

Rupert Mark and M. Scott Solomon, *Globalization and international political economy: the politics of alternative futures*, (Lanham: Rowman & Littlefield, 2006).

Said Edward, *Culture and Imperialism* (New York: Random House, 1993).

Starr, Amory. *Naming the enemy: anti-corporate movements confront globalization* (New York: St. Martin's Press, 2000).

Balanța de putere în teoria neorealistă a lui Waltz, după Războiul Franco-Prusac și unirea Germaniei

■ ALEXANDRU VOICU

[National School of Political and Administrative Studies Bucharest]

Abstract

The neorealist theory developed by Kenneth Waltz is one of the most important theories of international relations. The most significant predictions of his theory is that the balancing behavior is a systemic product, which will occur regularly in international relations whether the states want it or not. This paper aims to bring a critical perspective on the concept of balancing as it is developed by Waltz. Therefore, the prediction made by Waltz will be tested against the international system developed at the end of the nineteenth century, particularly after the Franco-Prussian War. Finally, it will be concluded that the parsimony that is characterizing Waltz's theory is inaccurate because it makes it on one hand irrefutable and on the other hand, it makes it inconsistent.

Keywords

balancing; parsimony; self-help; anarchy; hegemony

Balansarea este comportamentul recomandat și corect pentru Waltz iar teoria balanței de putere determină faptul că statele, în cele din urmă, se vor comporta astfel încât se vor forma balanțe.¹ Structura este cea care determină fie balansarea, fie alinierea, iar Waltz afirmă că în cadrul unei structuri ierarhice alinierea va fi comportamentul adoptat de către unități în timp ce în sistemul internațional statele mai degrabă vor balansa decât se vor alinia.²

În cadrul acestei lucrări voi discuta despre conceptul de balansare în cadrul teoriei neorealiste a lui Waltz și fezabilitatea asumpțiilor ei în ceea ce privește sistemul internațional și presiunile structurale pe care statele le suportă.

În cadrul primei părți a lucrării voi trata din punct de vedere teoretic balanța de putere la Waltz observându-i astfel limitele, dar și modul în care este conceptualizată. Voi încerca să răspund la următoarele întrebări: Cum răspund statele la presiunile structurii? De ce este balansarea comportamentul corect la Waltz? Doresc să am această abordare pentru a face mai clar demersul ce intenționez să-l am în cadrul acestei lucrări și mai ales pentru a evidenția punctele asupra cărora aș dori să mă axez.

1 Kenneth Waltz, „Teoria Politicii Internaționale” (Polirom, Iași, 2006): 176-177.

2 Waltz, „Teoria Politicii”, 177.

În cea de-a doua parte voi aborda un studiu de caz pe evenimentele de după Războiul Franco-Prusac și unirea Germaniei făcând clar contextul ce urmează să fie analizat. În cea de-a treia parte a lucrării voi analiza asumptiile waltziene asupra studiului de caz ales. Acest demers are drept scop o analiză a asumptiilor lui Waltz cu privire la teoria Balanței de putere în contextul Germaniei unificate după Războiul Franco-Prusac. Voi încerca să verific de ce nu avem balansare după evenimentele de după 1871 și de ce avem balansare tocmai în anul 1894 când se constituie alianța Franco-Rusă.

I

În cadrul teoriei lui Waltz, statele sunt actori unitari care caută în primul rând conform unei logici de self-help, supraviețuirea și în cel mai bun caz să domine pe alții dacă este posibil.³ În cadrul unui sistem anarhic structura acționează asupra statelor cauzând de multe ori rezultate pe care acestea nu le intenționează, iar această asumptie poate fi aplicată și în cazul balanțelor de putere.

Balanța de putere tinde să se formeze indiferent dacă doar unele state sau dacă toate urmăresc să stabilească și să mențină o balanță.⁴ Balanța de putere este un produs sistemic și se formează de cele mai multe ori independent de intenția statelor. Astfel, statele vor adopta două tipuri de comportamente: fie vor balansa fie se vor alinia. Aceste două comportamente sunt intrinsec legate de principiul ordonator al sistemului. Dacă avem un sistem ierarhic atunci unitățile se vor alia cu cei mai puternici pentru a împiedica pe oricine ar dori să ia sceptrul puterii.⁵ Într-un sistem anarhic, Waltz afirmă că balansarea este „*comportamentul corect acolo unde victoria unei coaliții îi lasă pe membrii mai slabi ai coaliției câștigătoare la dispoziția celor mai puternici*”.⁶ Statele fie vor balansa intern prin sporirea capabilităților economice sau forței militare fie vor balansa extern prin constituirea de alianțe sau vor adopta practicile de succes ale statului mai puternic și eficient (emulație).⁷

Pentru Waltz acumulările mari de putere sau hegemoniile vor duce automat la balansare.⁸ Astfel afirmația conform căreia balansarea este comportamentul corect poate primi două răspunsuri: fie pe de o parte pentru a-și legitima asumptiile cu privire la teoria balanței de putere sau pentru presupuziția conform căreia puterea nebalansată este un pericol pentru ceilalți.⁹ În cele ce urmează îmi voi argumenta cele două poziții pentru a face mai clară critica pe care o fac demersului lui Waltz.

În primul rând balansarea este pentru Kenneth Waltz indusă structural și în alte părți o consideră a fi chiar un proces natural.¹⁰ Însă avem numeroase cazuri în istorie prin care se pot trage concluzii contrarii. În lucrarea sa, „*Unanswered Threats*:

3 James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff Jr., „*Contending Theories of International Relations*” (Harper & Row, New York, 1990): 34; Kenneth Waltz, „*Teoria Politicii ...*”, 166-167.

4 Waltz, „*Teoria Politicii*”, 168.

5 Waltz, „*Teoria Politicii*”, 176.

6 Waltz, „*Teoria Politicii*”, 177.

7 Lucian-Dumitru Dîrdală, „Neorealismul”, în Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu (coord.), „*Manual de relații internaționale*” (Polirom, Iași, 2006): 130; William C. Wohlforth, Richard Little, Stuart J. Kaufman, David Kang, Charles A. Jones, Victoria Tin-Bor Hui, Arthur Eckstein, Daniel Deudney and William L. Brenner, „Testing Balance of power Theory in World History”, „*European Journal of International Relations*” (vol. 13, nr. 155): 157.

8 Kenneth N. Waltz, „The Emerging Structure of International Politics”, în „*International Security*” (vol. 18, nr. 2, toamna, 1993): 77.

9 Kenneth N. Waltz, „Structural Realism after the Cold War”, în „*International Security*” (vol. 25, nr. 1, vara, 2000): 28.

10 Waltz, „Structural Realism”, 28.

A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing", Randall Schweller identifică patru cazuri în istorie în care deși prescripțiile teoretice waltziene ar fi indicat balansarea aceasta nu s-a produs.¹¹ De asemenea Andrei Miroiu și Simona Soare identifică alte două cazuri în care balansarea nu este acțiunea preferată de state ci mai degrabă alinierea enumerând decizia Italiei de a se alinia Puterilor Axei și decizia Austriei de a intra de partea Marii Britanii în Războiul Crimeii (1854-1856).¹²

Astfel putem observa că balansarea nu este tocmai o regularitate sistemică ci de multe ori acest proces tinde să devină periferic. Waltz afirmă faptul că teoria sa nu explică și nici nu poate fi contrazisă de particularități iar adoptarea altor comportamente decât balansarea nu face parte din preocupările teoriei sale sistemice ci este de domeniul teoriilor la nivel de unitate.¹³ Deși această afirmație face teoria sa într-o oarecare măsură irefutabilă el nu precizează clar atunci când o excepție devine o regulă sau un comportament capătă caracter sistemic. Waltz nu trasează o linie clară între ceea ce numește regularitate la unele procese induse sistemic și regularitate în cazul excepțiilor. Nu precizează când o excepție nu mai poate fi numită astfel și când un anumit proces îi poate fi atașată o cauzalitate sistemică.

Ce-i drept de-a lungul Războiului Rece putem identifica de cele mai multe ori comportament de balansare dar aceasta nu poate să-l îndreptățească pe Waltz să catalogheze comportamentul de balansare ca fiind unul automat și mai mult, natural. De altfel se poate observa o adeziune deosebită a lui Waltz pentru perioada Războiului Rece găsim astfel o influență destul de mare a perioadei în care trăiește pentru teoria pe care o concepe. Un alt exemplu este configurația sistemicii pe care o privilegiază, aceasta fiind bipolaritatea.¹⁴

Pe de altă parte, cel de-al doilea caz pe care aș dori să-l prezint este afirmația lui Waltz conform căreia puterea nebalansată este un pericol pentru celelalte state și le poate amenința oricând securitatea. Un răspuns foarte puternic pe care Waltz îl poate primi pentru această afirmație este cel al susținătorilor teoriei stabilității hegemonice.¹⁵ Hegemonii nu mai sunt acele imperii care își doresc să cucerească teritorii după teritorii amenințând continuu supraviețuirea altor state. De asemenea un exemplu recent este hegemonia Statelor Unite care cel puțin până în prezent nu a pus în pericol supraviețuirea unui stat. Desigur interesele sale se întind pe toată

11 Randall Schweller aduce aminte în lucrarea sa de următoarele cazuri: 1) nicio mare putere nu în afară de Marea Britanie nu a balansat consistent împotriva Franței Napoleoniene și nicio altă putere nu a emulat inovația sa „*Nation en arme*”, 2) Marea Britanie nu a balansat Prusia după ce în 1866 și 1871 a învins Austro-Ungaria respectiv Franța restabilind astfel hegemonia Germaniei asupra Europei 3) Marea Britanie nu a balansat atunci când Nordul învingea Sudul în Războiul Civil American 4) De-a lungul anilor '30 niciuna din marile puteri nu a balansat Germania Nazistă. Mai mult acestea au pasat responsabilitatea, s-au aliniat, au folosit îmblânzirea dar numai balansarea nu au folosit. Autorul indică și situația prezentă în care niciun stat nu ia nici măsuri interne nici măsuri externe de balansare a Statelor Unite; Randall Schweller, „Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing”, în „*International Security*” (vol. 29, nr. 2, 2004): 160.

12 Andrei Miroiu, Simona Soare, „Balanța de Putere”, în Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu (coord.), *Manual de relații internaționale*, (Polirom, Iași, 2006): 204.

13 Kenneth Waltz, „*Teoria Politicii Internaționale*” (Polirom, Iași, 2006): 43; Lucian-Dumitru Dîrdală, „Neorealismul”, în Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu (coord.), „*Manual de relații internaționale*” (Polirom, Iași, 2006): 130.

14 Waltz, „*Teoria Politicii*”, 229.

15 Printre cei care susțin această teorie se numără Robert Keohane, Stephen Krasner, Robert Gilpin. În linii mari aceștia asumă faptul că sistemul internațional este mai stabil și mai pașnic dacă există o singură putere dominantă. Desigur sunt nuanțe diferite în funcție de teoretician. Vezi. Robert Gilpin, „*War and Change in World Politics*” (Cambridge University Press, Cambridge, 1981): 145; Robert Keohane, „*After Hegemony*” (Princeton University Press, New Jersey, 1984): 15.

suprafața globului iar acestea se pot ciocni de alte interese divergente ale altor state însă până acum nu am avut o deflagrație între aceasta și alte state.

Astfel prin cele două puncte evidențiate mai sus putem observa unele deficiențe în ceea ce privește modul în care este consuită teoria lui Waltz. De asemenea parcimonia pe care o adoptă în cadrul teoriei sale îi dă un caracter de multe ori irefutabil, însă cu toate acestea după cum am putut observa există în unele puncte slabe în această teorie pe care urmează să le clarific prin prisma studiului de caz.

În cele ce urmează voi aborda studiul de caz asupra consecințelor Războiului Franco-Prusac dar și a unificării Germaniei pentru a observa când și de ce a avut loc balansarea pentru a putea analiza în cea de-a treia parte modul în care prescripțiile teoriei waltziene sunt în conformitate cu situațiile empirice.

II

Deși are rădăcini foarte vechi Războiul Franco-Prusac a marcat începutul Europei Moderne în toate sensurile fiind cel mai mare război ce s-a produs între războaiele napoleoniene și Primul Război Mondial.¹⁶ Deși războiul a început în 19 iulie 1870 acesta ar fi putut foarte ușor să înceapă în 1867, 1868 sau 1869 deoarece Franța și Prusia au fost foarte aproape de război în toți acești ani, însă aceasta nu s-a întâmplat deoarece Bismarck mai dorea să câștige timp pentru a răspândi mai mult idea de națiune Germană în timp ce Napoleon al III-lea dorea să-și ducă la bun sfârșit unele reforme ale armatei.¹⁷ Acest război a marcat înfrângerea covârșitoare a Franței de către Prusia dar și unificarea Prusiei cu toate celelalte 24 de state germane sub statul German. Unificarea a avut loc 18 ianuarie 1871 în *Camera Oglinzilor* din Palatul de la Versailles și prevedea incorporarea în cadrul Germaniei și cele două provincii Alsacia și Lorena provocându-se astfel o dușmănie ireconciliabilă a Franței și un sentiment permanent de *revanché*.¹⁸

Aceste evenimente au produs o schimbare profundă a modului în care arăta până atunci scena internațională iar Benjamin Disraeli surprinde cel mai bine această schimbare afirmând faptul că războiul Franco-Prusac reprezintă revoluția Germaniei care este un eveniment politic mai mare decât revoluția Franceză iar lumea s-a schimbat, balanța de putere fiind complet distrusă.¹⁹ De altfel acest proces continuu de ascensiune al Germaniei nu a început după 1871, ci el își are începuturile încă din 1866 după victoria Prusiei în fața Austriei. Este adevărat, avântul cel mai puternic a avut loc după 1871 când asistăm la unirea Germaniei și astfel la o reconfigurarea a sistemului internațional din secolul al XIX-lea. Superioritatea Germaniei înainte de unire era deja clară și devansa Franța, amintind aici faptul că Prusia avea cu o treime mai multe trupe decât Franța iar după 1866 armata Prusiei a crescut de la 70 de regimente de infanterie la 105.²⁰ Mai mult, Prusia și Saxonia devansau producția de cărbune a Franței cu trei la unu iar în cazul căilor ferate situația era de asemenea în favoarea Prusiei.²¹ (vezi Anexa 1)

16 Stephen Badsey, „*The Franco-Prussian War 1870-1871*” (Osprey Publishing): 7.

17 Geoffrey Wawro, „*The Franco Prussian War: The German Conquest of France 1870-1871*” (Cambridge University Press, Cambridge, 2003): 22.

18 Henry Kissinger, „*Diplomația*” (ALL, București, 2007): 114, 118.

19 Wawro, „*The Franco*”, 305; Henry Kissinger, „*Diplomația*” (ALL, București, 2007): 115 apud. J.A.S Grenville, „*Europe Reshaped 1848-1878*” (Harvester Press, Sussex, 1976): 358.

20 Wawro, „*The Franco*”, 19

21 Wawro, „*The Franco*”, 19.

Deși Germania a cunoscut o ascensiune atât de mare, prin politica dusă, Bismarck a reușit să mascheze apariția acestor asimetrii de putere din sistemul internațional evitând „*le cauchemar des coalitions*” conform căruia o coaliție, în special între Franța și Rusia, ar putea contesta pozițiile câștigate până atunci de Germania.²² Prin sistemul de alianțe conceput, Bismarck a reușit să nu ducă la destabilizarea sistemului și să nu antagonizeze celelalte mari puteri, cel puțin din punct de vedere al percepțiilor, astfel a reușind să mențină Germania într-o poziție defensivă pentru păstrarea teritoriilor câștigate. Bismarck a conceput o „*echilibristică pe muchie de cuțit*” cu cele 5 mari puteri Europene reușind să încadreze Germania în Tripla Alianță cu Austria și Italia iar cu Rusia a acesta a păstrat Tratatul de Reasigurare. În același timp Franța îi era ostilă iar Marea Britanie era indisponibilă datorită politicii de „splendidă izolare”.²³ De asemenea acesta a evitat să se implice în „problema orientală” afirmând că „această chestiune nu merită nici măcar oasele unui grenadier din Pomerania.”²⁴

Disraeli a afirmat faptul că balanța de putere a fost destrămată imediat după înfrângerea Franței și unificarea Germaniei, însă acest lucru nu a avut drept consecință constituirea unei noi balanțe. Bismarck prin abilitățile sale a reușit să mențină un echilibru fragil până la plecarea sa în 1890 atunci când a fost demis de către Wilhelm al II-lea. Timp de 19 ani avem o putere nebalansată de către nicio mare putere datorită abilităților deosebite ale lui Bismarck. După plecarea sa, Wilhelm al II-lea împreună cu consilierii săi au refuzat să prelungească Tratatul de Reasigurare distrugând toată înțesătura de alianțe a Germaniei ce menținea sistemul European în echilibru, motivând această decizie prin faptul că Tratatul de Reasigurare este un obstacol în calea formării unei alianțe cu Marea Britanie.²⁵ Noul cancelar Caprivi a mărturisit că „pur și simplu nu dispunea de abilitatea lui Bismarck de a jongla cu opt mingi în același timp” iar aici putem invoca o observație a lui Kissinger conform căreia mașinațiunile lui Bismarck au avut peste timp un efect de destabilizare deoarece contemporanii săi au avut dificultăți foarte mari în a înțelege natura acestor aranjamente.²⁶

III

În cea de-a treia parte a lucrării voi aborda studiul de caz tratat mai sus din perspectiva waltziană pentru a observa dacă balansarea a avut loc și de ce a avut loc în 1894. Voi surprinde prescripțiile teoriei lui Waltz dar și incongruențele sale cu realitatea empirică. Desigur, nu doresc prin acest caz să demonstrez invaliditatea teoriei waltziene ci într-o oarecare măsură efectele parcimoniei teoretice asupra puterii explicative a teoriei.

Conform lui Waltz, interesul primar al statelor aflate în anarhie este de a supraviețui, astfel acestea vor balansa orice concentrare de putere prin mijloace interne sau prin constituirea de alianțe fie emulând practicile de succes ale potențialului hegemon ce îl amenință.²⁷

22 Hans J. Morgenthau, „*Politica între Națiuni – Lupta pentru putere și lupta pentru pace*” (Polirom, Iași, 2007): 111.

23 Kissinger, „*Diplomația*”, 119; Morgenthau, „*Politica*”, 111.

24 Adam Watson, „*The Evolution of International Society*” (Routledge, Londra, 1992): 249.

25 Kissinger, „*Diplomația*”, 152.

26 Henry Kissinger, „*Diplomația...*”, 141, 152

27 William C. Wohlforth, Richard Little, Stuart J. Kaufman, David Kang, Charles A. Jones, Victoria Tin-Bor Hui, Arthur Eckstein, Daniel Deudney and William L. Brenner, „Testing Balance of power Theory in World History”, „*European Journal of International Relations*” (vol. 13, nr: 155): 157.

În ceea ce privește cazul ales, Waltz precizează faptul că deși avem alianța dintre Germania și Austro-Ungaria în 1879 ce destabilizează sistemul, „*Franța și Rusia au așteptat până în 1894*” iar această întârziere trebuie analizată din perspective diplomației și a politicii duse în cei 15 ani.²⁸ Însă după cum am putut vedea în studiul de caz asimetriile de putere dintre Prusia/Germania și celelalte state au început cu mult timp în urma anului precizat de către Waltz. Superioritatea prusacă era covârșitoare atât în ceea ce privește armata cât și resursele dar și infrastructura. Astfel ascensiunea Germaniei își are rădăcinile mai mult între anii 1860-1870 însă până în 1894 nu avem niciun comportament așa cum indică Waltz. De altfel, Waltz afirmând că statele vor balansa la un moment dat fie intern, fie extern poate atribui oricărei acțiuni a statului caracterul de balansare (exceptând sinuciderea națională) astfel adoptând parcimonia teoretică devine neclar dacă demersul său este destul de eficient.²⁹

De asemenea balansarea devine mult mai urgentă după 1871 atunci când Franța este înfrântă iar Germania se unifică însă nu avem un astfel de comportament. Nevoia balansării este clar înfățișată de către ministrul francez Thiers care căuta inutil ajutor din partea altor națiuni europene pentru a preveni distrugerea balanței de putere de către Germania însă acesta a afirmat faptul că „Europa nu este de găsit.”³⁰ Din această afirmație putem observa faptul că motivele sunt mult mai profunde iar teoria waltziană este limitată în fața acestor aspecte.

Pe de o parte este de luat în calcul iscusința lui Bismarck de a nu antagoniza marile puteri dar și erodarea coeziunii elitei transnaționale monarhice ce oferea legitimitate sistemului și făcea din pastrarea balanței de putere un scop pentru marile puteri implicate, acel „*raison de système*.”³¹ Deși are scopul asumat de a nu explica politica externă, Waltz își diminuează substanțial puterea de explicare a teoriei sale în ceea ce privește perioada pe care o am în vedere. Accentuând cel de-al doilea aspect menționat mai sus putem observa faptul că Waltz nu reușește să analizeze „prin lentilele” teoriei sale stabilitatea frapantă de după Congresul de la Viena menținută de Concertul de Putere și de elita transnațională ce era unită de un consens asupra unor valori și interese comune. Waltz se mulțumește cu afirmații destul de vagi precum „balanța odată perturbată va fi refăcută într-un fel sau altul.”³²

De asemenea este discutabilă și balansarea de la 1894 a Franței și a Rusiei împotriva Germaniei. Aflându-ne în paradigma neorealismă putem afirma faptul că aceste comportamente de balansare au fost induse de sistem. Din contră, putem observa faptul că aceasta a survenit și din amenințările percepute de Rusia atunci când Wilhelm al II-lea a venit la putere în Germania și a refuzat să prelungească Tratatul de Reasigurare.³³ De altfel, tot sistemul de alianțe conceput de către Bismarck a fost destabilizat și distrus în cele din urmă de Wilhelm al II-lea și Caprivi.

Obsevând aspectele punctate mai sus, putem afirma că teoria lui Waltz nu este invalidată de acest caz, din contră balansarea Franței și a Rusiei este în conformitate cu asumțiile sale asupra balansării. Urmând parcimonia teoretică, Waltz își constituie teoria ca fiind într-o oarecare măsură irefutabilă, însă în același timp capacitatea explicativă este amputată semnificativ de acest demers. Dorind să surprindă doar stabilitatea din sistem, Waltz decupează o parte din istorie și uneori

²⁸ Waltz, „Teoria”, 176.

²⁹ Alexander Wendt, „Teoria Socială a Politicii Internaționale” (Polirom, Iași, 2011): 48.

³⁰ Morgenthau, „Politica”, 246.

³¹ Adam Watson, „The Evolution of International Society” (Routledge, Londra, 1992): 250.

³² Waltz, „Teoria”, 179.

³³ Vezi. Stephen M. Walt, „Alliance formation and the Balance of World Power”, în „International Security” (Vol 9, nr. 4, primăvara, 1985): 4.

o manipulează pentru a se încadra în parametrii săi teoretici, fără a lua seamă de faptul că istoria este un proces dinamic ce se redefineste continuu, iar indivizii nu sunt doar obiectele structurilor ci și cei care o configurează și o influențează prin deciziile lor.³⁴ Astfel după cum putem observa din teoria lui Waltz, cu cât aceasta este mai riguroasă din punct de vedere teoretic (epistemologic dar și metodologic) cu atât mai mult capacitatea explicativă a proceselor empirice se reduce sau se ajunge la unele generalizări echivoce.

BIBLIOGRAFIE

- Badsey, Stephen, *„The Franco-Prussian War 1870-1871”*, Osprey Publishing
- Dîrdală, Lucian-Dumitru, „Neorealismul”, în Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu (coord.), *„Manual de relații internaționale”*, Polirom, Iași, 2006
- Dougherty, James E., Robert L. Pfaltzgraff Jr., *„Contending Theories of International Relations”*, Harper & Row, New York, 1990
- Gilpin, Robert, *„War and Change in World Politics”*, Cambridge University Press, Cambridge, 1981
- Keohane, Robert, *„After Hegemony”*, Princeton University Press, New Jersey, 1984
- Kissinger, Henry, *„Diplomația”*, ALL, București, 2007
- Miroiu, Andrei, Simona Soare, „Balanța de Putere”, în Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu (coord.), *Manual de relații internaționale*, Polirom, Iași, 2006
- Morgenthau, Hans J., *„Politica între Națiuni – Lupta pentru putere și lupta pentru pace”*, Polirom, Iași, 2007
- Schweller, Randall, „Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing”, în *„International Security”*, vol. 29, nr. 2, (2004)
- Walt, Stephen M., „Alliance formation and the Balance of World Power”, în *„International Security”*, Vol 9, Nr. 4 (primăvara, 1985)
- Waltz, Kenneth, „Structural Realism after the Cold War”, în *„International Security”*, vol. 25, nr. 1 (vara, 2000)
- Waltz, Kenneth, *„Teoria Politicii Internaționale”*, Polirom, Iași, 2006
- Waltz, Kenneth, „The Emerging Structure of International Politics”, în *„International Security”*, vol. 18, nr. 2 (toamna, 1993)
- Watson, Adam, *„The Evolution of International Society”*, Routledge, Londra, 1992
- Wawro, Geoffrey, *„The Franco Prussian War: The German Conquest of France 1870-1871”*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003
- Wohlforth, William C., Richard Little, Stuart J. Kaufman, David Kang, Charles A. Jones, Victoria Tin-Bor Hui, Arthur Eckstein, Daniel Deudney and William L. Brenner, „Testing Balance of power Theory in World History”, *„European Journal of International Relations”*, vol. 13, nr. 155

34 James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff Jr., *„Contending Theories of International Relations”*(Harper & Row, New York, 1990): 126.

Anexa 1

State	1860	1880	1890
Franța	9.167 km	23.089 km	38.109 km
Prusia/Germania	11.089 km	33.838 km	51.678 km
Marea Britanie	14.603 km	25.060 km	30.079 km
Rusia	1.626 km	22.865 km	53.234 km

Sursa: „*Modern History Sourcebook: Spread of Railways in 19th Century*”, <http://www.fordham.edu/halsall/mod/INDREV6.asp>, 09.06.2012.

Anti-Semitism, rasism sau naționalism?

Evreul, noi și ceilalți în spațiul virtual

■ ANA BĂRBULESCU

[National Institute for Romanian Holocaust Studies „Elie Wiesel”]

Abstract

This study explores different methods of constructing the image of the Jew and proposes, on a theoretical direction, the understanding of these models in correlation with the image ascribed, within the same symbolic construction, to the group of appurtenance. This research is circumscribed to the Romanian online environment and the theoretical framework we used is the one developed by the sociology of knowledge.

Keywords

anti-Semitism; racism; nationalism;
identity construction; ethnicity

În secolul XIV Europa este devastată de o epidemie de ciumă bubonică iar cei "găsiți" vinovați pentru pericolul ce s-a abătut asupra continentului sunt evreii rezidenți în aceste teritorii¹. Limbajul utilizat de cei care aduceau aceste acuzații era unul religios iar scenariul reconstruit împrumuta teme deja binecunoscute în mediul creștin, cei ce l-au ucis pe Christos, doresc acum distrugerea Creștinătății iar metoda aleasă este înfestarea fântânilor.

Aproximativ jumătate de mileniu mai târziu, în 1886, apare best-seller-ul francez a celei de a două jumătăți a secolului al XIX-lea, *La France juive* de Edouard Drumont². Miza autorului este salvarea Franței iar cei identificați ca punând în pericol « supraviețuirea » acesteia sunt aceeași cu cei care, 500 de ani mai devreme, puneau în pericol salvarea Europei, evreii.

Dacă schimbăm complet contextul și ne oprim asupra mediului naționalist activ în spațiul virtual de limbă română îi regăsim pe evrei portretizați la fel de negativ: sunt responsabili pentru

1 Vezi Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII) – o cetate asediată*, Editura Meridiane, București, 1986, pp. 144-145.

2 Vezi Edouard Drumont, *La France juive*, Charlemagne, 1994.

criza mondială³, pentru recesiune, pentru austeritate⁴, pentru instaurarea comunismului în România⁵, pentru toate războaiele duse în orice colț al lumii⁶, ei luptă, ca și în secolul XIV, împotriva Creștinătății⁷, fiind altele imaginați ca dușmani ai întregii umanități⁸.

Exemplele de acest tip pot continua și sunt toate circumscrise unui discurs antisemit centrat pe ideea imaginării evreului ca țapul ispășitor prin excelență, eternul vinovat pentru toate relele abătute în mod real, sau fictiv, asupra tuturor reprezentanților speciei umane. Și totuși este această abordare suficientă pentru a înțelege modul în care discursul antisemit construiește imaginea asociată evreului? Reușim, mergând pe această direcție, să înțelegem modul în care toți acești autori se raportează la evreu?

Ipoteza pe care o propun este construită pornind de la ideea că pentru a înțelege modalitatea în care evreul este imaginat în interiorul acestor modele discursive trebuie să lărgim sfera analizei și să ne raportăm nu doar la etichetele asociate evreului ci la întregul model al realității împărțit de cei ce construiesc un astfel de discurs.

Având în vedere, multitudinea de site-uri de limbă română pe care sunt promovate, în mod frecvent, mesaje de factură antisemită, în încercarea de a verifica această ipoteză m-am oprit asupra mediului virtual, pentru analiza propriu-zisă selecționând acele site-uri ce s-au dovedit relevante atât prin tematica abordată cât și din punct de vedere al numărului de postări, respectiv de vizitatori.

Din perspectivă metodologică, textele selecționate (articolele publicate pe aceste site-uri) au fost supuse unei analize de tip calitativ, accentul fiind pus nu doar pe recuperarea portretului asociat evreului ci și a diferitelor modele ale realității construite pe aceste website-uri.

Modelul teoretic

Premisa de la care pornesc în această analiză este cea formulată pentru întâia dată de Walter Lippmann⁹ conform căruia pentru a înțelege modul în care indivizii acționează trebuie să avem în vedere relația de interdependență care există între: scena acțiunii (realitatea), imaginea pe care indivizii o au despre scena acțiunii (imaginea pe care indivizii și-o construiesc despre lume) și răspunsul generat de această imagine. Cu alte cuvinte, este vorba de relația dintre realitate, modul în care indivizii înțeleg această realitate și răspunsul acestora generat nu de modul în care arată, în mod obiectiv realitatea, ci de modalitatea în care aceasta este înțeleasă de fiecare dintre participanții la viața socială.

Pornind de la schema de mai sus, textele ce urmează a fi analizate sunt, din punctul meu de vedere, răspunsuri generate de o anumită imagine a realității (de un anumit univers simbolic împărțit de creatorii mesajului respectiv). Iar pentru a înțelege aceste răspunsuri trebuie să înțelegem, mai întâi, universul simbolic care le generează sau altfel spus, paradigma largă în care acești autori se situează.

3 Vezi de exemplu <http://agonia-natiunii.info/2008/09/si-totusi-evreii/>, <http://salwatoriomania.wordpress.com/category/lucrurile-anticristului/>, <http://raportatacarearomanieideonu.wordpress.com/2012/01/01/austeritate-minciuna-ordinara-sionista/>.

4 Vezi <http://raportatacarearomanieideonu.wordpress.com/2012/01/01/austeritate-minciuna-ordinara-sionista/>.

5 Vezi <http://istoriaincomoda.wordpress.com/2012/12/13/de-ce-nu-ne-ati-lasat-sa-va-iubim-6/>, <http://foaienationala.ro/bancherii-evrei-impotriva-romaniei-mari.html>.

6 Vezi http://ro.altermedia.info/international/hitler-mesia-sau-antihrist_25078.html/.

7 Vezi <http://foaienationala.ro/bancherii-evrei-impotriva-romaniei-mari.html>.

8 Vezi <http://listanationala.ro/circulare/circulara-nr-5/>.

9 Walter Lippmann, *Public Opinion*, George Allen & Unwin, Ltd, London, 1922, p. 17.

Pentru a fi mai clar, aş spune că fiecare dintre noi privim lumea prin prisma unor scheme largi de gândire, prin intermediul cărora ajungem să integrăm toate sectoarele ordinii instituţionale în acelaşi sistem de referinţă devenind astfel părţi ale unei totalităţi simbolice¹⁰.

Lumea ajunge astfel să fie percepută ca o realitate de la sine înţeleasă (*world taken for granted*)¹¹ toate categoriile utilizate pentru explicitarea realităţii trebuind să se supună necesităţii de unitate a sistemului, să se afle, cu alte cuvinte, în consonanţă cu modelul generic căruia îi sunt subsumate.

Urmărind reconstruirea mecanismelor ce generează discursul antisemit, îl voi urma pe Langmuir care afirmă că ostilitatea îndreptată împotriva evreilor, nu poate fi explicată pornind de la premise referitoare la evrei întrucât este o caracteristică a mentalităţii neevreilor nefiind determinată de ceea ce evreii reprezintă la nivelul realităţii obiective ci de semnificaţia pe care simbolul 'evreu' o are pentru neevreu¹². În plus, afirmă acelaşi autor, abstracţia pe care discursul xenofob sau antisemit o crează ('străinul'sau 'evreul' generic) nu ne spune nimic despre caracteristicile reale ale evreului şi/sau străinului ci ne oferă informaţii despre ceea ce creatorii unui astfel de discurs doresc cu disperare să creadă despre propriul grup de apartenenţă¹³.

Cu alte cuvinte atunci când încercăm să înţelegem modul în care apare şi este construit discursul antisemit trebuie să ne raportăm nu doar la imaginea ce îi este construită evreului ci şi la cea pe care creatorii acestui discurs o asociază propriului grup de apartenenţă. Şi aceasta pentru că relaţia dintre două entităţi nu poate fi înţeleasă independent de imaginea asociată de către ego celor doi termeni ai relaţiei. Ceea ce înseamnă că, deşi lucrurile sunt privite prin perspectiva construită de cei ce generează discursul antisemit, analiza trebuie, în egală măsură, dezvoltată pe două dimensiuni intercorelate: pe de o parte avându-se în vedere, identificarea modalităţii prin care este construită imaginea evreului iar pe de alta, cea a identificării modalităţii prin care aceiaşi autori construiesc imaginea propriului grup.

Aplicând aceste construcţii teoretice pe textele recuperate din mediul on-line am fost interesată pe de o parte de recuperarea modelelor simbolice asumate de autorii acestora iar pe de alta de identificarea modului în care trecerea de la o categorie la cealaltă influenţează portretul asociat evreului pe aceste site-uri. Analiza pe text a permis identificarea a patru modele identitare:

1. Rasist construit prin raportarea la Creştinism;
 2. Rasist construit prin valorizarea pozitivă a religiilor păgâne;
 3. Naţionalist cu accentul pus pe religiozitate;
 4. Naţionalist cu accentul pus pe etnicitate;
- Să le luăm pe rând.

1. RASIST CONSTRUIT PRIN RAPORTAREA LA CREŞTINISM

Conform autorilor acestui model, caracteristicile de ordin biologic sunt cele care apropie sau, dimpotrivă separă iremediabil comunităţile umane căci „boala” ca şi geniul se află în sânge, genele fiind cele care determină structura fizică şi morală

¹⁰ Peter Berger şi Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality – A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Penguin Books, 1975, p. 114.

¹¹ Cf. Alfred Schutz, *The Phenomenology of the Social World*, Northwestern University Press, 1967, p. 74.

¹² Gavin Langmuir, *Toward a Definition of Antisemitism*, University of California Press, 1990, p. 315.

¹³ Gavin Langmuir, *History, Religion, and Antisemitism*, University of California Press, 1990, p. 344.

a unei națiuni¹⁴. În interiorul acestei definiții a realității, diferența dintre cel superior și cel inferior este construită prin utilizarea criteriului rasial iar rasa albă reprezintă maximul pe care l-a atins umanitatea de-a lungul propriei evoluții.

Ca o consecință firească a acestui mod de a vedea lumea, rasa albă este unica forță civilizatoare, reprezentată fiind descriși ca inventatori a tot ceea ce are umanitatea mai valoros, unici creatori în domeniul artistic¹⁵.

Important însă, în construirea acestui model identitar, un element cultural este alăturat unuia biologic, rasa albă fiind descrisă ca eminentemente creștină¹⁶. Acceptarea valorilor creștine și a corpusului de credințe impus de acest sistem religios este unul dintre elementele fundamentale ce determină caracterul superior al celor ce aparțin acestui grup uman. În consecință, pentru a aparține rasei superioare, un individ trebuie să îndeplinească concomitent cele două condiții – să fie alb și creștin – îndeplinirea parțială a acestora încadrându-l în categoria amplă a Celorlalt.

Toți cei incluși în categoria Celuilalt sunt descriși printr-o etichetă comună – paraziți¹⁷ iar pericolul ce pune în pericol supraviețuirea umanității este mixajul rasial care dacă nu va fi stopat va conduce la sinuciderea rasei care a civilizat planeta. Motivul invocat este unul simplu, „căsătoriile mixte poluează și distrug sângele iar poluarea genetică întotdeauna conduce la poluare morală”¹⁸.

Trecând la modelul identitar asociat în conformitate cu acest scenariu propriu grup de apartenență, românii sunt un neam nobil și vechi, demni reprezentanți ai rasei superioare. Genele sunt cele care au făcut din poporul român un neam de oameni mândri iar elementul care ne-a ținut împreună de-a lungul atâtor milenii de „suferințe și sacrificii” este sângele¹⁹.

În cadrul acestui model simbolic, evreul face parte din categoria largă a Celuilalt. El este non-alb și non-creștin, încadrarea acestora în rândul celor ce nu aparțin rasei albe conduce la valorizarea sa negativă în aceeași măsură în care se realizează valorizarea negativă a celor de culoare, a romilor, a reprezentanților popoarelor arabe. Evreul primește, însă două trăsături suplimentare, sunt cei care i-au oprimat pe creștini încă din perioada Bisericii primare²⁰ și cei care, prin intermediul rețelilor pe care le conduc, au deschis porțile Europei făcând posibilă pătrunderea elementelor alogene²¹, elemente străine ce pun în pericol supraviețuirea fondului genetic autohton.

Sintetizând mesajul construit de acești autori, remarcăm utilizarea a patru perechi antinomice: bine vs rău; alb vs. non-alb; valoros vs. lipsit de valoare; creștin vs. necredincios, eretic, sectant. Românul generic este subsumat primei coloane iar evreul celei de-a doua, ambele definiții fiind fundamentate rasial. Evreul este valorizat negativ ca oricare dintre celelalte categorii identitare subsumate raselor non-albe dar este în același timp inclus într-o categorie aparte prin nominalizarea acestuia ca factor generator al pătrunderii non-albilor în Europa, fenomen ce pune în pericol chiar existența celor care au civilizat planeta.

14 <http://agonia-natiunii.info/2008/11/cateva-cuvinte-despre-importanta-educatiei-rasiale/>, <http://agonia-natiunii.info/2009/07/si-totusi-sangele-apa-se-face/>.

15 Idem.

16 <http://agonia-natiunii.info/2008/12/o-noua-cruciada/>.

17 <http://agonia-natiunii.info/2008/11/cateva-cuvinte-despre-importanta-educatiei-rasiale/>, <http://agonia-natiunii.info/2010/11/cine-mai-crede-ca-europa-nu-este-atacata/>, <http://agonia-natiunii.info/2009/07/renasterea-pagana/>.

18 <http://agonia-natiunii.info/2009/07/si-totusi-sangele-apa-se-face/>.

19 Idem.

20 <http://agonia-natiunii.info/2009/07/renasterea-pagana/>.

21 <http://agonia-natiunii.info/2008/12/o-noua-cruciada/>.

2. Rasist construit prin valorizarea pozitivă a religiilor păgâne

Al doilea model identificat pe dimensiune rasială nu combină datul genetic cu cel religios (în speță creștin) ci cu cel etnic (în speță dacic).

Rasa albă este din nou imaginată ca deținătoare a unei superiorități absolute iar mixajul rasial este din nou perceput ca dăunător²².

Noi, românii aparținem rasei albe și suntem urmașii unui popor extraordinar, cel dac – creatorii unei civilizații unice, având cel puțin 10000 de ani vechime²³. În mod curios, germanii sunt și ei urmașii dacilor²⁴ – un detaliu ce ne face frați buni cu cei mai celebri reprezentanți ai rasei superioare.

Pământul României este sacru²⁵ și de aceea tot ceea ce viețuiește, în mod natural, pe aceste meleaguri, împrumută din sfințenia locului.

Lucrurile devin însă și mai interesante dacă analizăm discursul construit de acești autori pe dimensiune religioasă. Astfel, în conformitate cu această definiție a realității, creștinismul este valorizat negativ pentru că promovează egalitatea într-o lume inegală²⁶. Iar salvarea, din punct de vedere religios, vine dinspre religiile păgâne.

Ca și în modelul prezentat anterior, evreul este un reprezentant al categoriei Celuilalt. Evreii sunt vinovați atât pentru criza financiară cât și pentru cea politică²⁷ și sunt periculoși pentru că urmăresc obținerea controlului mondial²⁸. Principala lor vinovăție este însă alta iar pentru a o identifica trebuie să privim în urmă cu 2000 de ani. Doi evrei, Iisus și Pavel, au inventat creștinismul²⁹ și tot conaționalii acestora din urmă sunt responsabili pentru cele două colecții de texte ce fundamentează religia creștină, Vechiul și Noul Testament³⁰. Cu alte cuvinte, evreii sunt cei ce au inventat religia care, propovăduind egalitatea, legitimează mixajul rasial punând astfel în pericol supraviețuirea rasei albe.

Din nou interesant, deși valorizează negativ creștinismul, întâlnim pe acest site etichete anti-evreiești ce au intrat în limbajul antisemit pe filieră creștină: „spurcați”³¹, „fii lui Satan”³², „neamul lui Iuda”³³.

Utilizarea acestor etichete în construirea unui model simbolic ce valorizează negativ creștinismul demonstrează, prin simpla lor prezență, înalta puterea de supraviețuire a portretului evreului construit în lumea creștină începând cu secolul II E.C.³⁴ precum și trecerea acestor etichetări în rândul a ceea ce Berger numește *cunoaștere de la sine înțeleasă*.

22 <http://nacionalresistance.wordpress.com/2011/01/29/comunicat-despre-rasa-alba/>.

23 <http://nacionalresistance.wordpress.com/2011/01/16/civilizatia-daca-o-civilizatie-veche-de-10000-de-ani/>.

24 Idem.

25 <http://nacionalresistance.wordpress.com/2011/02/14/marele-preot-al-%E2%80%99gCholocaustului%E2%80%99gD-elie-wiesel-vaneaza-memoria-eroilor-si-martirilor-romaniei/>.

26 <http://nacionalresistance.wordpress.com/2011/03/24/crestinism-vs-paganism/>.

27 <http://nacionalresistance.wordpress.com/2010/07/24/mai-apartine-romania-romanilor/>.

28 Idem.

29 <http://nacionalresistance.wordpress.com/2011/03/24/crestinism-vs-paganism/>.

30 Idem.

31 <http://nacionalresistance.wordpress.com/2010/07/24/mai-apartine-romania-romanilor/>.

32 Idem.

33 Idem.

34 Vezi de exemplu Justin Martyr, „First Apology” în *The Ante-Nicene Fathers – The Writings of the Fathers down to A.D. 325, vol. I, The Apostolic Fathers, Justin Martyr, Irenaeus*, Alexander Roberts, James Donaldson [editori], T&T Clark, Edinburgh, 1996, p. 184; *Constitution of the Holy Apostles*, VI, II, 5; St. Augustin, „Expositions on the Book of Psalms” în *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church, vol. VIII*, Philip Schaff [editor], WM.B. Eerdmans Publishing Company, 1974, p. 130; St. Cyril of Jerusalem, „The Catechetical Lectures of St. Cyril Archbishop of Jerusalem” în *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church, vol. VII (second*

Sintetizând, omul nou pe care acest model îl propune este din nou alb, român (dac) dar păgân iar imaginea evreului și 'vinovățiile' sale se modifică, la rândul său, pentru a se plia acestei noi definiții a realității. Astfel, spre deosebire de primul model în care accentul era pus pe dimensiunea rasial-creștină a modelului identitar propus iar valorizarea negativă a evreului era legitimată prin etichetarea acestora ca prigonitori ai Bisericii primare, de data aceasta, când în construirea propriului model identitar creștinismul este valorizat negativ asistăm la o stereotipizare negativă a evreului legitimată prin etichetarea acestora ca inventatori ai creștinismului.

În concluzie, în interiorul acestei paradigme de sorginte rasistă, clivajul dintre Noi și Ceilalți este fundamentat rasial, 'sângele' fiind cel care ne face să ne naștem și să rămânem iremediabil diferiți și inegali.

Lumea se împarte, în mod fundamental, între albi și non-albi iar românii sunt demnii reprezentanți ai primei categorii în timp ce evreii sunt fruntași în rândul celor ce sunt incluși în rândul raselor inferioare.

În funcție de valorizarea pozitivă, sau dimpotrivă, negativă a Creștinismului, evreii sunt definiți fie ca cei care au oprit Biserica primară, fie ca cei care au inventat Creștinismul creând astfel instrumentul prin care a ajuns să fie promovată egalitatea într-o lume inegală. Pericolul la care ne expun este însă același: mixajul intra-rasial și dispariția.

Mergând mai departe, a doua categorie de construcții identitare este subsumată naționalismului și este, așa cum am afirmat deja, dezvoltată pe două direcții distincte: primul dintre aceste modele pune accentul pe dimensiunea religioasă (în speță ortodoxă) a românității în timp ce cel de-al doilea accentuează filiera etnică, dăcică a poporului român.

3. NAȚIONALIST CU ACCENTUL PUS PE RELIGIOZITATE

Atunci când luăm în discuție acest model trebuie, încă din start remarcată absența dimensiunii rasiale, identitatea fiind construită pornind de la trei concepte: Limbă – Teritoriu – Religie³⁵. În interiorul acestui model, creștinism = ortodoxism iar credința ortodoxă este definită ca purtătoare a trăirii religioase autentice, așa cum a fost aceasta lăsată de Iisus Christos³⁶. Important de remarcat, nu regăsim în acest model circumscrierea grupului de apartenență unor 'granițe' supra-naționale așa cum se întâmpla în modelele analizate anterior.

Dar cine suntem, în conformitate cu acest scenariu, noi românii?

Suntem, nici mai mult nici mai puțin decât, primul popor constituit în Europa creștină, etnogeneza poporului român realizându-se în anul 324 al erei comune iar creștinarea și latinizarea având loc concomitent³⁷.

În plus, suntem urmașii direcți ai Romaniei cu alte cuvinte ai Imperiul Roman de Răsărit. Iar Constantin cel Mare este etnic și spiritual străromân fiind de altfel etichetat ca primul „domnitor român”³⁸. Suntem, cu alte cuvinte, nu doar urmașii unuia dintre marile imperii ale lumii vechi ci, mai mult decât atât, căpătăm individualitate

series), *Cyril of Jerusalem and Gregory Nazianze*, Philip Schaff and Henry Wace [editori], WM.B. Eerdmans Publishing Company, 1978, p. 72; Leo the Great, „Sermon LXVII: On the Passion XVI: Delivered on the Sunday” în *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, vol. XII, *The Letters and Sermons of Leo the Great*, Philip Schaff [editor], WM.B. Eerdmans Publishing Company, 1979, p. 184; St. John Chrysostom, *Discourses Against Judaizing Christians*, Discourse I, The Catholic University of America Press, 1979, pp. 22-25.

35 <http://foaienationala.ro/straromanii-in-secolele-iii-iv.html>.

36 <http://foaienationala.ro/teologia-istoriei-formarea-neamului-romanesc.html>.

37 <http://foaienationala.ro/romnii-continuatorii-romaniei.html>.

38 <http://foaienationala.ro/romania-sau-imperiul-roman-cu-capitala-la-bizant.html>

la scară istorică prin împletirea acestui dat etnic de sorginte romană cu un act de convertire la adevărata credință, cea creștin ortodoxă. Trecutul glorios al unuia dintre imperiile lumii antice devine parte a propriei noastre istorii căci România – Imperiul Roman de Răsărit după convertirea lui Constantin reprezintă forma originară a României, sâmburele din care poporul român a înflorit.

Cum îi regăsim pe evrei în interiorul acestui model simbolic?

Aceștia sunt descriși ca fiind caracterizați de spirit mercantil și asociați Diavolului³⁹, două etichete puternice ce permit valorizarea extrem de negativă a reprezentanților acestui grup etnic. Însă mai important, cred eu, pentru înțelegerea dinamicii acestui model simbolic, identitatea evreilor este fundamentată etnic și nu rasial fiindu-le, nu întâmplător, refuzată descendența din filonul etnic din care s-a născut Iisus. Pentru a înțelege acest mecanism, să nu uităm că în descrierea propriului grup de apartenență, Creștinismul are un rol primordial și de aceea orice legătură între acest sistem de credințe și cei ce se numesc astăzi pe sine, evrei este în mod convenabil anihilată.

În consecință, cei ce astăzi se numesc pe sine evrei nu au nici o legătură cu evreii care au trăit în perioada biblică. Ei nu sunt altceva decât khazari, o populație caucaziană convertită la Iudaism în secolul VII al erei comune⁴⁰. Consecința decurge în mod firesc: pretențiile teritoriale pe care evreii le au în Palestina sunt nefondate și lipsite de legitimitate⁴¹ iar pericolul pe care îl reprezintă pentru România este de aceeași natură și este uriaș urmărind, ca și în Palestina, eliminarea cetățenilor de drept din propria țară, cu alte cuvinte a românilor din România⁴².

Un alt exemplu din aceeași categorie este site-ul **www.listanationala.ro**. Avem și aici același trinom identitar: Limbă-Teritoriu-Religie, doar că de data aceasta, spiritul creștin, ce fundamentează și de data aceasta românitatea, coboară în istoria noastră timpurie fiind echivalent cu un „mioritism ancestral” ce caracterizează „adâncul ființei noastre etnice”⁴³. Deloc întâmplător, despre Iisus aflăm două lucruri: a acționat românește, adică mioritic și a fost trădat de Iuda⁴⁴.

Evreii sunt acum descriși ca o etnie venetică⁴⁵. Sunt dușmanii neamului românesc⁴⁶ și au preluat rolul statului român urmărind distrugerea noastră ca neam⁴⁷. Pentru a înțelege această construcție simbolică este necesar să ținem cont de faptul că pentru acești autori adâncul ființei noastre etnice este cristic, ceea ce înseamnă că avem aici o construcție consonantă cu aceea a unui Iisus ce acționează românește/mioritic și este trădat de Iuda, evreii urmărind, în egală măsură uciderea lui Iisus și dispariția poporului care poartă în adâncurile ființei sale etnice nucleul cristic al religiozității.

4. Naționalist cu accentul pus pe etnicitate

Mergând mai departe, al doilea model identitar subsumat naționalismului accentuează fundamentul dacic al românității construind identitatea poporului român prin apelul la trinomul Neam-Limbă-Teritoriu. Religia nu reprezintă pentru acești

39 <http://foaienationala.ro/definiia-legionarului.html>.

40 <http://foaienationala.ro/bancherii-evrei-impotriva-romaniei-mari.html>.

41 <http://foaienationala.ro/bancherii-evrei-impotriva-romaniei-mari.html>.

42 <http://foaienationala.ro/situatia-evreiasca-din-romania-1920.html>.

43 <http://listanationala.ro/doctrina-nationalista/in-apararea-miori%C8%9Bei/>.

44 Idem.

45 <http://listanationala.ro/doctrina-nationalista/modelul-francez-de-normalitate-2/>.

46 <http://listanationala.ro/circulare/circulara-nr-5/>.

47 Idem.

autori un element fundamental în construirea identității grupului de apartenență și este, de aceea, lăsată deoparte.

Cine suntem, de data aceasta noi, românii?

Suntem un neam de creatori⁴⁸, leagănul culturii europene, aici luând naștere prima formă de scriere⁴⁹.

Suntem creatorii celui mai vechi alfabet European, strămoș al celorlalte tipuri de alfabet (sumerian, fenician, grec, latin) în mod eronat considerate a fi anterioare celui creat de daci⁵⁰.

Mai mult, cel mai vechi oraș construit pe teritoriile locuite de daci datează din epoca neolitică fiind „mai vechi decât piramidele”⁵¹ și demonstrând astfel înalta formă de civilizație ce își are leagănul pe aceste meleaguri.

Neamul geto-dacic a fost un neam de viteji și a ținut piept tuturor imperiilor ce s-au născut, au înflorit și au decăzut de-a lungul istoriei (Imperiul Roman, Hunilor, Imperiului Otoman, Austro-Ungar, Țarist)⁵².

Trecând la cea de-a doua categorie identitară a analizei noastre, evreii sunt și ei descriși pe dimensiune etnică. Sunt khazari, înrudiți cu hunii, convertiți la iudaism în secolul VII al erei comune⁵³. Până aici descrierea asociată evreilor se aseamănă cu cea deja prezentată în cadrul modelului anterior. Originalitatea acestui model derivă însă, așa cum văzut, din renunțarea la dimensiunea religioasă în construirea modelului identitar al propriului grup și din accentuarea calităților civilizatoare ale acestuia din urmă. În perfectă consonanță cu această strategie discursivă, deși evreii sunt descriși tot pe dimensiune etnică fiind identificați cu aceeași khazari, de data aceasta nu mai este evidențiată vina de a-l fi ucis pe Christos ci sunt descriși ca un popor fără cultură scrisă, un neam de invadatori, caracterizați de instincte criminale și inclinați spre jaf⁵⁴. În consonanță cu ‘destinul lor istoric’, evreii au invadat Principatele Romane⁵⁵ iar, în prezent, conduc organisme internaționale și finanțele lumii⁵⁶, planul lor criminal fiind colonizarea României⁵⁷.

În concluzie, atunci când modelul paradigmatic de înțelegere a realității nu mai este construit prin apelul la rasă, am recuperat un nou scenariu în care diferența dintre Noi și Ceilalți este subsumată specificității Neamului, această specificitate fiind fundamentată, așa cum am văzut, fie religios, fie etnic.

În conformitate cu ambele definiții ale realității recuperate, românii sunt urmașii unui neam fără egal iar evreii – cei ce pun în pericol existența acestui neam fără egal – sunt identificați cu khazarii, un popor caucazian convertit la iudaism în secolul VII al erei comune. Ceea ce este interesant, din punctul meu de vedere, este că în primul caz, acolo unde accentul cade pe creștinismul poporului român, ipoteza khazară este utilizată pentru a demonstra inexistența unei relații de descendență între evreii timpurilor biblice și cei ce astăzi se numesc pe sine evrei. Cu alte cuvinte atunci când creștinismul devine marker identitar fundamental în definirea propriului grup, evreilor le este refuzată descendența din trunchiul etnic ce l-a dat pe Christos. În timp ce în cel de-al doilea caz, acolo unde accentul cade pe fundamentul dacic al poporului român, aceeași ipoteză khazară este utilizată, nu pentru a demonstra inexistența unei relații de rudenie între Iisus și evrei ci pentru

48 <http://salwatiromania.wordpress.com/pagina-patriotului-roman/>.

49 <http://salwatiromania.wordpress.com/category/lucrarile-anticristului/>.

50 Idem.

51 Idem.

52 <http://salwatiromania.wordpress.com/pagina-patriotului-roman/>.

53 <http://salwatiromania.wordpress.com/corneliu-zelea-codreanu-si-miscarea-legionara/>.

54 Idem.

55 <http://salwatiromania.wordpress.com/category/lucrarile-anticristului/>.

56 <http://salwatiromania.wordpress.com/category/lucrarile-anticristului/>.

57 Idem.

a exemplifica natura venetică, sălbatică, necivilizată a acestora, un portret profund diferit de cel asociat dacilor definiți ca neam de creatori, inventatori ai primului alfabet, leagăn al civilizației europene.

Mai important însă, indiferent de maniera în care este imaginat propriul grup, pericolul pe care evreii îl aduc cu sine este însă de fiecare dată același, anihilarea noastră, a celor ce aparținem în mod legitim acestui teritoriu.

Antisemitism, Rasism sau Naționalism?

Revenind la întrebarea formulată în titlul articolului, cred că din perspectivă explicativă toate aceste discursuri trebuie circumscrise unui model xenofob de definire a realității, categoria largă a străinului putând fi construită/imaginată pe direcție rasială (și atunci generează un discurs rasist) sau etnic-națională (și atunci generează un discurs naționalist). Evreul, este Celălalt prin excelență, un Celălalt valorizat extrem de negativ, și a cărui imagine este dependentă de cadrul paradigmatic în care se plasează autorii acestor modele discursive.

Mai mult, modul în care este imaginat evreul generic este dependent de modul în care este imaginat românul generic: mitul fundamental în jurul căruia gravitează întreaga construcție discursivă generând punctul în care cele două categorii identitare se întâlnesc la nivel explicativ pentru a se separa la nivel ontologic.

Din această perspectivă Langmuir pare a avea dreptate și mă întorc la citatul de la care am pornit prezenta analiză: „abstracția pe care discursul xenofob sau antisemit o crează ('străinul'sau 'evreul' generic), nu ne spune nimic despre caracteristicile reale ale evreului ci ne oferă informații despre ceea ce creatorii unui astfel de discurs doresc cu disperare să creadă despre propriul grup de apartenență⁵⁸.”

Astfel, dacă ne raportăm, din perspectiva propusă de Langmuir, la lumile simbolice pe care le-am recuperat, dependența dintre cele două categorii identitare (românul și evreul generic) devine evidentă:

- NOI suntem reprezentanții rasei superioare – evreii sunt paraziți;
- NOI suntem inventatorii a tot ceea ce are umanitatea mai valoros – evreii sunt cei ce au deschis calea mixajului intra-rasial/ inter-etnic;
- NOI suntem un neam nobil – evreii sunt spurcați;
- NOI suntem unicul popor născut creștin – evreii l-au ucis pe Iisus;
- NOI suntem demnii urmași ai religiilor păgâne ale strămoșilor noștri geto-daci – evreii sunt cei care au inventat creștinismul;
- NOI suntem leagănul civilizației Europene – evreii sunt un popor sălbatic, caucazian;
- NOI purtăm în străfundurile ființei noastre etnice soluția problemelor lumii de mâine – evreii sunt cei ce conduc lumea spre dezastru și distrugere.

Fiecare dintre modelele identitare recuperate își păstrează propria particularitate iar modul în care este construit portretul evreului urmează aceeași schemă descriptivă cu cea utilizată atunci când este construită imaginea românului generic. Din această perspectivă, „evreul” recuperat de pe aceste site-uri poate avea strămoși diferiți și vinovății distincte. El poate fi cel ce a inventat creștinismul sau dimpotrivă cel ce i-a prigonit pe primii creștini, poate fi înțeleș pe dimensiune rasială sau dimpotrivă pe dimensiune etnică, etc. Totuși, dincolo de aceste diferențe, evreul prezent pe aceste site-uri, indiferent de modelul identitar ce îi este subsumat, este mereu imaginat ca cel ce pune în pericol propria noastră supraviețuire particulariza-

⁵⁸ Gavin Langmuir, *History, Religion, and Antisemitism*, University of California Press, 1990, p. 344.

rea etichetării negative realizându-se în funcție de elementul fundamental în jurul căruia este focalizată etichetarea pozitivă a ingrup-ului (rasă, religie, etnie, etc).

Mai mult, setul de perechi antinomice enunțate mai sus demonstrează, din punctul meu de vedere, că învinovățirea evreului pentru toate relele imaginabile a devenit în cadrul acestor modele discursive fapt social, devenind astfel parte a manierei legitime de definire a realității. Însă modul în care „arată” acest etern vinovat și vinovățiile ce îi sunt asociate sunt determinate nu de modul în care arată în mod obiectiv evreul ci de portretul ideal pe care acești autori îl asociază propriului grup de apartenență.

BIBLIOGRAFIE

Augustin, 1974, *Expositions on the Book of Psalms* în *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, vol. VIII, WM.B. Eerdmans Publishing Company.

Berger, Peter, Luckmann, Thomas, 1975, *The Social Construction of Reality – A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Penguin Books.

Braudel, Fernand, 1994, *Gramatica civilizațiilor*, București: Meridiane.

Chrysostom, John, 1979, *Discourses Against Judaizing Christians*, The Catholic University of America Press.

Constitution of the Holy Apostles în *The Ante-Nicene Fathers – The Writings of the Fathers down to A.D. 325*, vol. VII, *Fathers of the Third and Fourth Centuries*, Edinburgh: T&T Clark.

Cyril of Jerusalem, 1978, „The Catechetical Lectures of St. Cyril Archbishop of Jerusalem” în *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, vol. VII (second series), Cyril of Jerusalem and Gregory Nazianze, WM.B. Eerdmans Publishing Company.

Delumeau, Jean, 1986, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII) – o cetate asediată*, București: Editura Meridiane.

Drumont, Edouard, 1994, *La France juive*, Charlemagne.

Justin Martyr, 1996, *First Apology* în *The Ante-Nicene Fathers – The Writings of the Fathers down to A.D. 325*, vol. I, *The Apostolic Fathers, Justin Martyr, Irenaeus*, Edinburgh: T&T Clark.

Langmuir, Gavin, 1990, *History, Religion, and Antisemitism*, University of California Press.

Langmuir, Gavin, 1990, *Toward a Definition of Antisemitism*, University of California Press.

Leo the Great, 1979, „Sermon LXVII: On the Passion XVI: Delivered on the Sunday” în *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, vol. XII, *The Letters and Sermons of Leo the Great*, WM.B. Eerdmans Publishing Company.

Lippmann, Walter, 1922, *Public Opinion*, George Allen & Unwin, Ltd, London.

Schutz, Alfred, 1967, *The Phenomenology of the Social World*, Northwestern University Press.

Documente inedite cu privire la situația evreilor din orașul Galați în timpul celui de-al Doilea Război Mondial

■ LAURA IOANA DEGERATU

[National Institute for Romanian Holocaust Studies „Elie Wiesel”]

Keywords

Jews; Holocaust; forced labor; Romania; Galați; ghetto

Adoptarea legislației antievreiești în România a însemnat în primul rând eliminarea populației evreiești din toate funcțiile deținute în instituțiile statului, exproprierea și trecerea proprietăților evreiești în grija statului român printr-un amplu proces de românizare. Din cadrul instituțiilor au fost eliminați, mai întâi, intelectuali, apoi, avocații din barouri, medicii nu mai aveau drept de liberă practică, etc.

Un impact puternic asupra vieții evreilor l-a avut legislația care interzicea evreilor dreptul de a presta serviciul militar, în schimb, ei sunt obligați să presteze munca obligatorie. Dintre decretele importante cu privire la regimul de muncă obligatorie, amintim Decretul-lege nr. 3984 relativ la statutul militar al evreilor adoptat în data de 4 decembrie 1940, Decretul-lege nr. 1403 referitor la organizarea muncii naționale din data de 14 mai 1941, Decretul-lege privind înființarea Inspectoratului General al Taberelor și Coloanelor de Muncă din data de 14 noiembrie 1941.

Regimul de muncă obligatorie al evreilor din România a fost organizat între anii 1940 și 1944 și a constat în efectuarea unui număr de zile de muncă, în folos obștesc, în funcție de categoria de vîrstă: 60 zile de către evrei cu vârsta între 18 și 21 ani, 180 de zile pentru cei între 21 și 24 de ani, 120 de zile pe an pentru cei între 24 și 26 de ani, 90 de zile pentru cei între 26 și 41 ani și 60 de zile pentru cei între 41 și 50 de ani. Evreii erau obligați să plătească taxa militară pe lângă prestarea muncii obligatorii, organizarea muncii evreilor se făcea de către Cercurile de recrutare și erau organizați în detașamente de muncă exterioare sau locale și în tabere de muncă aflate în afara orașelor. Începând cu ianuarie 1942 evreii de pe raza Municipiului București sunt, de asemenea, obligați să presteze munca la zăpadă. Regimul de muncă obligatorie era supus jurisdicției militare.

Fenomenul de ghetoizare nu este întâlnit, ca regulă, pe teritoriul Vechiului Regat, însă, sunt înființate lagăre de muncă obligatorie, ghetouri – cum este cel de la Galați, lagăre pentru deținuți politici, cum sunt cele de la Târgu Jiu și de la Târgoviște.

Orașele de graniță au avut pe timpul războiului un statut special. În acest tipar se încadrează orașele din județele Covurlui, Fălciu, Iași unde se stabilesc reguli

diferite, în ceea ce privește gestionarea problemei evreiești. Orașul Galați era aflat sub jurisdicția județului Covurlui și avea, din punct de vedere numeric, a patra comunitate evreiască din țară (numărând 13.511 de persoane).

În orașul Galați sunt înființate lagăre în anul 1941, iar în decurs de câteva luni, toate lagărele sunt incluse într-un ghetou, stabilit într-un singur cartier. În documentele Arhivei din cadrul Ministerului Apărării Naționale este menționat cazul evreilor din Galați, vorbindu-se despre înființarea lagărelor ca despre o acțiune de provizorat, provizorat care, însă, avea să se prelungească. Evreii din Galați sunt închiși în lagăre din data de 2 iulie 1941 până în data de 4 decembrie 1941.

În continuare am ales să prezentăm o serie de documente din arhiva Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” pentru a ilustra situația evreilor din orașul Galați în anul 1941.

Unpublished documents on the situation of Jews in the city of Galați during the Second World War

The adoption of anti-Jewish legislation in Romania meant primarily the elimination of Jews from all offices held in state institutions, the expropriation and transfer of Jewish property into the care of the Romanian state through an extensive process of Romanianization. The first persons eliminated from institutions were intellectuals: lawyers were expelled from bars, doctors had no right to practice medicine, etc.

The laws forbidding Jews the right to military service had a strong impact on their lives and, eventually, Jews were required to perform forced labor. Among the important decrees regarding the forced labor regime we should mention Decree-Law no. 3984 on the military status of the Jews, adopted on December 4, 1940, Decree-Law no. 1403 on the organization of national labor, adopted on May 14, 1941, the Decree-Law on the establishment of the General Inspectorate of Labor Camps and Columns, dated November 14, 1941.

The Jewish forced labor regime in Romania was implemented between 1940 and 1944 and consisted in performing a number of days of „community work”, according to several age groups: 60 days for the Jewish men aged between 18 and 21 years, 180 days for those between 21 and 24 years, 120 days per year for those between 24 and 26 years, 90 days for those between 26 and 41 years and 60 days for those between 41 and 50 years. Jews were required to pay a fee in addition to the work performed. The forced labor was organized by the recruitment circles and the Jews were enrolled in external or local labor detachments and in working camps outside the cities. Since January 1942, the Jews from Bucharest are also required to perform snow removal activities. The forced labor regime was subjected to military jurisdiction.

The ghettoization phenomenon is not typical for the territory of the Old Kingdom, but forced labor camps, ghettos – like the one in Galați and camps for political prisoners, such as those in Târgu-Jiu and Târgoviște, were set up.

Border towns during the war had a special status. This pattern fits to the towns of Covurlui, Fălciu, and Iași, where different rules were established in terms of managing the Jewish problem. Galați was under the jurisdiction of Covurlui county and had, in numerical terms, the fourth Jewish community in the country (counting 13 511 people).

In Galați, camps are established in 1941 and within a few months, all camps are included in a ghetto established in a single neighborhood. Archive documents of the Ministry of Defense mentioned the case of the Jews in Galați, referring to the establishment of camps as a provisional action which, however, was going to be prolonged. The Jewish population from Galați is imprisoned in camps since July 2, 1941 till December 4, 1941.

In what follows we chose to present a series of documents from the archives of the „Elie Wiesel” National Institute for the Study of the Holocaust in Romania in order to illustrate the situation of Jews in the city of Galați during 1941.

Document nr. 1

PROCES - VERBAL

Astăzi anul 1941 luna Septembrie ziua 7.-

Noi Lt. Col. Popiști Mihai și Maior Ștefănescu Constantin Drăgănești, am procedat primul la predarea Comandamentului Lagărelor de Internați Evrei Galați și secundul la primirea acestui Comandament după cum urmează:

În Lagăre figurează un efectiv control de 2706 internați astfel:

No. 1. Lagărul Liceul Comunității	268	internați. -
No. 2. Lagărul M. Nordau	141	internați. -
No. 3. Lagărul Școala Gottesman	252	``
No. 4. Lagărul Lumina	176	``
No.5. Lagărul Școala Meserii	127	``
No.6. Lagărul Schmierer	413	``
No.7. Lagărul Senag. Mare	182	``
No.8. Lagărul `` Meseriaș	329	``
No.9. Lagărul `` Fierari	175	``
No.10. `` Casa Dorian	133	``
No. 11. `` `` Schachter	45	``
No. 12. `` Cohn	79	``
No. 13. `` Rosenberg	58	``
No. 14. `` Bercivici	36	``
No. 15. `` Rotstein	58	``
No. 16. `` Secuianu	64	``
No. 17 `` Schteinberg	31	``
No. 18. `` Brandes	48	``
No. 19. `` Deleanu	91	``

Total internați 2706

Care se găsesc răspândiți așa cum se arată în situația zilei de azi care face parte integrantă din acest proces verbal. -

Am primit următoarele:

- Instrucțiunile privitoare la lagăre. -
- Tabelele pe lagăre de oameni internați.-
- Registrele de intrare și eșire.-

Drept care am încheiat prezentul proces verbal în trei exemplare.-

7.9.941

Am predat,
Semnătura indescifrabilă

Am primit,
Semnătura indescifrabilă

ARHIVA INSHR-EW, RG – 25.003, MAN, rola 326, dosar 931, fila 404.

Document nr. 2

Secret

Comand. Terit. C. 3 A
STRICT SECRET 30367
16 SEP. 1941

Nr. 40
1941 luna Sept. ziua 16
COMANDAMENTUL LAGERLOR
DE INTERNAȚI - EVREI. GALAȚI

Către
Domnul General Comandant al Comandamentului
Terit. C.3 A.

Am onoare a raporta următoarele:

Lagărele de internați evrei din Galați au organizat munca de folos obștesc, conformându-ne ordinului D-voastră de a forma echipe de câte 15 evrei, sub supravegherea și îndemnul unui internat evreu, intelectual.

Echipele sunt adunate în fiecare dimineață, la orele 6, în fața Comandamentului Lagărelor și formate de către Șefii de lagăre după instrucțiunile date de Comandament, în ajun, și după cererile aprobate fie de Cercul de Recrutare, fie de Comandamentul 3 Teritorial după cum numărul muncitorilor ceruți este peste sau sub 50 de oameni. Aceste echipe pleacă, încadrate de jandarmi și se reîntorc dela muncă la orele 6 seara sub aceiași supraveghere și control.

Meseriașii cari lucrează izolați și răspândiți pe la diverse instituțiuni sunt conduși de câte un jandarm, care îi inspectează și incursul zilei, grupați în echipe formate din meseriașii cari lucrează la mai multe instituțiuni din aceeași circumscripție, sau o parte a orașului. Seara sunt readuși în lagăre, la orele 6 de către același jandarm, care i-a condus dimineața la lucru și i-a inspectat în cursul zilei.

Prin ordinul No. 43984/941 al Comandamentului Terit. C. 3 A. s'a dispus însă ca meseriașii cari au purtare bună, ganarantă și de instituția unde lucrează să poată lua masa și să moară acasă.

Evreii suspecți sunt internați într-un lagăr special, în care sunt internați și cei cari sabotează munca de folos obștesc.

Toate rapoartele ce privesc modul cum își fac datoria internații muncitori salahori sunt mulțumitoare. Ca urmare și ținând cont de ordinul de mai sus al Comandamentului Terit. C. 3 A. Referitor la tratamentul evreilor meseriași cu purtare bună: suntem de părere și vă rugăm să binevoiți a aproba - ceeace este absolut în cadrul legii de organizare a muncii de folos obștesc și în spiritul Statutului Evreilor - ca toți evreii muncitori salahori, cari dau dovadă de o conduită ireproșabilă, atât în timpul lucrului, cât și la plecare și inapoiere dela muncă, să doarmă acasă, pentru a se odihni și reconforta pentru munca de a doua zi. Cum controlul plecării și sosirii lor dela muncă, se face chiar la Comandament, nu este nici o posibilitate de

defecțiune sau de delăsare, iar din punct de vedere pedagogic, este absolut salutar.

Această măsură este cu atât mai necesară, cu cât prin evacuarea celor 3 lagăre mai încăpătoare ce avem, evacuarea este pe cale de realizare, va rămâne de cazat un număr de circa 1100 internați. Cum alte imobile mari și încăpătoare nu mai sunt disponibile în orașul Galați, ar urma ca aceste 1100 persoane să fie internate în diverse case particulare, a căror capacitate nu depășește, în genere ci (...) de 50 oameni.

În consecință, ar rezulta că la cele 22 de lagăre existente s'ar adăuga un număr de încă cel puțin 22 de lagăre, deci un total de 44 de lagăre.

Socotim că este de prisos să subliniem că o atare fracțiune excesivă a lagărelor constituie pe deoparte un impediment serios la exercitarea unei acțiuni de supraveghere și control, iar pe de altă parte, contravine în mod flagrant scopurilor urmărite prin creșterea lagărelor.

Facem această propunere, din convingerea că pedepsele contra acelor recalcitranți, trebuie să meargă paralel cu recompensele pentru cei merituoși cari înțeleg în adevăr să respecte legea. De aceea credem în eficacitatea măsurii de a fi lăsați să se odihnească la domiciliu toți aceia care înțeleg să muncească din convingere și cu bună credință.

Rog binevoiiți a aproba această măsură legală și cu caracter general pentru toți.

COMANDANTUL LAGĂRELOR

Maior, ȘTEFĂNESCU - DRĂGĂNEȘTI

Semnătura

Ștampila - (Comandamentul Lagărelor de internați Galați)

ARHIVA INSHR-EW, RG – 25.003, MAN, rola 326, ds. 931, fila 289.

Document nr. 3

ROMÂNIA
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
CABINETUL SECRETARULUI DE STAT

Nr.8922
17 Septembrie 1941
CONFIDENȚIAL

18 SEP. 1941

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI Serviciul Central de Informații

La ordinul Dvs. Nr.65035 din 15 Septembrie a.c.;
Am onoare a raporta că în urma cercetărilor făcute s-a constatat următoarele:

Lagărul de evrei din orașul Galați este instalat în 16 clădiri situate în diferite cartiere ale orașului paza făcându-se de un efectiv de 178 jandarmi.

Până la data de 21 August 1941, lagărul a fost sub autoritatea Prefecturii Jud. Covurlui, iar dela acea dată a trecut sub autoritatea Comandamentului 3 Teritorial.

În ceiace privește afirmația că acești evrei ar merge în oraș însoțiți de jandarmi, faptul se confirmă în sensul că mulți dintre acești internați sunt chemați zilnic la Tribunal, judecătoria, Ad-ția Financiară etc., iar unii care au diferite magazine, au fost solicitați de delegații armatei pentru predarea de mărfuri și materiale necesare trupelor.

Deplasarea acestor evrei se face numai însoțiți de jandarmi.

Cu privire la regimul alimentar, precizăm că acesta este asigurat prin îngrijirea comunității evreești, unora pregătindu-li-se hrana în lagăr, iar altora aducându-li-se de către familiile lor.

p. SECRETAR GENERAL,
Maior
E. Plesnilă

21.IX.1941
DOSAR 25

ARHIVA INSHR-EW, RG – 25.00 , PCM, rola 17 ds 86 (25) fila 144.

Document nr. 4

Comand. Terit. C. 3 A
Nr. 45545
21 SEP. 1941

Nr. 1391
1941 luna Sept. ziua 21
COMANDAMENTUL LAGERLOR
DE INTERNAȚII - EVREI. GALAȚI

CĂTRE
DOMNUL COLONEL INSPECTOR GENERAL
AL LAGARELOR DE INTERNAȚII

Am onoare a raporta următoarele:

Lagărele de internarea evreilor s'au înființat la 2 iulie 1941, cazându-se un efectiv de 3305 oameni într'un număr de 19 lagăre stabilite în 6 școli, 4 sinagogi și 9 case particulare, acestea din urmă cu o capacitate variind între 40 și 80 de persoane.

Majoritatea acestor internați erau deci cazați în școli și sinagogi, iar un număr redus în case particulare.

Până la preluarea comenzii de către subsemnatul au fost eliberați din lagăre:

- a/ cei între 50 și 60 ani (545 oameni)
- b/ cei ce posedau ordine de rechiziții pe anul 1941/1942/76 oameni/
- c/ supușii străini și apatrizi/160 oameni.

Dela venirea mea au fost eliberați 120 comercianți și industriași pe baza ordinelor de scutire de muncă de folos obștesc, conform ordinelor superioare.

În conformitate cu ordinele superioare am evacuat sinagogile: Meseriași, Ferari, Mare și Birjari și următoarele școli:

„ARMEANA”, care a fost predată Comunității Armene,

„LUMINA”, aparținând Comunității Evreilor a fost evacuată și urma să fie întrebuințată ca spital militar, în ultimul moment însă aflăm că a fost refuzată de medicul respectiv, deși am dat ordin ca localul să fie reparat.

„GOTTESSMAN” evacuat și lăsat pentru școală.

„SCHMIERER”, proprietatea Comunității Evreilor a fost și ea evacuată și pusă la dispoziția Inspectoratului Școale pentru școlile Statului.

„LICEUL”, urmează a fi evacuat de îndată, pentru a se instala aci un spital militar. Comunitatea Evreilor a îngrijit să se facă reparațiile necesare, întrucât imobilul suferise în urma cutremurului. Deasemenea Comunitatea a îngrijit ca acest spital să fie dotat cu 1000 de saltele și 1000 dosuri. Jumătate din imobilul liceului a și fost pusă în reparație și pentru a face posibil acesta am îngăduit toți inapții și scutiții într-o singură aripă a imobilului.

Astăzi se găsesc înscriși în controale un număr de 2565 internați.

Dintre acestea sunt 412 intelectuali repartizați pe profesii astfel:

- 33 Medici
- 21 Ingineri

39 Avocați

21 Farmaciști

13 Profesori

50 Diverși Licențiați

92 Studenți și bacalaureați

143 Absolvenți Liceu și Comerț Superior.

Dintre acestea un număr de 45 sunt ofițeri de rezervă.

La munca de folos obștesc sunt întrebuințați:

În afară: La C.F.R. Focșani un număr de 210 internați dela data de 15 august a. c.

La C.F.R. Făurei un număr de 433 internați, dela data de 28 august a.c.

De eri au fost trimiși la Foltești un număr de 17 internați.

În afară de acestea se mai trimit zilnic la diverse munci locale necesare unităților militare, un număr de circa 250 muncitori la Aviație, Arsenal, Daci, Cereș, Siloz, Comandamentul 3 Terit. și altele. -

Meseriașii în special dogari, tinichigii, zugravi, zidari, vopsitori, instalatori, electricieni, geamgii, etc. în număr de 192 sunt întrebuințați zilnic de un număr de 30 instituții (în special unități militare și spitale). Aceștia conform ordinelor superioare dorm la domiciliu, însă sunt zilnic prezenți la Comandament la ora 6 dimineața pentru apel și seara la ora 19 iar în cursul zilei sunt controlați pe centre de jandarmi.

În urma vizitei medicale s'au constatat până eri un număr de 715 inapți (reformați și improprii). Aceștia se găseau cazați în lagărul special de reformați al Liceului Comunității, astăzi însă urmând ca acest lagăr să fie desființat, ar trebui înființate un alt număr de 12 lagăre sau să fie internați în Spitalul Israelit.

În rezumat deci totalul de 2565 internați se repartizează astfel: 720 la muncă de folos obștesc în afară de oraș.

192 meseriași dați la diferite instituții, aceștia dorm la domiciliu.

412 intelectuali neîntrebuințați conform Statutului Evreilor, întrucât nu au fost ceruți.

526 pentru munci locale, din care cifră sunt cuprinși 247 meseriași cari încă nu sunt întrebuințați la specialitățile lor nefiind ceruți.

715 Inapți (reformați și improprii).

Toți aceștia se găsesc astăzi internați într'un număr de 15 lagăre de muncă, 5 lagăre de intelectuali, un lagăr de reformați și un lagăr infirmerie. În afară de aceste lagăre mai există lagărul de suspecți cu un efectiv de 36 internați alcătuit din cei arătați ca atare de Serv. Siguranței și din cei ce s'au sustras dela munca de folos obștesc.

COMANDANTUL LAGĂRELOR
ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI

Document nr. 5

ROMÂNIA

COMUNITATEA EVREILOR DIN GALAȚI

Galați 22 Octombrie 1941

Persoană juridică de drept public

în baza Legii Cultelor din 1928

TELEFON 19.61

Nr. 862

Ref. Lagăre Internare

Onor.

Uniunea Comunităților Evrești

BUGUREȘTI

Am primit adresa Dvs. No. 1825 din 14 crt. și vă mulțumim pentru comunicarea Dvs. referitoare la numărul și felul de internare al ostatecilor evrei.-

Ne permitem a vă atrage atențiunea că în orașul nostru nu există ostateci evrei, dar că un număr de aproape 1000 evrei se mai găsesc încă și astăzi internați în lagăre.-

Pentru a vă ilustra situațiunea specială din orașul nostru, vă anexăm, în copie, un memoriu de care veți face, total sau parțial, uzul care veți crede de cuviință.

Întrucât evreii internați în lagăre la Galați, se găsesc într-o situație specială și unică, vă rugăm în mod stăruitor să binevoiți a face demersurile necesare pentru desființarea acestor lagăre, urmând, la rigoare, a se stabili și pentru Galați numărul de 15 ostateci, ce ar urma să fie internați prin rotație, săptămânal.-

Primiți, vă rugăm, asigurarea stimei noastre.-

p. PREȘEDINTE,
Farm. E. Rosenberg

SECRETAR GENERAL,
Ary Kleiner

ARHIVA INSHR-EW, RG – 25.003, MAN, rola 141, ds. 2371 fila 27ob.

Document nr. 6

UNIUNEA COMUNITĂȚILOR EVREEȘTI

București 25 Noembrie 1941

DIN VECHIUL REGAT

Autorizată de Ministerul Cultelor cu adresa No. 29051 din iunie 1922

REPREZENTANȚA UNIUNII

SEDIUL: BUCUREȘTI

STR. DR. BURGHELEA No. 3

TELEFON 5.13.42.

No. 2044

DOMNULE GENERAL,

Avem onoare a vă aduce la cunoștință următoarele:

La începutul războiului, populația evrească bărbătească între 18 și 60 ani din Galați, a fost internată în câteva lagăre locale, utilizându-se în acest scop școlile și imobilele Comunității și câteva locuințe particulare.

După diverse triaje - cari au adus la eliberarea unora - au rămas în lagăre circa 1000 oameni, cari n-au unde să fie adăpostiți, mai cu seamă în timp de iarnă, întrucât școlile în care erau cantonați, au fost transformate de Comunitate în spitalele Z I Nr. 206, 207 și 208.

Ceva mai mult. Cei ce prestează munca de folos obștesc în timpul zilei trebuie să suporte regim de internare în timpul nopții, astfel încât neputându-se odihni, nici randamentul lor nu poate fi cel normal.

Avem onoare a vă ruga să binevoiți a reexamina problema și nădăjduim că, de va fi posibil, veți aproba desființarea lagărului, iar dacă îl veți menține, veți binevoi cel puțin a aproba ca cei ce prestează munca de folos obștesc să poată dormi la casele lor.

Primiți, vă rugăm, Domnule General, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni,

Președinte,
Dr. W. Filderman

Secretar-general,
M. Carp

5 DEC. 1941

Am cerut relații la Galați-

și acești evrei au intrat în regimul normal-

Lagărele s-au desființat - ei muncesc numai în oraș-

Comunicare

Col. Carp

MINISTERUL DE RĂZBOI
MARELE STAT MAJOR
NR. 63206 - 26.NOV.1941 -
INTRARE

DOMNIEI SALE

DOMNULUI GENERAL COMANDANT AL MARELUI STAT MAJOR AL ARMATEI

Document nr. 7

ROMÂNIA

PREFECTURA JUDEȚULUI COVURLUI
SERVICIUL ADMINISTRATIV

DOMNULUI
GENERAL COMANDANT AL
COMANDAMENTULUI III TERITORIAL

COMANDAMENTUL 3 TERITORIAL
REGISTRATURA GENERALĂ
8723 IN - 4 DEC. 1941
INTRARE

CONFIDENȚIAL

11816. - 4.XII. 941. -

Dosarul NK. Nostru și inițiativa Serv. (a se repeta în răspuns)

Privește:

II lagăr și CR.

M.

Desființându-se lagărele de internați evrei, urmează a se ține internați numai ostatecii, în număr de 20, care se vor schimba la fiecare 15 zile și vor fi ținuți sub pază la spitalul Israelit, pe răspunderea și sub îngrijirea Comunității evreești. -

Cei 20 ostateci se vor trage la sorț de către conducerea Comunității, dintr'un număr de cca. 250-300 evrei, care urmează a fi ținuți ostateci pe rând. -

Comunitatea va întocmi pe a sa răspundere lista acestor evrei și va înainta Dvs., Prefecturei și Chesturei, atât această listă completă, cât și lista celor 20 ostateci, trași la sorț, spre evidență. -

Ostatecii, vor fi ținuți la spitalul Israelit, pe răspunderea Comunității, iar paza lor se va face de către Chestură prin posturi de gardieni publici care se vor înființa la acel spital. -

Am dat dispozițiuni în acest sens Comunității evreești din localitate și Chesturei. -

PREFECT,
Colonel Dumitru Goțescu

15.XII. 1941
Văzut

ARHIVA INSHR-EW, RG – 25.003, MAN, rola 325, ds 930, fila 214.

The transformation of international orders-from early modern times to present

Phillips, Andrews, *War, Religion and Empire: the Transformation of International Orders* (cambridge Studies in International Relations)

Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2011

Cristopher Andrews brings us in his latest volume „War, Religion an Empire“an outspoken presentation of the international systems through the years and how these can be defended in the line of political violence and crises¹. The volume started to catch shape as dissertation during author's time at Cornell Univarsity as he acknowledges himself. It seems that despite the changes in world politics in the last two thousand years, the realist paradigm still provides the best explanation to understand the contemporary international relations. Tracing its roots in the ancient writings of the greek scholars, realism has been widely perceived as the keystone of the discipline. The realist tradition has dominated both the academia and the policy making and despite the search for alternatives, it continues to provide a point of reference and benchmark of such explorations.

Christopher Andrews's study examines the perpetual evolution of the international systems from the decay of the latin christiandom in the first millennium to today's problems where jihadist movements influence the conduct of international relations. He thoroughly goes into an effort to demystify the traditional approaches to the analysis

of the systems of power. Of the three „orders“ he considers for the in-depth analysis, two are pre-modern: the Latin Christianity and Chinese. However the entire book is written taking into consideration their evolution into the future and the question whether the present international order can adapt itself and survive, taking into account the decay of the western influence together with the rise of the Chineese one and of other South Asian nations.

By drawing a detailed analysis of the historical evolution of the international order through history, Andrews builds a solid background for the analysis of the influence the jihadist international system has, and of what we should expect in the future. To the author, its important to give their rightful consideration to the two components of the book war – the realist one; and religion – the constructivist one. Even though most of the commenters would have argued the obsolence of a realist approach, Andrews gives it the appropriate dimension, balanced with the constructivist perspective. We should emphasize role played by the combination of Christianity's religious polariazation during the Reformation, together with the so called „gunpowder revolution“ which lead to the end of the decay of the latin Christian order. In the same manner in East Asia, China's legitimacy and premience as the main military actor was overrun in the shade of Europe's military power. Complexity would be

¹ Andrew Phillips, *War, Religion and Empire: the Transformation of International Orders* (cambridge Studies in International Relations) (Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2011), prologue

the appropriate word to describe these situations, it's a conscious choice to describe the framework of analysis which tries to comprehend the mechanisms that are leading to the transformations of the international orders.

In *War, Religion and Empire*, Andrews conducts an intense research in order to demonstrate us the normativity of the international orders which are accostumed by the raised awareness of the „holy“ and „ordinary“, and distinguishes the importance of the fundamental cleavages between the two words. The study develops the paradigm of the antagonistic relationship between the „holy“ and „ordinary“, „realism“ and „constructivism“. This complexity suggests the difficulty of making a prediction, especially on the long term developments. Secondly, assumptions about world affairs resting on a sub-set of actors' motivations and actions does not offer a valid representation of the reality of international relations. Just because sometimes relations between actors appear stable, should not occlude that more often than not exchanges are liable and non-linear.

A key point of Andrews's analysis is the analysis concerning the Thirty Years War (1618-1648) as a indicator of the chaos caused by warfare, governmental collapse and the use of violence. He takes particular interest to the Siege of Magdebourg in which two-thirds of its inhabitants were killed. The Treaty of Westphalia don't have the merit of settling the long-lasting rivalries or hatred, but provided the basis of a containment within acceptable margins. When the city of Nanjing fell to the Qing imperial forces in 1864, it ended history's bloodiest civil war which had claimed the lives of 20 million people. With the collapse of the Sinosphere followed by the dynasty's, Asia was plunged into a period of anarchy every bit as chaotic as that of mid-seventeenth-century Europe.

One of the many strong points of the book resides in the analysis of the decay, and the dismantling of the order under domestic and external aggression. The Chinese have been greatly

influenced by the two Opium Wars and by the treaties imposed by the European Powers. However, regardless of these factors, the disintegration of a system comes always from the interior. The striking factor that demonted the Sinosphere was not the European economic advance but the normative clash – the Europeans had a different system of values which emphasized equilateral sovereignty which primordially contradicted the traditional hierarchical systems in place in China at that time. Andrews demonstrates how the complex system of values built in generations can be reduced by a external system of values which seems to be more appealing. This analysis makes explicit the importance of both internal and external factors that shape a international system.

Today's international system is characterized by the repositioning of the status of the great powers. The fading role of the western powers is (supposed) to be replaced by the non-western BRICS states. The core of the international system is drifting away from the Atlantic Ocean for the first time. Special consideration is being given to the non-state actors and to the way they can influence today's society. The phenomenon of global terrorism can generate a wave of sympathy around the globe and even melt a common position, putting Russia, China, India, together with the United States. Even though the first didn't faced the same global threat as the United States, they have long fought their own wars against terror. However this consensus is a very weak one and it can disappear at the first friction, as it was the case of the military intervention in Iraq, or possible actions against Iran or North Korea.

In this book Phillip Andrews makes an important breakdown of the complexity of the international orders through history and to the study of the international relations. Significantly, his perception embodies distinct visions of the international systems which can't secure their perpetuation in the absence of a coercive force which can sustain

their system of beliefs against external beliefs. He argues that this can be successful only when the force to defence these values complies with the moral requirements and standards which belong to the international order it defends. At the same time, the analysis does not shy away from the challenging conceptual, methodological and policy issues attending the complexification of the study and the practice of international relations.

For the time being, however, Andrews has provided plenty of food for thought in his extremely erudite and thoughtful study of the 'complexity' of the complexity paradigm in world politics.

Teodora-Maria Daghie

[The University of Bucharest]

Tools of the Trade – A Manual for Foreign Policy Analysis

Alex Mintz and Karl DeRouen Jr., *Understanding Foreign Policy Decision-Making*
New York: Cambridge University Press, 2010, 208 pp.

More than a decade since the *Decisionmaking on War and Peace*¹ was published, and after a string of books and articles meant to develop the model of foreign policy analysis from a decision-making perspective, Mintz and DeRouen Jr. partner to develop this manual aiming to bring together and deliver to students and scholars an ambitious framework consisting of the theories, models and concepts used in Foreign Policy Decision Making (FPDM), along with illustrative case studies and theoretical exercises. The FPDM model rests on the theories derived from political psychology and, as such, is an alternative to the rational actor model of decision making. It is by comparison and contrast with the established models and theories that Mintz and DeRouen Jr. explain and test their model.

Alex Mintz is a reputed advocate for the use of political psychology, especially the polyheuristic theory, in foreign policy analysis. Karl DeRouen Jr. is another prominent scholar of international relations with an interest in political psychology. The main purpose behind Mintz and DeRouen's endeavor is „to explain not only outcomes of decisions but also the processes that lead to decisions and the decision dynamics“ (p. i). The objective of such a comprehensive undertaking is the holy grail of political

scientific pursuit: „If we can understand how decisions are made, we can better understand and, perhaps more important, predict outcomes in the international arena.“ (p. 4).

In order to satisfy such an ambitious undertaking, Mintz and DeRouen structure their analysis on four main components: the decision environment; models of decision making; determinants of foreign policy decision making; marketing foreign policy, each to be examined as part of a self-standing chapter of the book. Furthermore, the authors employ various case studies in order to test the strengths, as well as the biases and limitations of each theoretical assertion.

In the introductory chapter, Mintz and DeRouen clarify the general subject of their inquiry: „Foreign policy decision making (FPDM) refers to the choices individuals, groups, and coalitions make that affect a nation's actions on the international stage“ (p. 3). In order to understand such choices, the FPDM model takes into account psychological, environmental, international, and domestic factors that shape the way in which foreign policy decisions are made.

Here Mintz and DeRouen identify the first point of departure between FPDM and international relations (IR) theory – according to their assertions, „many international relations theories apply specifically to great powers. An FPDM approach, in contrast, can speak to issues that affect all nations“ (p. 6). To further strengthen this point, throughout the

1 Nehemia Geva and Alex Mintz (eds.), *Decisionmaking on War and Peace: The Cognitive-Rational Debate (Advances in Foreign Policy Analysis)*, Boulder, CO: Lynne Rienner, 1997.

book Mintz and DeRouen employ subjects for their case-studies as varied as the United States, New Zealand, Iraq, Israel, the Palestinian Authority, Argentina, the United Kingdom, Bolivia or Iceland.

Another point of difference between FPDM and IR theory resides with the level of analysis – whereas the IR theory operates with individual, the state, and the international system as the main units of analysis, FPDM concentrates on individual decision makers and their respective forms of congregation, namely groups and coalitions. Concentrating on individuals, and on groups and coalitions, respectively, is a result of the psychological approach to foreign policy analysis. Another consequence of the cognitive approach is the reliance of FPDM theory on domestic politics as „the essence of decision“ (p. 78).

The decision environment facing the political leaders is amply elaborated by Mintz and DeRouen to take into account, besides the level of analysis, topics as diverse as the types of decisions, the role of advisory groups, information search patterns or decision rules. Part three of the book – containing models of decision making – is the most elaborate section. It comprises of a two-fold analysis of the rational actor model, on the one hand, and its alternatives (cybernetic model, bureaucratic politics, organizational politics, prospect theory, poliheuristic theory, and applied decision analysis) on the other.

It is here that the authors reveal their theory of choice for foreign policy analysis, a model Mintz developed by combining rational and cognitive paradigms to form the poliheuristic decision model. It rests on the priority given to domestic politics as key determinant for foreign decision making and seeks to overcome the constraints on rational behavior as a means to explain why leaders often resort to „sub-optimal“ or „satisficing“ policy choices.

To further compound the issue, part four of the book – determinants of foreign policy decision making – seeks to offer a comprehensive enumeration of the factors that affect the foreign policy

decision: international, domestic, psychological and cultural factors. For example, the psychological factors constitute a further challenge to the explanatory power of the rational actor model and the relevance for employing them into the foreign policy analysis rests with the fact that decision makers are not necessarily „irrational“ but rather limited in their access to relevant information and their ability to conduct comprehensive mental processing under time constraints.

The last part of the book examines the marketing of foreign policy, i.e. the relevance and impact of the ways in which foreign policy decisions are presented to the public as a means of manipulating the facts in order to influence the audience. In order to achieve this, leaders employ various framing, marketing and media tactics.

True to its pedagogical purpose, as a means of conclusion, the ending part of the book is a case study of the 2003 US invasion of Iraq taken through the lenses of the various concepts, models and theories examined in the previous chapters. What is revealing is the authors' acknowledgement that most of the decision models would have predicted the same outcome – the decision of the Bush administration to invade Iraq (p. 175).

With such a conclusion, Mintz and DeRouen's book cannot be viewed as an innovative endeavor to foreign policy analysis. Its strength lies with the exhaustive manner in which the authors seek to reveal and examine the various concepts, models and theories employed in the analysis of foreign decisions. Furthermore, the impressive number of case studies employed in the book serves its pedagogical purpose.

The revelation of both the strengths and weaknesses of the rational actor model and its alternatives has led Mintz and DeRouen to attempt to bridge the rational and cognitive schools. Consequently, this book offers more testing ground for the poliheuristic theory.

Valentin-Gabriel Budău

[The University of Bucharest]

Cultura recunoașterii – o terapie de securizare umană

Anton Carpinski 2012, *Cultura recunoașterii și securitatea umană*
Editura Institutul European, Iași, 245 pagini

Cartea „Cultura recunoașterii și securitatea umană”, a profesorului Anton Carpinski, constituie o reflecție filosofico-politică în scopul evidențierii rolului terapeutic al culturii recunoașterii pentru securitatea umană. Venind în continuarea lucrării publicate în 2008, intitulată „Cultura recunoașterii” (Ed. Fundației Academice AXIS, Iași, 2008), volumul de față propune o construcție conceptuală a legăturii dintre cultura recunoașterii și securitatea umană. În acest demers, autorul apelează la o strategie de cercetare *hermeneutică, de analiză conceptuală și problematizare filosofică într-un orizont sistemic-interdisciplinar* (p. 23).

Pentru a contura o *cultură a recunoașterii* în contextul intensificării fluxurilor informaționale și a mobilității internaționale, autorul identifică modelul uman capabil de asumarea acestei culturi (perspectivă onto-atropologică), modul de gândire (plan epistemologic) și de acțiune (domeniul praxiologic) al acestuia. Astfel, *ființarea comprehensivă* reprezintă tipul uman predispus culturii recunoașterii prin conștientizarea fașibilității umane și cultivarea atitudinii comprehensive.

În completarea paradigmei de cercetare moderniste și a celei postmoderniste, autorul argumentează că *spiritul trans-modern* este cel mai favorabil culturii recunoașterii datorită *tendințelor sale integratoare: hermeneutica comprehensivă-contextualistă, interpretarea, analiza sistemelor complexe, înțelegerea realității ca un întreg coerent*

(p. 66). Întemeierea epistemologică a culturii recunoașterii este reprezentată de *conștiința transcedentală* vizând modalitatea de cunoaștere a *ființării comprehensive*.

Implementarea socială a culturii recunoașterii este posibilă prin modelul *politicului cu „fața umană”* menit să umanizeze relațiile de putere, să respecte separarea sferei publice de cea privată și să gestioneze echitabil resursele (p. 207).

Cele trei ipostaze ale culturii recunoașterii constituie *vectorii securizării* umane. Aparținând domeniului relațiilor internaționale, conceptul de *securitate umană*, înțeles ca protejarea individului în toate aspectele, a divizat comunitatea cercetătorilor în categoria celor care nu-i recunosc importanța, considerând securitatea națională ca obiectul de referință al securității (Buzan și Wæver 2003) și categoria celor care participă la dezvoltarea conceptului inclus în politica externă și internă a statelor și organizațiilor internaționale (Kaldor 2010). În această lucrare *securitatea umană* are un înțeles profund, de factură teologică, semnificând *securitatea personală, aspirația omului fașibil la mântuire și liniște sufletească* (p. 37). Așadar, în cadrul debaterilor în privința securității la nivel internațional, național și comunitar, această lucrare propune un nivel personal de securizare angajând cititorul într-un proces de autocunoaștere și raportare securizată la realitatea socio-politică a lumii contemporane.

REFERINȚE:

Buzan, Barry, Wæver, Ole 2003, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, New York.

Kaldor, Mary 2010, *Securitatea umană*, CA Publishing, Cluj-Napoca.

Carpinschi, Anton 2008, *Cultura recunoașterii*, Fundația Academică AXIS, Iași.

Roxana Hîncu

[„Alexandru Ioan Cuza” University of Iași]

Reflecții asupra revoluției române din 1989

Mărcău Flavius Cristian, *Revoluția română din decembrie 1989*

Târgu-Jiu: Academica Brâncuși, 2011, 185 p. [ISBN 978-973-144-499-4]

Scrisă de un tânăr cercetător, Flavius Cristian Mărcău, cartea pe care o supunem analizei reprezintă și în mod cert va rămâne în peisajul istoriografic românesc despre Revoluția din România a anului 1989, un punct de referință ce a necesitat o reflecție profundă, „sine ira et studio” a unor evenimente trecute, dar rămase dureroase și controversate în istoria noastră.

Autorul acestei lucrări a dobândit abilitățile unui cercetător riguros și sânguinos prin publicarea unui număr impresionant de studii și articole, dar și în cadrul formelor de învățământ universitar pe care le-a absolvit, fiind licențiat în Relații Internaționale și Studii Europene al Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu și absolvind masteratul de Științe Politice al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

Preocupările sale referitoare la felul în care s-a făcut trecerea de la totalitarism la democrație în fostele țări comuniste l-a determinat pe autorul acestei cărți să-și continue specializarea și să urmeze ca și doctorand al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca o temă coordonată de prestigiosul istoric Michael Shafir și intitulată: *Democratizarea țărilor din Europa Centrală și de Est după căderea Cortinei de Fier*.

Fiind avizată din punct de vedere științific de profesorii universitari Adrian Gorun și George Niculescu, cartea *Revoluția română din decembrie 1989*, apărută la editura „Academica Brâncuși” din Târgu Jiu, în anul 2012, pe parcursul celor 185 de pagini, este o

investigație nu doar diacronică și tematică, ci și o cercetare descriptivă și interpretativă, utilă nu doar specialiștilor, dar și cititorilor mai puțin familiarizați cu evenimentele din 1989. În plus, lucrarea este concepută într-un stil simplu, precis, fără prea multe cuvinte sau expresii ce ar putea să-i creeze cititorului impresia de confuzie sau neînțelegera faptelor istorice prezentate.

Deși, utilizează un număr impresionant de lucrări, studii și articole, dar și documente de arhivă, Flavius Mărcău se descurcă în acest „hațiș” imens de surse și ne pune în față atât o carte bine structurată și analizată, cât și o lucrare ce abundă în documente de primă mână, declassificate în 2010, provenite din arhivele secrete ale Ministerului Apărării. De dragul exhaustivității cuprinderii surselor, autorul a citit aproape tot ceea ce surprinde literatura istoriografică românească a revoluției române din decembrie 1989, însă el își completează demersul științific și prin citarea sau consultarea unor autori străini cum ar fi Daniel Chirot sau Eric Selbin.

Desigur, autorul nu rămas „cramponat”, doar asupra surselor tradiționale, ci a examinat, prezentat și argumentat direcțiile de cercetare și prin intermediul internetului sau pe baza filmelor documentare și a interviurilor.

Cu o succintă prefață semnată de reputatul filosof și sociolog Adrian Gorun, firul cărți se deschide printr-o creionare a contextului istoric în care a izbucnit revoluția din România în capitolul I „Preliminarii la decembrie 1989”, iar

apoi autorul atinge un punct sensibil al evenimentelor din aceea perioadă: posibila trădare a cuplului Ceaușescu de către generalul Victor Atanasie Stănculescu. Ne-a reținut asupra acestui aspect concluzia pertinentă a autorului: „În textul de mai jos voi explica de ce consider că Stănculescu a fost împotriva lui Ceaușescu și cum acesta a jucat un rol dublu: 1) de general al armatei române cu funcția de prim adjunct al ministrului apărării, 2) de spion străin cu sarcina de înlăturare cu orice preț a dictaturii comuniste, în special de înlăturare de la putere a dictatorului Ceaușescu.” (p.17).

De remarcat în lucrare este faptul că autorul vrea să-l incite pe cititor prin cazurile controversate pe care le aduce în discuție, pentru Timișoara: László Tökés, problema cadavrelor dispărute, iar pentru București: sinuciderea lui Milea. Totuși, prin argumentația directă și echilibrată pe care expune, prin descrierea amănunțită a evenimentelor, precum și prin interpretarea multifacetată a lor, cartea domnului Mărcău nu își pierde din consistența explicației istorice și poate constitui o reanalizare mult mai critică și actualizată asupra unei revoluții pe cât de violentă, pe atât de „eliberatoare” de un trecut comunist brutal, ce tot „apăsa” pe umerii populației din România.

Toate aceste subiecte discutabile, sau superficial tratate de istoriografia românească, tânărul doctorand încearcă

să le îmbine într-un mod armonios ținând cont atât de ordinea cronologică, dar și de orașele în care s-au desfășurat aceste evenimente: Timișoara, București, Sibiu. De aceea, cartea poate fi cu siguranță utilizată drept bibliografie obligatorie în cadrul unor cursuri universitare despre istoria comunismului românesc, sau de ce nu pentru predarea la licee a unei materii facultative ce tratează tema revoluției române din 1989.

Esențial în redarea acțiunilor de la revoluție, Flavius Mărcău alege ca locuri fundamentale sau *locuri ale memoriei* (lieux de mémoire – Pierre Norra), în cazul Timișoarei-catedrala, iar pentru capitală: mitingul din Piața Unirii și baricada de la Intercontinental.

Așadar, cu o rigurozitate științifică demnă de invidiat pentru orice cercetător de vârsta sa, Flavius Mărcău reușește într-un număr de pagini nu foarte mare să reconstituie și să updateze din perspectiva surselor și a abordării propuse revoluția română din 1989, în varianta sa verosimilă, chiar dacă unele aspecte ar putea lăsa loc de reconsiderări. Până la urmă este de apreciat cum autorul face dintr-o temă considerată de unii epuizabilă și mult prea dezbătută, un subiect stimulat și tot mai actual.

Dumitru-Cătălin Rogojanu

[„Constantin Brâncuși” University, Târgu Jiu]

Conceptul de putere și Relațiile Internaționale în secolul XXI

Joseph S. Nye Jr., *Viitorul puterii*

traducere de Ramona Lupu, București, Editura Polirom, 2012

Puterea reprezintă un concept fundamental pentru studiul relațiilor internaționale. Însă, la ce anume ne referim, mai exact, atunci când utilizăm conceptul de putere în analiza politicii internaționale? După cum ne demonstrează autorul lucrării de față, o definiție unanim acceptată nu este posibilă deoarece puterea reprezintă un concept cu multiple fațete. Profesor la Universitatea Harvard, Joseph S. Nye este unul dintre cei mai renumiți teoreticieni contemporani ai Relațiilor Internaționale, numărându-se deja printre autorii canonici ai acestui domeniu de studiu. Totodată, Nye se numără printre autorii care au încercat să formuleze un cadru teoretic prin care să putem înțelege rolul puterii în politica internațională. Ultima sa carte, accesibilă acum și în România, reprezintă, după cum autorul însuși mărturisește, rezultatul a două decenii de cercetare asupra surselor și traiectoriei puterii.

Înainte de a fi o lucrare teoretică despre putere, ultima carte a universitarului american este mai ales o lucrare despre puterea americană și, după cum ne sugerează încă din titlu, o lucrare despre viitorul puterii americane în contextul secolului al XXI-lea. Ultimii ani au cunoscut o multiplicare a tezelor conform cărora puterea americană se află în declin, iar secolul XXI va cunoaște decăderea „imperiului american” în aceeași manieră în care Imperiul Britanic sau cel Roman au decăzut în epocile istorice precedente. Însă „puterea depinde întotdeauna de context”, iar o epocă

istorică nu seamănă niciodată cu alta. Pe cale de consecință, Nye argumentează pe parcursul lucrării sale că iminentul declin american nu este nici pe de parte o profeție care se auto-îndeplinește, propunând totodată decidenților de la Washington strategii eficiente prin care preponderența puterii americane să continue și în acest secol. De altfel, Nye afirmă că „problema puterii americane în secolul XXI nu constă într-un declin, ci în eșecul de a realiza că până și cea mai mare țară nu își poate atinge obiectivele fără ajutorul altora”.

Prima parte a cărții este destinată unei ample analize conceptuale a celor trei tipuri principale de putere – militară, economică și *soft*¹. Primele două tipuri constauie așa-numita putere *hard* (dură). Delimitarea conceptuală între putere *hard* și *soft* constă în faptul că aceasta din urmă nu conține un element coercitiv care să determine oponentul să îți împărtășească preferințele. Autorul observă în mod corect că apelul la forța militară este foarte scăzut în prezent în comparație cu epocile istorice anterioare, iar rolul acesteia s-a transformat în ultima jumătate de secol. Acest fapt a determinat ca multe voci să afirme că în secolul XXI utilitatea forței militare va fi în scădere. Nye sugerează că forța rămâne un instrument esențial în politica internațională, iar dimensiunea

1 Considerăm alegerea din partea traducătorilor români a sintagmei putere blândă ca traducere a termenului *soft power* drept una nefericită, astfel că vom utiliza termenul din limba engleză.

resurselor militare va contribui în continuare la structurarea politicii mondiale deși nu cu aceeași utilitate precum în epoca modernă. Totodată, puterea economică a căpătat o importanță tot mai mare în ultima perioadă. Însă, autorul ne avertizează să nu facem greșeala de a generaliza că puterea economică va domina puterea militară în secolul XXI întrucât statele se vor confrunta cu mari probleme în a-și exercita puterea economică. Piața este dificil de controlat, iar difuzia puterii spre actorii non-statali, în special, corporațiile transnaționale va limita modalitățile în care statele vor putea să utilizeze instrumentele economice. Un fenomen tot mai interesant este cel al interdependenței economice între actorii internaționali. Relația de interdependență presupune în același timp și o relație de putere. Spre exemplu, un rol important îl joacă asimetriile interdependenței. Dacă un actor este mai puțin dependent decât ceilalți atunci acesta deține o sursă de putere mai mare.

În sfera relațiilor internaționale conceptul de putere este deseori prezentat ca fiind un element central ce deschide calea spre înțelegerea comportamentului statelor și a celorlalți actori din politica mondială. Însă, o lungă perioadă de timp, încă de când Hans Morgenthau lansa celebra afirmație conform căreia „decidenții gândesc și acționează în termenii interesului definit ca putere”, conceptul de putere a fost asociat automat școlii realiste a RI. În ceea ce privește definirea puterii, majoritatea realiștilor au ales întotdeauna să sublinieze importanța atributelor cuantificabile ale statului, precum mărimea populației, resursele naturale, capabilitățile militare sau dezvoltarea tehnologică. Contrar acestor perspective care accentuează factorii materiali și în care puterea reprezintă mai mult o proprietate a statelor, Nye formulează un alt mijloc mai atractiv de exercitare a puterii decât abordările tradiționale, pe care îl denumeste putere *soft*².

² Conceptul este pentru prima dată formulat în Joseph S. Nye, *Bound to lead: the changing nature of American power*, New York, Basic Books, 1990.

Autorul împărtășește teza conform căreia caracterul unui stat de a fi puternic nu constă în resursele pe care le deține, ci în abilitatea acestuia de a schimba comportamentul celorlalți. Spre deosebire de perspectivele realiste, Nye sugerează că un actor poate obține ceea ce dorește de la alți actori nu doar prin coerciție sau recompense, ci și prin exercitarea atracției fundamentată pe valori împărtășite. Cultura, politicile externe sau idealurile politice pe care un stat le promovează pe scena internațională reprezintă astfel de surse de atracție. Dacă un actor reușește să determine ca ceilalți să-i admire valorile, atunci nu mai trebuie să utilizeze în mod uzual capabilitățile militare sau alte instrumente precum sancțiunile economice pentru a obține ceea ce dorește. Nye argumentează că seducția este mult mai eficientă decât coerciția, iar promovarea unor valori seducătoare precum democrația sau drepturile omului reprezintă instrumente eficiente și puțin costisitoare.

După cum am afirmat, exercitarea puterii depinde întotdeauna de context. Astăzi trăim în era informației globale, fapt ce are numeroase implicații și pentru modalitățile de exercitare a puterii. Nye afirmă că în acest secol au loc două mari transformări ale puterii: tranziția puterii între state și difuzia puterii dinspre toate state spre actorii nonstatali. Conform autorului, acesta este contextul în care trebuie să situăm discuția conceptuală despre putere în secolul XXI. Iar pentru a converti resurse de putere în strategii de succes vom avea nevoie de abilitatea de „a înțelege mediul în curs de evoluție și de a profita de tendințe”. În acest sens, Nye dezvoltă conceptul de *smart power* pe care îl definește drept capacitatea de a combina resursele puterii *soft* și ale celei *hard* în strategii eficiente. Vechile narațiuni despre hegemonie sau proeminență în sistemul internațional nu își mai au rostul în contextul secolului XXI. Provocările celor două transformări ale revoluției informaționale crește importanța modului în care va fi utilizată puterea inteligentă.

Joseph Nye postulează că principala provocare a Statelor Unite ca unică

superputere este legată de succesul în a controla mediul politic și a influența preferințele celorlalți actori. Pe lângă faptul că deține cele mai multe elemente tradiționale al puterii, Nye consideră că Statele Unite dețin și importante resurse ideologice care îi pot prezerva statutul preeminent în contextul interdependenței transnaționale. În acest sens, statutul Americii este diferit de cel al marilor puteri preeminente anterioare, motiv pentru care nu va împărtăși soarta acestora. Însă, deși America este cel mai puternic stat de la Roma antică încoace, ea nu își poate îndeplini obiectivele acționând unilateral. Preponderența puterii americane ar putea fi percepută mai acceptabilă și legitimă în ochii celorlalți actori dacă obiectivele Statelor Unite ar fi urmărite în cadre de acțiune multilaterale. În acest caz, ceilalți actori ar percepe faptul că sunt consultați, iar interesele lor sunt luate în calcul. Potrivit universitarului american, „Statele Unite vor avea nevoie de o strategie și de o narațiune a puterii inteligente care să pună accent pe alianțe, instituții și rețele, receptive la noul context al informației globale”. Viitorul puterii americane va depinde de modalitatea în care vor fi percepute acțiunile și intențiile Statelor Unite, iar modalitatea în care alege să-și exercite puterea va depinde în întregime de America.

BIBLIOGRAFIE

Bachrach, Peter; Baratz, Morton, „Two Faces of Power”, *The American Political Science Review*, vol. 56, nr. 4, 1962, pp.947-952

_____, „Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework”, *The American Political Science Review*, vol. 57, nr. 3, 1963, pp.632-642

_____, „Power and Its Two Faces Revisited: A reply to Geoffrey Debnam”, *The American Political Science Review*, vol. 69, nr. 3, 1975, pp.900-904

Barnett, Michael, Duvall, Raymond, *Power and Global Governance*, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 2005

Berenskoetter, Felix; Williams, M.J., (eds.), *Power and world politics*, New York, Routledge, 2007

Dahl, Robert A., „The Concept of Power”, *Behavioral Science*, vol. 2, nr. 3, 1957, pp.201-215

Debnam, Geoffrey, „Nondecisions and Power: The two faces of Bachrach and Baratz”, *The American Political Science Review*, vol. 69, nr. 3, 1975, pp.889-899

Gallarotti, Giulio, „Soft power: what it is, why it's important, and the conditions for its effective use”, *Journal of Political Power*, vol. 4, nr. 1, 2011, pp. 25-47

Guzzini, Stefano, „Structural Power: The Limits of Neorealist Power Analysis”, *International Organization*, vol. 47, nr. 3, 1993, pp.443-478

_____, „The Concept of Power: a Constructivist Analysis”, *Millennium – Journal of International Studies*, vol. 33, nr. 3, 2005, pp. 495-521

Holsti, Kalevi J., „The Concept of Power in the Study of International Relations”, *Background*, vol. 7, nr. 4, 1964, pp.179-194

Isaac, Jeffrey, „Beyond the three faces of power: a realist critique”, *Polity*, vol. 20, nr. 1, 1987, pp. 4-31

Kearn, David, „The hard truths about soft power”, *Journal of Political Power*, vol. 4, nr. 1, 2011, pp. 65-85

Lukes, Steven, *Power. A radical view*, 2nd ed., Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2005

Nye, Joseph S., „Soft Power”, *Foreign Policy*, nr. 80, 1990, pp. 153-171

_____, *The Paradox of American Power: Why the World's only Superpower can't go it Alone*, New York, Oxford University Press, 2002

_____, *Power in the Global Information Age. From Realism to Globalization*, New York, Routledge, 2004

_____, *Soft power. The means to success in world politics*, New York, Public Affairs, 2007

_____, „The Future of American Power: Dominance and Decline in Perspective”, *Foreign Affairs*, vol. 89, nr. 6, 2010, pp.2-12

_____, „Power and foreign policy”, *Journal of Political Power*, vol. 4, nr. 1, 2011, pp. 9-24

_____, *The Future of Power*, New York, Public Affairs, 2011

Rothman, Steven, „Revising the soft power concept: what are the means and mechanism of soft power”, *Journal of Political Power*, vol. 4, nr. 1, 2011

Schmidt, Brian C., „Competing Realist Conceptions of Power”, *Millennium – Journal of International Studies*, vol. 33, nr. 3, pp.523-550

Iulian Toader

[The University of Bucharest]

Există o voce est-europeană?

Iulia Motoc, *Despre Democrație în Europa Unită*

București: Humanitas, 2012

Construcția societăților democratice contemporane are la bază conștientizarea trecutului și maniera în care memoria afectează la nivel micro, relațiile interumane, iar la nivel macro, relațiile între state și implicit unificarea Vestului cu Estul european. În contextul proiectului european, abordarea moștenirii totalitare din Europa de Est dă naștere următoarei întrebări: există o voce est-europeană în dreptul european? *Noua Europă* – rezultatul extinderii spre Est a Uniunii Europene – reprezintă obiectul de analiză al cărții recent publicate, *Despre Democrație în Europa Unită*, pe care Iulia Motoc o propune publicului românesc. Atenția Iuliei Motoc este îndreptată spre analiza unei unități a societăților europene, deși acestea fiind divizate de nuanțele ideologice¹.

Despre Democrație în Europa Unită este o colecție de eseuri scrise în perioade diferite, dar care prezintă judecăți de valoare ce nu fac decât să actualizeze discursul privind evoluția Europei de Est în interiorul Uniunii Europene. Valoare intrinsecă a studiului se resimte intens în complexitatea abordării procesului integrării europene și în perspectiva unică, a referințelor generoase la literatura universală, de a privi construcția entității *sui generis*, prin lentila critică a unui specialist atât în drept, cât și în filosofie politică. Iulia Motoc dirijează o valoroasă

discuție asupra diferențelor paradigmactice dintre Est și Vest. Memoria și istoria lucidă sunt strâns înșurubate în dezvoltarea statelor moderne postcomuniste și impregnate în *l'état d'être* european.

Primul capitol al cărții, *Finalitatea Uniunii Europene. Există o viziune est-europeană? Reflecții pe marginea discursului lui Joschka Fischer* tratează construcția europeană din perspectiva est-europeană asupra viitorului Uniunii. În căutarea legitimității Europei de astăzi, starea de a fi european este încadrată între limitele dreptului natural și al istoriei. Iulia Motoc clarifică de la început faptul că, în prezent, nu putem discuta despre o unificare, ci doar despre o extindere a UE spre Est, întrucât reunificarea Europei nu s-a realizat încă. Analizând diferența de percepție a idealului european în Est și Vest, autoarea observă că Estul crede atât în valorile comune, cât și în identitatea europeană. În urma procesului de extindere spre Est, asistăm la conturarea unei identități est-europene, în interiorul UE – o „combinație ce implică atașamentul față de Europa și autoafirmare” (p.35), în viziunea Iuliei Motoc.

Autoarea nu analizează discursul lui Joschka Fisher, ci surprinde impactul ideilor acestui ministru german de externe, cu privire la scepticismul extinderii UE spre Est, la viziunea sa federalistă și la promovarea unui nucleu dur al Uniunii (p.18). În contextul realizării unei viitoare uniuni politice, Iulia Motoc sugerează că natura *sui generis* a UE, în ordinea internațională, este vizibilă într-o prima instanță prin preeminența normelor de

¹ Emmanuelle JOUANNET, Iulia MOTOC (ed.), *Les doctrines internationalistes durant les années du communisme réel en Europe* (Paris: Société de législation comparée, pp.567).

drept ale UE asupra normelor naționale ale statelor membre (p.28). Discursul lui Fischer a avut o rezonanță extraordinară în Europa de Est datorită credinței sale într-un „nucleu dur” al UE care să direcționeze procesul de integrare europeană odată cu lărgirea spre Est. Spațiul est-european a manifestat reticență și scepticism față de ideile federaliste ale lui Fischer pe de o parte, din cauza lipsei tradiției federalismului în Europa de Est și pe de altă parte, din dorința păstrării suveranității (pp.30-31).

În al doilea capitol, *Parteneriatul Uniunii Europene cu țările din Europa Centrală și de Est*, Iulia Motoc formulează două ipoteze importante. Prima ipoteză aduce în discuție posibilitatea în care extinderea spre Est poate genera schimbări de substanță în UE (p.43). În acest sens, trei mari vechi probleme sunt repuse în discursul european: natura UE, democrația și legitimitatea. Așadar, în perspectiva Iuliei Motoc, retorica cu privire la „o tranziție democratică” (p.44) se aplică atât la nivelul statelor cu trecut totalitar din Centrul și Estul Europei – văzute de Uniune într-o lumină a incertitudinii democratice-, cât și la nivelul UE.

A doua ipoteză lansată de Iulia Motoc face referire la „transformarea instrumentelor utilizate de Uniunea Europeană în relațiile sale externe” (p.45), conturate inițial la nivel unilateral, cu fiecare stat din Centrul și Estul Europei și consolidate ulterior odată cu evoluția lor de la „reticența politică la politica certitudinii” (p.47). Dimensiunea unilaterală a relațiilor externe ale UE este caracterizată de prudența juridică de după căderea Cortinei de Fier, care a determinat importanța condiționalității politice (supremația dreptului, respectarea drepturilor omului, multipartidismul, alegeri libere, liberalizarea economică și economia de piață) în procesul de lărgire spre Est și în accesarea programelor de asistență financiară și tehnică în vederea înlăturării deficiențelor statului de drept – problemă majoră cu care se confruntau statele ex-comuniste și condiție *sine qua non* pentru integrarea europeană.

Preluând criteriile democrației consolidate de la J.Linz și A. Stepan, Iulia Motoc punctează elementele definitorii pentru tranziția în Est: separarea exactă a puterilor în stat, votul liber ca manieră de stabilire a puterii ce va produce ulterior politici. Lentoarea acestui proces este justificată prin faptul că „o trecere rapidă și sigură la democrație ar reprezenta un paradox politic” (p.56). Iulia Motoc mai aduce în discuție un aspect de actualitate care îngreunează acest proces, și anume integrarea și protejarea minorităților naționale, în special a romilor – prioritate a UE odată cu extinderea spre Est. Cel mai problematic aspect al tranziției de la totalitarism la democrație rămâne existența *de facto* a statului de drept în țările din Europa de Est. Iulia Motoc expune clar că democrația își găsește temelia în drept, iar orice „slăbiciunea statului de drept este o caracteristică a comunismului și o moștenire a postcomunismului” (p.61). Prezența crizelor statului de drept cu care se confruntă țările est-europene este pusă pe seama ineficienței programelor anticorupție și a partidelor politice, fiind comparabilă astfel cu situația statelor din America Latină, din punctul de vedere al comportamentului naționalist, xenofobic și al loviturilor de stat.

Pe lângă îndeplinirea acestor criterii politice, extinderea UE la Est include, de asemenea, criteriile de natură economică și integrarea acquis-ului comunitar de către statele candidate. În opinia Iuliei Motoc, îndeplinirea criteriilor de la Copenhaga definește relația UE cu țările est-europene din perspectiva a două principii: diferențierea și crearea concurenței între aceste state (p.70).

În cel de-al treilea capitol, Iulia Motoc reia dimensiunile diferențierii între *Europa Unită* și *Europa postcomunistă* și prezintă extinderea spre Est ca o necesitate istorică (p.106). Asumându-și responsabilitatea democratizării și europenizării statelor postcomuniste, UE „are datoria de a da uitare comunismului” (p.78)? Este o întrebare al cărei răspuns autoarea îl caută în percepția pe care o avea Vestul asupra comunismului

ca pe „un accident stalinist” și implicit în percepția Estului postcomunist asupra integrării în UE ca pe o „întoarcere în Europa” (p.80). Comportamentul UE față de statele est-europene care manifestă dorința integrării în proiectul european este caracterizat de politici contradictorii, în mare parte din cauza ambiguităților generate de diversitatea postcomunismului și de deficiențele de funcționare a democrației în postcomunism, pe care Iulia Motoc le expune sistematic în cel de-al doilea capitol.

Pe fondul acestor rațiuni ale extinderii sunt identificate trei imagini ale Europei de Est: *Europa culturii*, *Europa sărăciei* și *Europa intoleranței* (pp. 84-106). Într-o *Europă a culturii*, Iulia Motoc se întreabă care este rolul politic al intelectualilor din Est, priviți precum purtători ai valorilor democratice. Mai mult, moștenirea ideilor politice ale disidenței în postcomunism schimbă traiectoria culturală a Europei, în urma lărgirii sale spre Est. Discuția asupra postcomunismului est-european se poartă și în parametrii economici, în contextul în care pot fi percepute discrepanțe economice între Est și Vest.

A doua imagine este *Europa sărăciei*, în care statele din Est au nevoie de o perioadă de cel puțin douăzeci de ani pentru a se alătura Uniunii Europene. Această idee este întărită de absența pe de o parte, a statului de drept și pe de altă parte, a economiei de piață. În opinia Iuliei Motoc, o diferență substanțială între Est și Vest este datorată tipului de capitalism dezvoltat în Est, într-un context de paradoxuri postcomuniste – „un capitalism sălbatic, care permite economiei informale și corupției să înflorească” (p.99).

Analiza surselor legitimității reale a regimului comunist – naționalismul, culturalismul și consumerismul – o determină pe Iulia Motoc să compună asocierea *Europa intoleranței* și să cugete asupra portretului est-europeanului, văzut precum un individ „dominat de intoleranță, viclenie și duplicitate” (p.104). Înțelegerea ideii de toleranță în Europa de Est după căderea comunismului preia

valențe multiple, dintre care problema minorităților naționale și a conflictelor etnice se amplifică la nivelul de reunificarea Europei. Dacă obiectivul major al integrării europene a statelor postcomuniste era reîntoarcerea rapidă în Europa (europenizarea), iar scopul tranziției din aceste state se încadra în construirea unei democrații liberale ca în Vestul Europei (democratizarea), Iulia Motoc lansează următoarea întrebare: „Democratizarea și europenizarea sunt oare echivalente?” (p.105). Este o întrebare la care autoarea nu oferă un răspuns cititorilor, ci lansează mai degrabă provocări asupra raționalității și eticii extinderii.

În ultimul capitol, Iulia Motoc reflectă asupra tradiției europene a dreptului internațional, „parțial afectată de totalitarim” (p.110), propunând cititorilor în acest sens o comparație între viziunea Estului cu cea a Vestului Europei. Autoarea compară acest model marxist cu modelul occidental, pe care îl apreciază ca fiind diferit din punctul de vedere al funcționării sistemului juridic. Iulia Motoc își îndreaptă atenția spre starea dreptului internațional european în perioada comunistă și „praxisul marxist din Europa de Est” (p.112) ce dezvoltă o atitudine de neîncredere în normele internaționale. În această perioadă, atât dreptul național, cât și dreptul internațional sunt supuse interpretărilor ideologice. În vederea expunerii diferențelor dintre teorie și practică în perioada post-totalitară a regimului comunist, două doctrine sunt concludente: relația dintre stat și lumea capitalistă și aceea a drepturilor omului (pp.121-133), care în opinia autoarei au condus către schimbări substanțiale în comportamentul normelor juridice internaționale.

Lecturând acest ultim capitol, vom constata centralitatea integrării europene în discursul privind criza de legitimitate cu care se confruntă în prezent Uniunea Europeană. Federalismul și constituționalismul sunt elementele care dezvoltă probleme structurale în procesul de integrare. Preluând gândirea lui Antje Wiener, Iulia Motoc detaliază etapele construcției constituționale în

UE: integrarea prin intermediul instituțiilor supranaționale, europenizarea instituțiilor politice ale statelor integrate și politizarea târzie. În prima etapă discuția se poartă în termenii teoriilor interguvernamentaliste și neo-funcționaliste ale integrării; cea de-a doua etapă are în centru perspectiva instituționalistă și problema guvernării văzută în perspectivă comparativă, de la un stat membru la celălalt; iar cea de-a treia etapă plasează procesul integrării sub spectrul politizării.

Specialiștii în drept european și științe politice vor identifica contribuția

valoroasă pe care Iulia Motoc o aduce la studiul efectelor extinderii Uniunii Europene la Est, pe de o parte în termenii responsabilizării Uniunii și pe de altă parte, în termenii articulării ideii de Europa în societățile est-europene post-comuniste. În viziunea Iuliei Motoc, există o voce est-europeană, care aduce un aport unic construcției UE, dificil însă de definit în dreptul european.

Liana Ioniță

[The University of Bucharest]

DANIEL BUTI – Pe cine reprezintă partidele politice. O analiză a partidelor din postcomunismul românesc

Editura Pro Universitaria

Prefață: Alexandru Radu

Anul apariției: 2014

Număr pagini: 174

ISBN: 978-606-647-934-9

Lucrarea, realizată de lector universitar doctor Daniel Buti, exponent al noii generații de politologi, își propune să răspundă la o întrebare pe cât de incitantă, pe atât de importantă: Pe cine reprezintă partidele politice din România? În mod firesc, răspunsul este pregătit de un excurs amplu în problematica generală a domeniului, util susținerii propriului demers, dar căruia îi putem sublinia și calitatea de a fi o bine argumentată introducere în teoria partidelor politice. Abordarea apare ca fiind clasică, autorul pornind de la relația dintre partide politice și mediul social, dar perspectiva

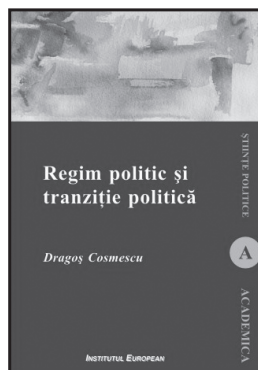
neo-instituționalistă îl conduce către un răspuns pe care, probabil, mulți dintre cititori îl vor considera mai degrabă surprinzător.

Cuprins:

Partide politice și reprezentare * Definiții ale partidelor politice * Partide politice în Europa central și de est * Moștenirea comunistă * Partidele politice și statul - o relație controversată * Organizarea partidelor * Modele ale competiției politice * Partidele politice față în față cu agenda populației

DRAGOȘ COSMESCU – Regim politic și tranziție politică

Editura Institutul de Studiere a Ideologiilor

Prefață de Gheorghe Stoica

Anul apariției: 2013

Număr pagini: 282

ISBN: 978-606-24-0041-5

Cartea *Regim politic și tranziție politică* reprezintă un prim studiu, în știința politică românească, dedicat constituirii unui model teoretic coerent al funcționării și schimbării unui regim politic. Cercetarea examinează condițiile sociale, culturale și economice aflate la baza procesului de schimbare politică, în general, cu accent pe democratizare, în particular, și analizează structurile instituționale și concepțiile constituționale care contribuie la edificarea tranziției de la regimuri autoritare la democrații consolidate, abordează consecințele democratizării pentru dezvoltare, precum și viitorul democrației în lume. Cartea lui Dragoș Cosmescu prezintă un

obiectiv ambițios, care aduce o contribuție semnificativă la un domeniu în plină dezvoltare în cadrul științelor politice, cel al studiului tranziției politice, cu elementele sale principale: studiul regimurilor politice, în general, și al democrației, în particular.

Florin Grecu

Index de Autori

Ana Bărbulescu este cercetător la Institutul Național pentru studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” și lector universitar la Universitatea București, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Secția de Studii iudaice.

Valentin-Gabriel Budău este PhD student, Political Science Faculty, University of Bucharest.

Daniel Buti, Licențiat în Științe politice (2003). Doctor în Științe politice (2012). Lector universitar la Facultatea de Științe Politice din cadrul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”. Autor al mai multor articole și cărți privind regimul, alegerile și partidele politice din România postcomunistă.

Corina Daba-Buzoianu este PhD Assistant Professor, National University of Political Studies and Public Administration.

Cristina Cirtita-Buzoianu este PhD Lecturer, „Vasile Alecsandri” University of Bacău.

Alexandru-Nicolae Cucu este Masterand Facultatea de Istorie, Universitatea București.

Teodora-Maria Daghie este doctorand în Științe politice, Universitatea din București Facultatea de Științe politice.

Laura Ioana Degeratu a absolvit un master în cadrul Facultății de Istorie a Universității din București, cu tema: „Cinematografia românească în anii '70 – mijloc de propagandă? Studiu de caz: Filmul Puterea și adevărul (1972)”. În prezent este cercetător științific la Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”. Articole publicate: *Regimul de muncă obligatorie reflectat în jurnalele de epocă ale intelectualilor evrei*, revista „Holocaust. Studii și cercetări”, 2009, *Tipuri de ghetouri. Studii comparative*, revista „Holocaust. Studii și cercetări”, 2011. Co-autor „Munca obligatorie a evreilor din România. Documente”, 2013. Domenii de cercetare: regimul de muncă obligatorie al evreilor din România, fenomenul de ghetoizare din Transnistria și propaganda prin cinematografie și artă.

Bogdan Ficeac, doctor în sociologie, este conferențiar universitar la Universitatea Hyperion din București, profesor asociat la Institutul Diplomatic Român și a lucrat ca cercetător științific II la Institutul de Cercetare a Calității Vieții aparținând Academiei Române. Este autorul cărților „Tehnici de manipulare”, „Cenzura comunistă și formarea omului nou”, „De ce se ucid oamenii”, „România captivă. Dosarul unei tranziții eșuate” etc., a publicat articole științifice în domeniul sociologiei, politologiei, științelor juridice, științelor comunicării etc., a participat cu comunicări la conferințe internaționale din țară și străinătate și a scris peste 2500 de articole de presă.

Roxana Hîncu Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”.

Liana Ioniță este doctorand la Școala Doctorală în Știință Politică, Universitatea București (din 2012); masterat în Relații Internaționale (2012) și licențiat în Știință Politică (2010) la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București; absolvent al cursurilor Institutului Diplomatic Român (Diplomație și Securitate, Protocol și Comunicare în Diplomație); stagii academice la Institut d'Etudes Politiques de Bordeaux și Universitatea Galatasaray; stagiar la NATO Headquarters in Bruxelles (Divizia de Operațiuni, 6 luni).

Ciprian Negoită este doctorand la Școala Doctorală în Știință Politică, Universitatea București (din 2012); masterat în Politică Europeană și Românească (2012) și licențiat în Știință Politică (2010) la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București; stagiu academic la Institutul de Științe Politice, Universitatea din Wrocław; absolvent al cursurilor Institutului Diplomatic Român (Diplomație și securitate).

Alexandru Radu, Prof.univ.dr. Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir“. Publicații recente: *Politica între proporționalism și majoritarism. Alegeri și sistem electoral în România postcomunistă*, Iași, Institutul European, 2012; *FSN – Un paradox politic (1989-1992)*, București, ProUniversitaria, 2013; *Statul sunt eu! O istorie analitică a crizei politice din iulie-august 2012*, București, Monitorul Oficial, 2013

Dumitru-Cătălin Rogojanu este cercetător științific, Institutul de Cercetare Dezvoltare și Inovare al Universității „Constantin Brâncuși“ din Târgu Jiu, și cadru didactic asociat, Facultatea de Relații Internaționale, Drept și Științe Administrative al Universității „Constantin Brâncuși“ din Târgu Jiu.

Irina Velicu este PhD, Universitatea din Hawaii.

Alexandru Voicu este Junior Researcher în cadrul Centrului de Prevenire a Conflictului și Early Warning. Masterand „Analiza și Soluționarea Conflictelor“, Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Student Erasmus în cadrul Universității din Bologna, Facultatea de Științe Politice „Roberto Ruffilli

Iulian Toader este Masterand, Facultatea de Istorie, Universitatea din București.

Cecilia Tohăneanu este Prof. univ. dr. la Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir“ București.

Ilarion Țiu este Lect. univ. dr., Facultatea de Științe Politice, Universitatea Creștină „D. Cantemir“. Apariții editoriale recente: Ilarion Țiu, *Istoria Mișcării legionare. 1944-1968* (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2012); Lavinia Betea (coord.), Cristina Diac, Florin Mihai, Ilarion Țiu, *Viața lui Ceaușescu*, Vol. I-II (București: Editura Adevărul Holding, 2012-2013).

SUMMARY

Editorial

- Alexandru Radu
Ghiță Ionescu, Communism in Romania. A book to be reread.....3

Communism and Political Studies in Post-Communist Romania

- Cecilia Tohăneanu
In memoriam: Karl R. Popper7
- Ciprian Negoită
Parliamentary immunity – limit of democracy in postcommunist Romania..... 14
- Corina Daba-Buzoianu și Cristina Cirtita-Buzoianu
Europe on the margins of national agendas. The case of Romanian public agenda during recent protests.....25
- Bogdan Ficeac
Discursive strategies in parliamentary debate. "Verbal terrorism" populism, disinterest and political deadlock 31
- Daniel Buti and Alexandru Radu
Post-communist Romanian political system. Since the separation of powers to share power 48

Documents – Interviews

- Ilarion Țiu
Mircea Răceanu, the last person sentenced to death in Communist Romania.....55
- Ilarion Țiu
How Romanian Army held the Archive of the Central Committee of Communist Party after the December 1989. Interview with Gen. (r) Nicolae Spiroiu, minister of National Defense from 1991 to 1994..... 58

International Relations

- Alexandru-Nicolae Cucu
The United Kingdom and the establishment of European Security and Defence Policy..... 61
- Irina Velicu
The Crises and the Movements of Global Capitalism..... 69
- Alexandru Voicu
Balance of power in Waltz's neorealist theory, after the Franco-Prussian War and the unification of Germany.....78

Anti-Semitism, racism, xenophobia

- Ana Bărbulescu
Anti-Semitism, racism or nationalism? The Jew, we and others in cyberspace 86
- Laura Ioana Degeratu
Unpublished documents on the situation of Jews in the city of Galati during the Second World War..... 96

Reviews

- The transformation of international orders-from early modern times to present*
 (Teodora-Maria Daghie)108
 Phillips, Andrews, *War, Religion and Empire: The Transformation of International Orders*
 (Cambridge Studies in International Relations)
- Tools of the Trade – A Manual for Foreign Policy Analysis*
 (Valentin-Gabriel Budău)..... 111
 Alex Mintz and Karl DeRouen Jr., *Understanding Foreign Policy Decision-Making*
- Recognition culture – a therapy of human security* (Roxana Hîncu) 113
 Anton Carpinschi 2012, *Cultura recunoașterii și securitatea umană*

<i>Reflections on the Romanian Revolution from 1989</i> (Dumitru-Cătălin Rogoianu)	115
Mărcău Flavius Cristian, <i>Revoluția română din decembrie 1989</i>	
<i>The concept of power and international relations in the XXI century</i> (Iulian Toader).....	117
Joseph S. Nye Jr., <i>Viitorul puterii</i>	
<i>Is there an Eastern-European voice ?</i> (Liana Ioniță).....	120
Iulia Motoc, <i>Despre Democrație în Europa Unită</i>	
Signals	124
Index of authors	125
Summary	127

Political Studies in Post-Communist Romania

„Sfera Politicii” este înregistrată în Catalogul Publicațiilor din România la numărul 4165.
 Textele vor fi trimise redacției. Deciziile privind publicarea sunt luate de către echipa editorială.
 Pentru a reproduce un text din revistă este necesar acordul scris al redacției „Sfera Politicii”.
 Reproducerea textelor în alte condiții constituie o infracțiune și se pedepsește conform
 legilor în vigoare.

